

**KADINLARIN BOŞ ZAMAN
AKTİVİTELERİNE KATILIMINI
BELİRLEYEN FAKTÖRLER**

**Doktora Tezi
Ceren AYDIN
Eskişehir 2020**

**KADINLARIN BOŞ ZAMAN AKTİVİTELERİNE KATILIMINI BELİRLEYEN
FAKTÖRLER**

Ceren AYDIN

DOKTORA TEZİ

**Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Çağrı Hale ÖZEL**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kasım 2020**

Bu tez çalışması BAP Komisyonunca kabul edilen 1902E007 no.lu proje kapsamında desteklenmiştir.

ÖZET

Bireylerin boş zaman davranışları ve boş zaman engelleri, yaşanan toplumun kültürel özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Kadınların boş zaman engellerinin ele alındığı bu çalışmada, Türk toplumuna özgü boş zaman engellerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bir diğer amaç ise boş zaman kavramının Türk toplumunda yaşayan kadınlar için ne ifade ettiğinin belirlenmesidir. Çalışmanın alt amaçları, kadınların boş zamanlarını özgür bir biçimde değerlendirip değerlendiremediğini sorgulamak ve engeller yaşayan kadınların boş zaman aktivitelerine katılımının nasıl artırılabilceğini tartışmaktır.

Çalışmanın kuramsal temelini Roller, Norm ve Kurallar Yaklaşımı oluşturmaktadır. Kadınların boş zaman engelleri, Roller, Norm ve Kurallar Yaklaşımı'nın içinde yer alan toplumsal cinsiyet konusu ekseninde tartışılmıştır. Boş zaman engellerinin belirli bir sistematik içinde değerlendirilebilmesi için Hiyerarşik Boş Zaman Engelleri Modeli'nden yararlanılmış, kadınların boş zaman engelleri yapısal, bireysel ve bireylerarası engeller olmak üzere üç ana tema altında sunulmuştur. Çalışmada keşifsel bir yaklaşım benimsenmiş ve nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Veri çeşitliliğinin sağlanması amacı ile farklı sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklere sahip kadınlara ulaşılmıştır. Bu kapsamda TÜİK tarafından Türkiye'yi temsil ettiği belirlenen 26 bölgeden veri toplanmıştır. Toplam 52 kadın katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, 2020 yılının Mart ayı ile 2020 yılının Haziran ayları arasında yapılmıştır. Verilerin analizinde içerik analizine başvurulmuştur. Araştırma sonucunda yaşanan toplumun kültürel özelliklerinin ve kadınlardan beklenen toplumsal rollerin, kadınların boş zaman kavramına ilişkin algılarını şekillendirdiği anlaşılmıştır. Türk toplumunda yaşayan kadınların yapısal ve bireysel engellerden çok bireylerarası engeller yaşadığı, araştırmanın bir diğer sonucudur. Türk toplumunda yaşayan kadınların kendilerine özgü boş zaman engelleri olduğu tespit edilmiştir. Kadınların karşılaştıkları yapısal ve bireysel engellerin, bireylerarası engellerin neticesinde ortaya çıktığı anlaşılmıştır. Kadınların engelleri aşmak amacıyla; tek başına yürüyüş yapmamak, geceleri aydınlık ve kalabalık olan parkları tercih etmek gibi davranışsal stratejilere başvurduğu belirlenmiştir. Çalışma, Türk toplumunda yaşayan kadınların sosyal yaşamdaki yerinin belirlenebilmesi açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal Cinsiyet, Kadın, Boş Zaman Engelleri, Hiyerarşik Boş Zaman Engelleri Modeli.

ABSTRACT

The leisure behaviors and leisure constraints of individuals vary according to the cultural characteristics of the society in which they live. Discussing the leisure constraints of women, this study aims to reveal the leisure constraints specific to Turkish society. Another aim of the study is to determine what the concept of leisure means for women living in Turkish society. The sub-aims of the study are to question whether women are able to make use of their leisure time freely and to discuss how the participation of women who have leisure constraints in the leisure activities can be increased.

The leisure constraints of women were discussed in line with the gender issue. The Hierarchical Model of Leisure Constraints was used in order to evaluate the leisure constraints in specific systematics and the leisure constraints of women were presented under three main themes of structural, intrapersonal, and interpersonal constraints. In the study, a heuristic approach was adopted, and the qualitative research method was used. In order to provide data variety, women with different sociocultural and economic characteristics were reached. In this context, data were collected from 26 regions that were stated as the representatives of Turkey by the Turkish Statistical Institute (TUIK). Interviews were conducted with a total of 52 female participants. The interviews were conducted between the March 2020 and June 2020. The content analysis method was used for data analysis. As a result of the research, it was understood that the cultural characteristics of the society in which one lives and the social roles expected from women shape the perceptions of women on the concept of leisure time. Another result of the research is the fact that women living in Turkish society have interpersonal constraints rather than structural and intrapersonal constraints. In the study, it was determined that women living in Turkish society have leisure constraints specific to themselves. These constraints are listed as appearance concerns, the structure of the city in which one lives, social pressure, and family pressure. The lack of recreational facilities among the structural constraints and the fear of violence and sexual harassment among the intrapersonal constraints are the most mentioned constraints by women. Social pressure and family pressure are the most stated issues by women within the context of interpersonal constraints. It was determined that women resort to some behavioral negotiations such as avoiding taking a walk by themselves and preferring bright and crowded parks at nights in order to overcome these constraints. The results obtained from

the study are important in terms of determining the position of women living in Turkish society in social life.

Keywords: Gender, Woman, Leisure Constraints, Hierarchical Model of Leisure Constraints.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca her daim yanımda olan, desteğini, özverisini hiçbir zaman eksik etmeyen, beni ilmek ilmek işleyen ve geliştiren tez danışmanım Doç. Dr. Çağıl Hale Özel Hocama çok teşekkür ederim. Lisansüstü eğitimime başladığım zamandan bu yana üzerimde emeği çok olan, öğrencileri için açılmamış yolları açan, o yollarda ışık olan, akademisyenliğin bir meslek değil yaşam biçimi olduğunu gösteren ve öğreten, hocamın hocası benim de değerli hocam Sayın Prof. Dr. Nazmi Kozak Hocama teşekkürlerimi sunarım. Tez izlemelerimde olumlu yaklaşımı ile beni motive eden, desteğini esirgemeyen Sayın Gülfıdan Barış Hocama, tez bitirme jürimde yer alan Sayın Prof. Dr. İsmail Kızılırmak Hocama ve Sayın Prof. Dr. Kutay Oktay Hocama katkıları ve önerileri için çok teşekkür ederim.

Beni bu günlere getiren, heyecanla ve sabırsızlıkla doktora sürecimin başından sonuna kadar desteklerini esirgemeyen, anneme, babama, Emre ve Emrah ağabeyime teşekkürü bir borç bilirim. Savrulduğumda, kaybolduğumda, her daim yanımda olan, benim cesaretli, öz güvenli yanımı oluşturan, eşim, can yoldaşım, hayat arkadaşım Çağdaş Aydın'a sabrı için çok teşekkür ederim. Mutluluğu, huzuru bize yaşatan, saf sevgiyi bize sunan kızımız Madam, iyi ki varsın.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ETİK İLKE VE KURALLARINA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1. SOSYAL PSİKOLOJİ, BOŞ ZAMAN VE BOŞ ZAMAN ENGELLERİ	4
1.1. Sosyal Psikoloji ve Boş Zaman	4
1.1.1. Sosyal psikolojinin tanımı	4
1.1.2. Toplumsal cinsiyet yaklaşımının sosyal psikoloji ve boş zaman açısından değerlendirilmesi	7
1.1.3. Sosyal psikoloji ve boş zaman ilişkisi	11
1.2. Boş Zaman Engelleri ve Boş Zaman Engellerini Aşma Yöntemleri	14
1.2.1. Boş zaman engelleri ve boş zaman engellerini ele alan modeller	14
1.2.2. Boş zaman engellerini aşma yöntemleri	18
1.3. Bölüm Özeti	20
İKİNCİ BÖLÜM	22
2. KADININ BOŞ ZAMAN ENGELLERİ VE TÜRK KADINININ SOSYAL VE TOPLUMSAL YAŞAMDAKİ YERİ	22
2.1. Kadının Boş Zaman Engelleri	22
2.1.1. Yapısal engeller	23
2.1.1.1. Zaman kısıtlılığı	23
2.1.1.2. Ekonomik faktörler	26
2.1.1.3. Rekreasyon ve spor tesislerinin eksikliği	27
2.1.2. Bireysel engeller	28
2.1.2.1. Ailevi sorumluluklar (Ethic of Care)	29
2.1.2.2. Psikolojik faktörler	31
2.1.2.3. Vücut görünümüne ilişkin kaygı	33
2.1.3. Bireylerarası engeller	35
2.1.3.1. Toplumsal destek eksikliği	35
2.1.3.2. Toplumun kültürel yapısı	36
2.2. Türk Kadınının Sosyal ve Toplumsal Yaşamdaki Yeri	37
2.3. Bölüm Özeti	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	43
3. YÖNTEM	43
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	43
3.2. Araştırmanın Kapsamı	44
3.3. Araştırma Yöntemi	45
3.4. Görüşme Formunun Oluşturulması	47
3.5. Araştırma Alanı (Örneklem seçimi)	48
3.6. Veri Toplama Süreci	53
3.7. Verilerin Analizi ve Yorumlanması	54
3.8. Geçerlilik ve Güvenilirlik	61
3.9. Çalışmanın Sınırlılıkları	64
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	65
4. BULGULAR	65
4.1. Kadınların Boş Zaman Kavramına İlişkin Algıları	65
4.2. Kadınların Boş Zamana İlişkin Özgürlük Algısı	67
4.3. Kadınların Boş Zaman Engelleri	74
4.3.1. Türk toplumunda yaşayan kadınların yapısal boş zaman engelleri	74
4.3.1.1. Rekreasyon olanaklarının yetersizliği	76
4.3.1.2. Zaman kısıtlılığı	77
4.3.1.3. Ekonomik engeller	79
4.3.2. Türk toplumunda yaşayan kadınların bireysel boş zaman engelleri	80
4.3.2.1. Ailevi sorumluluklar	80
4.3.2.2. Psikolojik faktörler	83
4.3.2.2.1. Şiddete ve tacize uğrama korkusu	83
4.3.2.2.2. Suçluluk duygusu	85
4.3.2.3. Vücut görünümüne ve dış görünüme dair kaygı	85
4.3.3. Türk toplumunda yaşayan kadınların bireylerarası boş zaman engelleri	88
4.3.3.1. Toplumsal destek eksikliği	89
4.3.3.2. Toplumun kültürel yapısı	90
4.3.3.2.1. Dinin etkisi	91
4.3.3.2.2. Yaşanılan şehrin yapısı	92
4.3.3.2.3. Toplumsal baskı	93
4.3.3.2.4. Aile baskısı	95
4.4. Kadınların Boş Zaman Engelleri ile Başa Çıkma Yöntemleri	97
BEŞİNCİ BÖLÜM	99
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	99

KAYNAKÇA	108
EK	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLO DİZİNİ

Tablo 3.1. Türkiye’de Yaşayan Kadınların İstihdama Katılma Oranı ve Eğitim Durumu.....	49
Tablo 3.2. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Profili.....	51
Tablo 3.3. Örnek Kodlama Şeması.....	55

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Veri Analiz Süreci.....	54
Şekil 4.1. Kadınların Boş Zamana İlişkin Özgürlük Algıları.....	67
Şekil 4.2. Kadınların Katılmak İstedikleri Boş Zaman Aktiviteleri.....	70
Şekil 2.3. Kadınların Katıldıkları Boş Zaman Aktiviteleri.....	71
Şekil 4.4. Kadınların Boş Zaman Engelleri.....	74
Şekil 4.5. Yapısal Engeller.....	75
Şekil 4.6. Kadınların Boş Zaman Aktivitelerine Katılımını Etkileyen Yapısal Engeller.....	75
Şekil 4.7. Kadınların Boş Zaman Aktivitelerine Katılımını Etkileyen Bireysel Engeller.....	80
Şekil 4.8. Kadınların Boş Zaman Aktivitelerine Katılımını Etkileyen Bireylerarası Engeller..	88

GİRİŞ

Boş zaman, bireyin özgürleşebildiği ve kendisi için anlar yaratabildiği zaman dilimidir. Bu zaman diliminde bireyler, bedensel ve ruhsal olarak kendilerini yenileyebilmekte ve rutin yaşamlarından kaçabilmektedir. Boş zaman bilincine sahip olan birey ve toplumların, bu bilinci taşımayan birey ve toplumlardan bedensel, duygusal ve zihinsel olarak daha sağlıklı oldukları ortaya çıkmıştır (Ardahan, Turgut ve Kalkan, 2016, s. 17). Bireylerin kendilerini en iyi şekilde ve tam olarak ifade edebildikleri (McLean vd., 2008, s. 130) boş zaman dilimleri, bireyin kendini gerçekleştirebildiği anlardan oluşmaktadır.

Bedensel, duygusal ve zihinsel olarak daha sağlıklı olabilmek amacıyla boş zaman aktivitelerine katılmak, kadınlar için bazı durumlarda kolay olamamaktadır. Güne ev işleri ile başlayan, aile üyelerinin gereksinimlerini karşılayan, çalışıyor ise işe giden, iş maratonunun ardından tekrar ev işlerine devam eden ve bu kısır döngü içinde kaybolan kadınların, kendileri için zaman yaratamamaktadır. Kadın, birçok toplumda sayılan işleri yerine getirirken bir yandan da toplum tarafından çizilen kalıpların içinde yaşamak durumundadır. Türk toplumunda yaşayan kadınların da yaşadığı bu döngü, boş zaman engellerini ortaya çıkarmaktadır.

Boş zaman engelleri, alanyazında ilk olarak sosyal psikoloji bakış açısı ile ele alınmış ve bireylerin etnik, kültürel ve demografik farklılıklarından hareketle boş zaman davranışları incelenmiştir (Kleiber, Mannell ve Walker, 2011). Diğer bir ifadeyle, bireyin boş zaman davranışı, içinde yaşadığı toplumun kültürel özelliklerinden ayrı düşünülemez. Bu özelliklerden biri de cinsiyete yüklenen anlam olarak ortaya çıkmaktadır. Haliyle boş zaman üzerine yapılan çalışmalar içinde toplumsal cinsiyet konuları, zamanla önem kazanmış (Henderson, Hodges ve Kivel, 2002) ve cinsiyet ile birlikte sosyo-kültürel yapının, kültürlerarası boyutların ve etnik yapının boş zaman davranışları üzerine etkisi tartışılmıştır (Walker, Deng ve Dieser, 2001; Stodolska ve Yi, 2003). Kadınlar, erkeklerden farklı olarak çocuk bakımı, ev işleri, çalışma yaşamı derken birden fazla role bürünmekte ve bu roller kadının zamanının kısıtlanmasına neden olmaktadır (Craig, 2006; Kay, 1998; Shaw, 1999). Diğer yandan toplum baskısı ve aile baskısı yaşayan kadınlar, boş zamanlarını istedikleri gibi değerlendirememektedir. Erkeklerle kıyasla sosyal yaşamın içinde daha az yer alan kadınlar, boş zamanlarını ev içi aktiviteler ile değerlendirmek zorunda kalmaktadır.

Bu çalışmada Türk toplumunda sosyal yaşamın içinde erkekler kadar yer alamayan, eşit olanaklara sahip olmayan kadınların, boş zaman engellerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada sosyal psikoloji kuramlarından biri olan *Roller, Norm ve Kurallar Yaklaşımı*'ndan yararlanılmış ve boş zaman engelleri, toplumsal cinsiyet ekseninde tartışılmıştır. Kadınların boş zaman engellerinin belirlenmesinde Crawford ve Godbey'in (1987) Hiyerarşik Boş Zaman Engelleri Modeli'nden yola çıkılmıştır. Kavramsal ve kuramsal çerçeveden hareketle tez çalışmasının temel amacı, Türk toplumunda yaşayan kadınlar için boş zaman kavramının ne ifade ettiğini belirlemek ve kadınların boş zaman engellerini açıklayabilmektir. Araştırmanın bir diğer amacı, Türk toplumundaki kadınların boş zamanlarını özgür bir biçimde değerlendirip değerlendiremediğini ortaya çıkarmaktır.

Çalışmada verilerin çeşitliliğini ve gücünü arttırmak amacı ile Türkiye'yi temsil eden 26 bölgeden veri toplanmıştır. Farklı demografik ve sosyo-kültürel özelliklere sahip kadınlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yönteminden yararlanılmış, kadınlarla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Alanyazında kadınların boş zaman engelleri üzerine yapılmış birçok çalışma mevcuttur. Ancak, toplumsal cinsiyet rolleri, kültürden kültüre değişiklik gösterebilmektedir. Diğer bir ifadeyle, toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal ve kültürel olarak inşa edilmektedir (Günindi Ersöz, 2016, s. 21). Toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların karşılaştıkları boş zaman engellerinde de belirleyici olabilmektedir. Dolayısıyla, boş zaman engelleri, toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Alanyazında toplumsal cinsiyet rolü bakış açısıyla, Türk toplumunda yaşayan kadınların boş zaman engellerini inceleyen çalışmaların olmaması, bu çalışmanın önemini vurgulamaktadır. Zira çalışmadan elde edilmek istenen, Türk toplumunda yaşayan kadınların, yaşadıkları kendilerine özgü boş zaman engellerini ortaya çıkarmaktır. Elde edilen sonuçlardan hareketle çalışmada, kadınların boş zaman aktivitelerine katılımını arttırmak için ne tür uygulamaların geliştirilebileceğine yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Tez çalışması, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sosyal psikolojinin tanımına değinilmiş ve toplumsal cinsiyet kavramı, *Roller, Norm ve Kurallar Yaklaşımı* ile açıklanmıştır. Sosyal psikoloji ve boş zaman ilişkisini ele alan çalışmalar, detaylı bir biçimde aktarılmıştır. Ardından boş zaman engellerine ve boş zaman engellerini aşma yöntemlerine değinilmiştir. Tezin ikinci bölümünde kadınların boş zaman engelleri, Hiyerarşik Boş Zaman Engelleri Modeli ile tartışılmış ve Türk toplumunda yaşayan kadınların sosyal yaşamdaki yeri, istatistiki verilerden yararlanılarak ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde çalışmanın amacı ve önemi açıklanmış, çalışmanın sınırları çizilmiştir. Görüşme formunun oluşturulması ve araştırma alanının seçimi, detaylı bir biçimde aktarılmıştır. Verilerin analizi ve yorumlanması süreci açıklanmış, çalışmanın geçerliliği ve güvenilirliğinin nasıl sağlandığı detaylı bir biçimde sunulmuştur. Dördüncü bölüm, çalışmanın bulgularının sunulduğu bölümdür. Çalışmadan elde edilen bulgular, kuramsal çerçeveden hareketle sunulmuş, kadınların boş zaman engelleri alanda yaygın kabul görmüş kategorileştirmeye de uygun olarak yapısal, bireysel ve bireylerarası engeller olmak üzere üç ana tema altında verilmiştir. Beşinci bölümde, elde edilen bulgular özetlenmiş, alanyazında yer alan çalışmalar ile bu çalışmanın sonuçları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Ek olarak, çalışmanın sonuçlarından hareketle, hem uygulamaya yönelik hem de gelecekte yapılacak çalışmalara öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SOSYAL PSİKOLOJİ, BOŞ ZAMAN VE BOŞ ZAMAN ENGELLERİ

Bu bölümde, sosyal psikoloji kavramına değinilmiş, toplumsal cinsiyet kuramı sosyal psikoloji ve boş zaman bakış açısıyla tartışılmıştır. Sosyal psikoloji çerçevesinde ele alınan boş zaman alanındaki çalışmalar ve bu çalışmaların gösterdiği seyir, tarihsel olarak aktarılmaya çalışılmıştır. Ardından, boş zaman engellerine ve bu engelleri aşma yöntemlerinin neler olduğuna dair ayrıntılı bir alanyazın taraması sunulmuştur. Bu çerçevede sırayla, sosyal psikoloji kavramı, toplumsal cinsiyet kuramı ve boş zaman ile sosyal psikoloji arasındaki ilişki ele alınmış, boş zaman engelleri ve bu engelleri aşma yöntemleri üzerinde durulmuştur. Bölümün sonunda ise kısa bir bölüm özetine yer verilmiştir.

1.1. Sosyal Psikoloji ve Boş Zaman

Araştırmanın bu bölümünde, sosyal psikoloji kavramı tanımlanmıştır. Sosyal psikolojinin gelişimine değinilmiş, toplumsal cinsiyet kavramı, sosyal psikoloji bakış açısıyla ele alınmıştır. Ayrıca, sosyal psikolojinin boş zaman kavramı ile ilişkisi açıklanmış ve sosyal psikoloji ve boş zaman ilişkisini ele alan çalışmalara yer verilmiştir. Ardından boş zaman kavramı açıklanmış ve boş zaman aktivitelerinin sınıflandırılmasına dair bilgiler verilmiştir.

1.1.1. Sosyal psikolojinin tanımı

Bireyler arasında yaşanan sorunların nedenlerine ilişkin düşünceler, yeni değildir. Sosyal davranışlar ile ilgili kuramlar, fiziksel dünyaya ilişkin düşüncelerden daha öncedir. Öyle ki fiziksel dünyaya ilişkin incelemelerde yararlanılan temel kavramların birçoğu, sosyal yaşama ilişkin kuramlardan hareketle incelenmiştir (Durkheim, 1895'ten aktaran Bilgin, 1995: 4). Platon, Aristo, Kant, Hegel, Mill, Hobbes ve Rousseau gibi filozoflar, bireylerin davranışlarının nedenleri konusunda derinlemesine düşünmüşlerdir. Bu filozofların çalışmaları, modern psikolojinin temellerini oluşturmuştur (Bilgin, 1995, s. 4). Bireylerarası ilişkilere yönelik tartışmalar çok eskiye dayansa da sosyal psikoloji kavramına ilişkin çalışmalar, 1900'lerin başında görülmeye başlanmıştır (Smith, 2005). Sosyal psikolojinin nispeten genç bir bilim olması, sosyal psikoloji kavramına ilişkin net

bir tanımın yapılamamasına neden olmaktadır (Augoustinos, Walker ve Donaghue, 2006). Augoustinos, Walker ve Donaghue'e (2006) göre sosyal psikoloji, sosyoloji alanıyla psikoloji alanının bir araya gelmesiyle oluşan bir disiplindir. Ancak, sosyal psikoloji, her iki alana da benzemeyen kendine yeni bir kimlik oluşturmaya çalışan bir disiplindir.

Sosyal bilimciler, 1908 yılını sosyal psikolojinin başlangıcı olarak kabul ederler. Bu tarihin sosyal psikolojinin başlangıç tarihi olarak kabul edilmesinin nedeni, 1908 yılında sosyal psikoloji adında ilk kez kitaplar yayımlanmaya başlamış olmasıdır. Bu kitaplardan ilki, psikolog McDougall tarafından, ikinci ise sosyolog Ross tarafından yazılmıştır. O tarihlerde McDougall'ın psikoloji temelinde ele aldığı sosyal psikoloji kavramı, sosyal psikologlar tarafından oldukça benimsenmiş ancak, 1924 yılında Allport'un Sosyal Psikoloji kitabının yayınlanmasıyla önemini kaybetmeye başlamıştır. Allport (1924), psikolog McDougall'ın bireysel yaklaşımını benimsemiş, diğer yandan grup zihni (grup ruhu) kavramına karşı çıkmıştır. 1850 ve 1930 yılları arasında birçok sosyolog, psikolog ve antropolog tarafından üzerinde durulan grup zihni kavramı, grubun bireylerin davranışlarında ve düşüncelerinde etkili olması anlamına gelmektedir. Bu görüşe katılan Durkheim (1898), bireylerin düşüncelerinin ve davranışlarının ortak bir kolektif zihinde birleştiğini, bu kolektif zihnin bireylerin davranışlarını kısıtladığını ve bireyleri denetlediğini savunmuştur. Benzer biçimde Gustave (1895), bireylerin davranışlarının grup ruhu tarafından kontrol edildiğini ileri sürmüştür (Aktaran Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, s. 22-36). Bu görüşe karşı çıkan Allport'a (1924) göre sosyal psikoloji; bireylerin davranışlarının, düşüncelerinin ve duygularının başka bireylerin varlığından nasıl etkilendiğini inceleyen disiplindir (Aktaran Hogg ve Vaughan, 1995, s. 1). Allport'un sosyal psikoloji tanımında odak noktasının "birey" olduğu görülmektedir.

Triplett, Moede ve Allport'un gruplarla gerçekleştikleri deney araştırmaları, sosyal psikolojinin ilk deneysel örneklerini oluşturmaktadır. Triplett (1898) tarafından sosyal psikoloji alanında gerçekleştirilen ilk deneyin rekreasyon aktivitesinden yola çıkılarak gerçekleştirildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Zira araştırmacı, deneyini bisikletçiler üzerinde gerçekleştirmiştir. Deneyde bir bisikletçinin, grup halinde diğer bisikletçilerle beraber giderken tek başına olduğundan daha hızlı gittiği anlaşılmıştır (Bilgin, 1995, s. 6). Deneyde elde edilen bu sonuç, grup zihni (grup ruhu) olarak ifade edilen soyut kavramla açıklanmamış, somut bir kavram olan "sosyal hızlandırma" ile açıklanmıştır. Sosyal hızlandırma kavramına göre birey, katıldığı bir faaliyette veya aktivitede başka

bireylerin varlığından motive olmakta ve faaliyet düzeyini artırmaktadır. Başka bir ifadeyle birey, katıldığı aktivitede veya faaliyette diğer bireylerle yarış halinde olmasa bile başka bireylerin olması, bireyde yarışma duygusunu uyandırabilmektedir. Sosyal hızlandırmanın ortaya çıktığı bir diğer durum, bireyin bir aktiviteye katılırken diğer bireyler tarafından değerlendirilebileceğine ilişkin düşünceleridir. Cottrell ve arkadaşları 1968 yılında bu konuyla ilgili bir deney gerçekleştirmişlerdir. Deneyde bir grup birey, bir faaliyete katılırken, onları izleyen gözleri açık ve gözleri kapalı başka birey grubu oluşturulmuştur. Faaliyete katılan bireyler gözleri açık bireyler tarafından izlendiğinde, bu bireylerin faaliyette daha baskın ve gerçekleştirilen faaliyete yönelik daha çok motive oldukları görülmüştür (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, s. 282).

Sosyal psikoloji alanında yapılan deneyler göstermektedir ki bireyin katıldığı aktiviteye ilişkin motive olma durumu ve faaliyette gösterdiği başarı, başka bireylerin varlığından etkilenmektedir. Diğer yandan, farklı araştırmacılar tarafından sosyal psikoloji alanında yapılan bu deneyler, Allport'un sosyal psikolojinin odak noktasını oluşturan bireysel yaklaşımının sosyal etkileşime ve sosyal çevreye doğru kaydığını göstermektedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, s. 22). Bu noktada, sosyal etki kavramını tanımlamak yerinde olacaktır. Sosyal etki, bireylerarası etkileşimlerin bireylerin davranışlarını ve düşüncelerini etkilemesidir. Sosyal etkiyle birlikte, sosyal etkileşim ve sosyal algı kavramları da sosyal psikoloji ile iç içe olan kavramlardır. Sosyal etkileşim, sosyal davranışları başka bir ifadeyle bireylerarası ilişkileri, çatışmaları ve iş birliklerini kapsar. Sosyal çevre, bireylerin sosyal nesneleri (diğer bireyleri ve insanlarla ilişkili olan tüm nesneleri) nasıl algıladığıyla ilgilidir (McGarty ve Haslam, 1997, s. 6-7). Dolayısıyla sosyal psikolojinin bu üç alanla ilişkili olduğu söylenebilir. Sosyal psikoloji kavramının tanımlanmasında yaşanan zorluklar, “sosyal” sözcüğünün farklı araştırmacılar tarafından farklı biçimlerde yorumlanmasından da kaynaklanmaktadır. Sosyal sözcüğü, kimi sosyal psikologlar tarafından “bireylerarası etkileşim” olarak, kimi araştırmacılar tarafından “toplum veya kültür” olarak algılanmakta ya da “bireyi ilgilendiren problemler olarak” da yorumlanmaktadır (McGarty ve Haslam, 1997, s. 7). Ancak, sosyal sözcüğü sosyal psikologlar tarafından farklı biçimlerde yorumlansa da bireyin toplumdan ve kültürden ayrılamayacağı, bireyin davranışlarını şekillendiren olguların toplum ve kültür olduğu düşüncesi kabul edilmektedir (Gough, Mcfadden ve McDonald, 2013). Zira birey toplumun içinde, toplum da değerleriyle, normlarıyla, tutumlarıyla bireyin içindedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, s. 22).

Tezin birinci bölümünün buraya kadar olan kısmında sosyal psikoloji kavramına değinilmiş, sosyal psikolojinin nasıl bir gelişim gösterdiği açıklanmaya çalışılmıştır. Diğer yandan sosyal psikoloji alanının üzerinde durduğu kavramlardan bahsedilmiştir. Bu açıklamaların ardından, toplumsal cinsiyet kavramı tartışılmış ve toplumsal cinsiyet kavramının sosyal psikoloji ve boş zaman ile ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır.

1.1.2. Toplumsal cinsiyet yaklaşımının sosyal psikoloji ve boş zaman açısından değerlendirilmesi

Sosyal psikolojinin kuramlarından biri roller, norm ve kurallar yaklaşımıdır. Bu yaklaşım daha çok sosyoloji bakış açısını yansıtmaktadır. Sosyologlar, bireylerin toplum içinde sosyal uyumlarına ilgi duymuşlar ve bireylerin davranışlarını toplum kuralları, normları ve bireylerin günlük yaşamda oynadığı roller ile açıklamışlardır (Silah, 2000, s. 137). Rol, bireylerin bulundukları sosyal konumlarda nasıl davranmaları gerektiğini tanımlayan normlar bütünüdür (Myers, 2015, s. 132). Bu noktada rollerin, toplumdaki normlar ve kurallar doğrultusunda oluştuğunu söylemek yanlış olamayacaktır. Başka bir ifadeyle bireyler, toplumun normlarına ve kurallarına uyduğu noktada beklenen toplumsal rolü gerçekleştirmiş olacaktır. Bireyler, çeşitli sosyal durumlara ve ortamlara göre uygun rolü sergiler ise ancak o zaman sosyal düzen sağlanabilir (Bilgin, 1995, s. 19).

Kurallar ve normlar doğrultusunda tanımlanan roller, bireyin davranış biçimini etkilemektedir. Sosyal yaşamda bireyin üstlenmesi gereken birbirinden farklı roller vardır. Birey, bu farklı rollerden amacına uygun olanı seçer ve bireyin üstlendiği rol durumdan duruma ve bulunduğu ortamdan ortama farklılık gösterir (Myers, 2015). Bu durumu en iyi açıklayan araştırmalardan biri, Stanford Hapishane Deneyi'dir. Söz konusu deney için araştırmacılar tarafından 24 normal ve sağlıklı erkek birey seçilmiştir. Deney grubu, araştırmacılar tarafından rasgele "mahkûm" ve "gardiyan" olarak ayrılmıştır. Mahkûm olarak belirlenen bireyler, polis arabalarıyla evlerinden alınmış ve deneyin gerçekleştiği Stanford Laboratuvarı'na getirilmiştir. Stanford Laboratuvarı, bir hapishaneye benzetilmiştir. Diğer yandan mahkûm denekler tek tip giydirilmiş ve ayaklarına zincir bağlanmıştır. Gardiyan deneklere ise gardiyan üniformaları verilmiştir. Burada dikkati çeken nokta, araştırmacılar tarafından gardiyanlara nasıl davranmaları konusunda hiçbir bilgi verilmemiş olmasıdır. Araştırmacılar, gardiyanlardan yalnızca hapishanedeki düzeni sağlamalarını istemiştir. Ancak zamanla gardiyanlar gardiyan rolünü, mahkûmlar ise mahkûm rolünü benimsemiştir. Hatta bazı gardiyanlar mahkûmları küçük görmeye, aşağılamaya ve acımasız bir biçimde davranmaya

başlamıştır. Her iki denek grubu arasında yaşanan bu çatışma, iki haftalık planlanan deneyin altı günde bitirilmesine neden olmuştur (Haney, Banks ve Zimbardo, 1973). Bu deneyden de anlaşılmaktadır ki bireyler bulundukları ortamlara ve durumlara göre kendilerinden beklenen rolleri benimseyip, o rolün gerektirdiği biçimde davranışlar sergileyebilmektedir. Bu noktada davranışın, yaşanan durumun bir ürünü olduğu söylenebilir. Diğer yandan, bireyden beklenen rollerin ve davranışların toplumun kuralları ve normları doğrultusunda şekillendiğini vurgulamak gerekmektedir. Normlar, bireylere uygun davranışların neler olduğunu söyler. Başka bir ifadeyle normlar, bireyi gelenekleri devam ettirmeye zorlayan toplumsal beklentilerdir. Bu toplumsal beklentiler, bireyi kontrol altına alır ve kısıtlar. Bu beklentiler, kadınlardan beklenen roller ve erkeklerden beklenen roller için de geçerlidir. Tam da bu noktada, toplumsal cinsiyet kavramı karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet, biyolojik kökenli ve toplumsal etkilerle şekillenmiş kadın- erkek rollerini ifade etmektedir. Başka bir deyişle, erkeklere ve kadınlara özgü olan ve onlardan beklenen davranışlar nelerdir? sorularının çıkış noktasıdır (Myers, 2015, s. 168). Toplumsal cinsiyeti konu alan araştırmalarda cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının farklı anlamlar içerdiğini savunan araştırmacılar vardır. Bu araştırmacılara göre bireyler arasında biyolojik farklılıkları ifade eden kavram “cinsiyet”tir. Bireylerarasındaki sosyal kültürel farklılıkları açıklayan kavram ise toplumsal cinsiyettir. Cinsiyet (sex) sözcüğü, bireyin biyolojik cinsiyetinden hareketle, bireyin demografik bir özelliğini açıklamaktadır. Toplumsal cinsiyet (gender) kavramı, toplumun ve kültürün bireyin cinsiyetinden hareketle, bireyden beklediği rolleri ve beklentileri ifade etmektedir (Deaux, 1985; Franzoi, 1996; Lips, 2001). Farklı bir ifadeyle toplumsal cinsiyet, bireyi kadınsı ve erkeksi olarak ayıran bir psikososyal özelliktir (Stinnett vd., 2017). Diğer yandan, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet sözcüklerini birbirinin yerine geçecek bir biçimde kullanan araştırmacılar da mevcuttur (Anselmi ve Law, 1998). Golombok, Fivush ve Fivush (1994), cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarını birbirinden ayırmadıklarını, cinsiyetin biyolojik ve sosyal yönlerinin birbiriyle ilişkili olduğunu ve bunları kesin çizgilerle birbirlerinden ayırmanın mümkün olmadığını belirtmişlerdir. Kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların biyolojik nedenlerden değil de sosyal süreçlerden kaynaklandığını vurgulamak isteyen araştırmacılar ise cinsiyet farklılıkları kavramı yerine toplumsal cinsiyet farklılıkları, toplumsal cinsiyet rolleri veya toplumsal cinsiyet kalıp yargıları kavramlarını kullanmayı tercih etmektedir (Manstead, Hewstone vd., 1995).

Sosyal psikoloji alanının toplumsal cinsiyet kavramını irdeleme öyküsüne bakıldığında, bazı farklı dönemlerden bahsedilebilir (Trew ve Kremer, 1998). 1900'lerin başında cinsiyet bir denek değişkeni olarak araştırmacılar tarafından ele alınmış, bireyler arasındaki kadınsılık ve erkeksilik gibi farklılıklar, diğer bireysel farklılıklar gibi incelenmiştir. 1930'lu yıllardan 1970'li yıllara kadar toplumsal cinsiyet, araştırmacılar tarafından bireyin kişiliğine yansıyan tek boyutlu psikolojik bir özellik olarak kabul edilmiştir. Söz konusu psikolojik boyutun bir ucunda erkeksilik, diğer ucunda kadınsılık vardır. Bireylerin cinsiyetlerine koşut olarak bu uçların yalnızca birinde yer almaları gerektiği, araştırmacılar tarafından düşünülmüştür. 1970'li yıllardan sonra kadınsılık ve erkeksilik özelliklerinin tek boyut olarak değerlendirilmesi gerektiği fikrine karşı çıkmış, bu iki özelliğin birbirinden tamamen bağımsız olduğu ileri sürülmüş ve araştırmacılar tarafından "androjen" kavramı kabul edilmeye başlanmıştır (Dökmen, 2010, s. 39). Bu noktada androjen kavramını açıklamak doğru olacaktır. Androjen kavramı, Bem tarafından 1974 yılında kullanılmış ve araştırmacılar tarafından kabul görmüştür. Androjen, Yunancada erkek anlamına gelen "andro" ve kadın anlamına gelen "gyne" sözcüklerinden oluşmaktadır. Bu kavram, geleneksel anlamda ele alınan kadınsı ve erkeksi kategorilerine karşı çıkan, bireyin hem kadınsı hem de erkeksi olabileceğini ifade eden bir kavramdır (Bem, 1993). 1980'li yıllarda araştırmacılar tarafından cinsiyet, sosyal bir kategori olarak ele alınmaya başlanmış, toplumsal cinsiyet kalıcı bir kişilik özelliği gibi değil bir süreç olarak incelenmiştir. Bu bakış açısına göre cinsiyet, dinamik ve bireyin bulunduğu duruma bağlı olarak belirlenen bir özellik olarak kabul edilmiştir. Kadın ve erkek arasındaki farklılıklar, toplumsal gerçeklerden hareketle şekillenmiştir. Bu toplumsal gerçekler, bireyin nasıl düşüneceğini, davranacağını, ne hissedeceğini kendisine söylemektedir. 1990'lı yıllarda ise toplumsal cinsiyeti bireylerarası düzeyde ya da benlik düzeyinde ele alan kuramlar geliştirilmiş, benlik kavramı ağır basmaya başlamıştır (Dökmen, 2010, s. 39).

Sosyal psikolojinin toplumsal cinsiyet yaklaşımı, iki boyutta ele alınabilir. Bunlar, birey merkezli kategori ve sosyal kategoridir. Birey merkezli yaklaşımlarda cinsiyet, araştırmacılar tarafından ya bir denek değişkeni olarak ya da kişilik değişkeni olarak incelenir. Cinsiyeti bir denek değişkeni olarak ele alan araştırmalarda, kadının ve erkeğin zihinsel yetenekler, kişilik özellikleri, sosyal davranışlar itibarıyla birbirinden farklı olup olmadıkları, eğer farklıysa ne derecede farklı oldukları araştırılır. Cinsiyeti kişilik değişkeni olarak ele alan araştırmacılar, kadınsılık, erkeksilik ve androjenlik kavramları üzerinde durur. Cinsiyeti sosyal bir kategori olarak ele alan yaklaşım, bireyin

duygularının, düşüncelerinin, davranışlarının ve kadın ile erkek arasındaki farklılıkların toplumun sosyal ve kültürel yapısından etkilendiği gerçeğini savunur. Bu yaklaşıma göre sosyal kültürel yapı, kadın ve erkek rollerini, kadın ve erkek hakkındaki inançları, kadınlara ve erkeklere yönelik tutumları doğrudan etkilemektedir (Eckes ve Trautner, 2000; Dökmen, 2010, s. 40).

Toplumun sosyal ve kültürel yapısı sonucunda toplum, çocukları kız ve erkek olarak ayırdıktan sonra çocuklara cinsiyetin kültürel anlamlarını öğretmeye başlar (Dökmen, 2010, s. 29). Kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklarla birlikte toplumsal beklentiler doğrultusunda şekillenmiş roller, çocuk yaşta oyun tercihinin dahi etkilemektedir. Kız çocukları genellikle küçük gruplar halinde oynar ve çoğunlukla ilişkileri taklit eder. Erkek çocukları ise daha rekabetçi ve saldırgan oyunları tercih etmektedir (Myers, 2015, s. 170). Alanyazında bu duruma benzer bir biçimde boş zaman aktivitelerinin belirli cinsiyetlere uygun olabileceği görüşüne yönelik araştırmalar da bulunmaktadır. Örneğin, kaya tırmanışı, dağcılık, kano gibi risk içeren açık hava aktiviteleri; toplum tarafından dayanıklılık, risk alma, fiziksel ve zihinsel açıdan güçlü olma gibi erkeksi özellikler ile bağdaştırılmaktadır. Medya da açık hava aktivitelerini, riskli ve ürkütücü bir bakışla ele almaktadır (Warren, 1985). Bu noktada kadın, açık hava aktivitelerine katılmak istese de sosyal çevreden göreceği baskıdan çekinmektedir. Yapılan bir çalışmaya (Mitten, 1992) göre tüm bu baskılara rağmen açık hava aktivitelerine katılan kadınların, öz saygılarının ve öz yeterliliklerinin zamanla arttığı görülmüştür. Bu durum, bireylerin spor tercihlerini de etkilemektedir. Diğer yandan, erkeklerin kadınlardan daha fazla spora ilgi duyduğu söylenebilir (Robinson ve Godbey, 1993). Ancak, kadınların ve erkeklerin spora duyduğu ilginin bazı spor dallarında (basketbol, yüzme, voleybol) birbiriyle benzeştiği görülmüştür. Diğer yandan, futbol gibi spor dallarının bireyler tarafından erkeklerle özdeşleştirildiği, jimnastik gibi sporların ise kadınlarla özdeşleştirildiği görülmektedir (Metheny, 1965; 1976). Çocukların spor dallarına yönelik tutumlarının belirlenmesine yönelik bir çalışmada, (Schmalz ve Kerstetter, 2006) erkek çocukların kadınlarla bağdaştırılan sporlara karşı direnç gösterdikleri ortaya çıkarılmış hem kız hem de erkek çocuklarının toplumsal açıdan erkeklere ve kadınlara yüklenen rollerin bilincinde olduğu tespit edilmiştir. Aronson, 2008 yılında yaptığı bir araştırmada cinsiyetçi yaklaşımların, söylemlerin ve düşüncelerin günümüzde halen etkisini gösterdiğini belirtmiştir. Araştırmacı, tenis sporuna katılan bireyler üzerine bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmada bireylerin, tenis maçını kaybeden kadınların başarısızlıklarını onların sahip olduğu sınırlı yeteneğe bağladıkları görülmüştür. Erkek

oyuncunun tenis maçında yenilgiye uğraması ise şansızlıkla ve oyuncunun kendini oyunda yeterince zorlamamasıyla ilişkilendirilmiştir (Aronson, 2008).

1.1.3. Sosyal psikoloji ve boş zaman ilişkisi

Alanyazın incelendiğinde boş zaman ve rekreasyon alanında yapılan çalışmaların sosyoloji, antropoloji ve ekonomi gibi farklı bakış açılarıyla ele alındığı görülmektedir (Barnett, 1995; Chick, 1995, Peterson, Driver ve Gregory, 1988). 1960'lı yılların sonlarına doğru boş zaman çalışmaları, psikoloji bakış açılarıyla ele alınmaya başlamıştır. Daha sonraki dönemlerde yapılan çalışmalarda, sosyal psikoloji kuramlarının ve sosyal psikoloji alanında kullanılan araştırma yöntemlerinin boş zaman çalışmalarında (Iso Ahola, 1995; Argyle, 1996; Mannel, Kleiber ve Staempfli, 2006) kullanıldığı dikkati çekmektedir.

Sosyal psikolojinin psikoloji bakış açısı, bireyin davranışlarının, düşüncelerinin ve duygularının başka bireylerin varlığından nasıl etkilendiğini ortaya çıkarmaya odaklanmıştır (Allport, 1968; Aronson, 2008). Sosyal psikolojinin sosyoloji bakış açısı ise daha çok grup süreçlerine, ideolojik ve politik unsurların bireylerin davranışlarını nasıl etkilediğine ve toplumsal yapının nasıl oluştuğuna odaklanmaktadır (Mannel, Kleiber ve Staempfli, 2006). Psikoloji bakış açısının temel noktası, bireylerin sosyal ve fiziksel çevrelerini nasıl algıladığını ve yorumladığını, bunun sonucunda bireyin davranışlarının ve deneyimlerinin nasıl etkilendiğini ortaya çıkarmaktır (Nisbett ve Ross, 1991). Bu bakış açısından hareketle boş zaman çalışmalarında sosyal psikoloji, bireylerin boş zaman davranışlarına ve boş zaman aktivitelerinden elde ettikleri deneyimlere odaklanmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalar, bireylerin gereksinimlerinin, tutumlarının, inançlarının, sosyal ve fiziksel çevreye ilişkin yorumlarının boş zaman aktivitelerine katılımı nasıl etkilediği (aktiviteye katılım sıklığı, aktiviteden duyulan tatmin ve elde edilen deneyim) üzerinedir. Diğer yandan, boş zaman alanında yapılan çalışmalarda sosyal psikoloji alanından yararlanılmasıyla birlikte, grup normlarının, bireyin çevresindeki diğer bireylerin ve medyanın boş zaman davranışlarına olan etkisi de tartışılmaya başlanmıştır (Kleiber, Mannel ve Walker, 2011, s. 12).

Sosyal psikolojinin boş zaman ve rekreasyon alanındaki gelişim süreci incelendiğinde, araştırmacıların ilk olarak boş zaman aktivitelerine katılmanın bireylerin üzerinde yarattığı psikolojik etkilere odaklandığı görülmektedir. Boş zaman aktivitelerinin bireylerin kişisel gelişimine olan katkıları da tartışılmaya başlanmıştır (Iso

Ahola, 1980). Araştırmalar göstermektedir ki uzun süre katılınan oyunlar ve boş zaman aktiviteleri çocukların karar verme becerilerini, mücadele etme yönünü, iradeli davranma becerisini ve girişimcilik yönünü geliştirirken, çocukların arkadaşlık kurma, anlayışlı olma gibi sosyal becerilerini de geliştirmektedir (Kleiber, Mannel ve Walker, 2011, s. 43). 1970’li yıllardan önce sosyal psikoloji kuramları, boş zaman alanında çok fazla tartışılmamıştır (Iso Ahola, 1980). Sosyal psikoloji ve boş zaman alanındaki ilk deneysel  alışmalar Amerika’da gerçekleştirilmiştir (Bultena ve Taves, 1961; Burch, 1965; Lapage ve Ragain, 1974). Araştırmacılar, bireylerin neden açık alan aktivitelerine katıldıklarını belirlemeye çalışmışlardır. Bu dönemde yapılan çalışmalar, açık alan aktivite güdülerine ve aktivitelerden duyulan tatmin üzerine odaklanmıştır.

Kuzey Amerika’da 1969 yılında  ıkarılan “Journal of Leisure Research” dergisi boş zaman ve sosyal psikoloji üzerine yapılan çalışmalar için büyük bir gelişme olmuştur. Dergi doğrudan psikoloji ve sosyoloji bakış açısına sahip olmasa da bu alana önemli katkılar sağlamıştır (Iso Ahola, 1995). Boş zaman ile ilgili yayımlanan ilk çalışmalar, tutumlar (Brown, 1970; Neulinger ve Briet, 1971; Heberlein, 1973), güdüler ve tatmin (Bultena ve Klessig, 1969; Burch, 1969; Mercer, 1973), grup davranışları (West ve Merriam, 1970; Field ve O’Leary, 1973),  evresel faktörler (Witt ve Bishop, 1970; Knopp, 1972), sosyalleşme (Bishop ve Witt, 1970; Kelly, 1974) gibi sosyal psikoloji kavramları ve yaklaşımları ile ilişkilidir.

1970’li yıllarda Driver ve arkadaşları, sosyal psikoloji bakış açısıyla açık alan aktivitelerine katılım güdülerini belirlemeye yönelik çalışmalarını sürdürmüşlerdir (Driver ve Toucher, 1970; Driver ve Brown, 1975; Driver, 1976). Araştırmacılar bireylerin neden özellikle bazı aktiviteleri tercih ettiğini araştırmışlar ve bireylerin katıldıkları aktivitelerden elde ettikleri ödüllere ve deneyimlere odaklanmışlardır. Bu çerçeveden bakıldığında, boş zaman ve rekreasyon alanında sosyal psikoloji bakış açısıyla ele alınan ilk sistematik çalışmaların 1970’li yılların başlarında gerçekleştirildiği söylenebilir. Jonh Neulinger’in 1974 yılında yayımladığı “*The Psychology of Leisure*” kitabı, boş zaman kavramının psikoloji bakış açısıyla değerlendirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Araştırmacı ilk defa zaman algısı, algılanan özgürlük, duygusal yoksunluk, içsel güdüler ve kontrol odağı gibi psikoloji alanında ele alınan kuramları ve kavramları boş zaman kavramı ile ilişkilendirmiştir. 1978 yılında boş zaman ile psikolojiyi ve sosyal psikolojiyi birlikte ele alan ilk kongre gerçekleştirilmiştir. Söz konusu kongre, Florida’da Iso Ahola tarafından düzenlenmiştir (Kleiber, Walker ve Mannel, 2011, s. 44). Boş zaman alanında sosyal psikoloji ile ilgili bir diğer önemli adım,

1980 yılında Iso Ahola tarafından yayımlanan “*The Social Psychology of Leisure and Recreation*” kitabı ile atılmıştır. Ardından, 1982 yılında Phillip Pearce tarafından yayımlanan “*Social Psychology of Tourist Behavior*” kitabı, 1984 yılında Gaetan Ouellet tarafından yayımlanan “*Society and Leisure*” kitabı ile sosyal psikoloji alanı tam anlamıyla boş zaman alanında çalışılmaya başlanmıştır. 1985 yılında ise Micheal Wade tarafından “*Constraints on Leisure*” kitabı yayımlanmıştır. Boş zaman alanında yapılan bu çalışmalarla birlikte, araştırmacılar sosyal psikoloji bakış açısıyla boş zaman aktivitelerinin yararlarına, boş zaman engellerine, etnik, kültürel ve demografik farklılıklardan hareketle, bireylerin boş zaman davranışlarına odaklanmışlardır (Kleiber, Mannell ve Walker, 2011). Alanyazındaki bu çalışmaları, açık alan aktivitelerine katılan bireylerin güdülerini ve aktiviteden duydukları tatmini belirlemeye yönelik çalışmaların izlediği görülmektedir (Manning, 1999; Mannell, 1999). İlk olarak Tinsley ve arkadaşları, bireylerin rekreasyon gereksinimlerine odaklanmış ve sistematik bir yöntemle bireylerin boş zaman güdülerini ortaya çıkarmaya yönelik bir araştırma yapmıştır (Tinsley ve Kass, 1980). Bu çalışmanın ardından Tinsley ve arkadaşları, boş zaman aktivitelerinin psikolojik yararları üzerine odaklanmışlardır (Tinsley, Tinsley ve Croskeys, 2002). Yeni araştırma yöntemleri ve kavramlar alanda yenilikler sağlamış ve araştırmacılar bireylerin boş zaman deneyimlerini, boş zaman davranışlarını (Dattilo ve Kleiber, 1993; Mannell ve Dupuis, 1994; Mannell ve Iso Ahola, 1987) içsel güdülerini ve aktiviteden algıladıkları özgürlükleri (Iso Ahola, 1989; Barnett, 1991) psikolojik bakış açısıyla incelemeye başlamışlardır.

Sosyal bilimlerin son yıllarda toplumsal cinsiyet çalışmaları üzerine odaklanmasıyla birlikte boş zaman alanında da yapılan çalışmalarda toplumsal cinsiyet konusu önem kazanmıştır (Henderson, Hodges ve Kivel, 2002). Farklı bakış açılarıyla ele alınan boş zaman çalışmalarında sosyal kültürel yapının, kültürlerarası boyutların ve etnik yapının boş zaman davranışları üzerine etkisinin tartışıldığı görülmektedir (Walker, Deng ve Dieser, 2001; Stodolska ve Yi, 2003). Boş zaman alanında ele alınan konuların cinsiyet, yaş, sosyal kültürel ve etnik yapı gibi bireysel farklılıklardan hareketle tartışılması, araştırmacıların boş zaman engelleri üzerine odaklanması gereksinimini doğurmuştur. Özellikle Kuzey Amerika’da boş zaman engelleri, sosyal psikoloji ekseninde yoğun olarak tartışılmıştır. Yapılan çalışmalarda boş zaman engellerini belirlemeye yönelik modeller geliştirilmiş ve bireylerin söz konusu engelleri bilişsel ve psikolojik olarak nasıl aşabileceği tartışılmıştır (Jackson, 2005; Kleiber, Mannell ve Walker, 2011).

1.2. Boş Zaman Engelleri ve Boş Zaman Engellerini Aşma Yöntemleri

Tez çalışmasının bu bölümünde boş zaman engellerine değinilmiş ve alanyazında araştırmacıların boş zaman engellerini ortaya çıkarmaya yönelik geliştirdikleri boş zaman engelleri modelleri açıklanmıştır. Ayrıca bu bölümde, konuyla ilgili alanyazında yer alan çalışmalara detaylı bir biçimde yer verilmiştir. Ardından bireylerin boş zaman engellerinin üstesinden nasıl gelebileceğine yönelik alanyazında yer alan çalışmalar incelenmiştir.

1.2.1. Boş zaman engelleri ve boş zaman engellerini ele alan modeller

Rekreasyon ve boş zaman üzerine 1960'lı yıllarda yapılan araştırmalarda kadınların ve erkeklerin aktivitelerden duydukları deneyimlerin birbirinden farklı olabileceği düşünülmemiş ve kadınların boş zaman aktivitelerine katılım engelleri göz ardı edilmiştir (Morrison, 2008). Rekreasyon ve boş zaman alanyazınında bir yandan kadın üzerine yapılan çalışmalar çoğalırken, 1970'li yıllardan itibaren kadınlar özelinde olmasa da boş zaman aktivitelerine katılımıda karşılaşılan engeller üzerine yapılan çalışmalar, alanyazında önem kazanmaya başlamıştır. Yapılan çalışmalar, bireylerin farklı nedenlerden dolayı katılmak istedikleri aktivitelere katılamadıklarını ya da aktiviteye katılımlarının engellendiğini göstermektedir (Carroll ve Alexandris, 1997, s. 107). Bireylerin boş zaman aktivitelerine katılımında karşılaştıkları engelleri belirlemeye yönelik çalışmalar 1970'li yıllarda yoğunlaşmış ve bu çalışmalarda “engeller”, “kısıtlamalar”, “bariyerler” ve “sınırlamalar” sözcükleri, birbirinin yerine kullanılmıştır. İlerleyen yıllarda da bireylerin boş zaman kullanımında karşılaştıkları engelleri ele alan çalışmaların (Jackson ve Henderson, 1995; Hawkins vd., 1999; Koçak, 2005; Liechty vd., 2006) gerçekleştirildiği göze çarpmaktadır.

Engeller üzerine yapılan çalışmalardan biri Boothby, Tungatt ve Townsend (1981) tarafından İngiltere’de gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar, Cleveland bölgesinde yaşayan bireylerin neden boş zaman aktivitelerine katılmadıklarını incelemişlerdir. Araştırma sonucunda araştırmacılar, bireylerin boş zaman engellerini iki kategoride ele almışlardır. Bunlardan ilki, bireyin aktiviteyi gerçekleştirebilecek fiziksel yeteneğe sahip olmaması ve bireyin söz konusu aktiviteye ilişkin ilgisini içeren bireysel engellerdir. İkinci kategoride ise zaman kısıtlılığı, finansal güçlükler, tesis eksikliği ve ulaşım zorluğu gibi

unsurlar, sosyal engeller olarak nitelendirilmiştir. Sosyal engeller alanyazında daha sonra yapısal engeller olarak ifade edilmiştir.

Bireylerin boş zaman engellerini belirlemeye yönelik alanyazında yer alan diğer çalışmalarda, araştırmacılar aktiviteye katılımın önünde engel oluşturabilecek faktörleri belirlemeye yönelik modeller oluşturma üzerine odaklanmışlardır (Crawford ve Godbey, 1987; Crawford vd., 1991; Kay ve Jackson, 1991; Jackson vd., 1993). Geliştirilen modellerin varsayımları ise engellerin, bireyin boş zaman aktivitesine katılımını sınırlaması veya aktiviteye katılımını tamamen durdurmasıdır (Jackson, 2000). Bireylerin boş zaman aktivitelerine katılımını engelleyen faktörleri belirlemeye yönelik geliştirilen modellerden biri, Hiyerarşik Boş Zaman Kısıtları Modeli'dir (Crawford ve Godbey, 1987). Bu modele göre bireyin bir boş zaman aktivitesine katılmak için bu üç tür engeli aşması gerekmektedir. Bu engeller “Yapısal”, “Bireysel” ve “Bireylerarası” engellerdir. *Yapısal engeller*; ulaşım, kötü hava koşulları, maddi olanaksızlıklar, rekreasyon tesisinin kalitesi gibi kısıtlamalarla birlikte bireyin kendine ait boş zamanının olmamasını (Crawford ve Godbey, 1987; Crawford, Jackson ve Godbey, 1991; Jackson, Crawford ve Godbey, 1993) ifade etmektedir. *Bireysel engeller*, bireyin kendi beceri düzeyini nasıl algıladığı, aktiviteye ilişkin tutumunun ne olduğu, ayrıca bireysel aktivite tercihlerini etkileyen stres, depresyon ve ruh hali gibi psikolojik faktörler ile ilgilidir (Hawkins vd., 1999; Tae, 2007, s. 13). *Bireylerarası engeller* ise sosyal ve kültürel kısıtlamalar çerçevesinde değerlendirilmekte (Tae, 2007, s. 13) ve bireyin aktiviteyi gerçekleştirdiği ortamla ve diğer bireylerle olan ilişkisini ifade etmektedir. Hiyerarşik Boş Zaman Kısıtları Modeli, alanyazında farklı araştırmacılar tarafından sıkça kullanılan bir model olmuştur (Scott, 1991; Carroll ve Alexandris, 1997; Jackson ve Scott, 1999).

Boş zaman engelleri ile ilgili bir diğer modelde engeller, iki ana başlıkta toplanmaktadır. Bu model, Henderson ve arkadaşları tarafından 1988 yılında geliştirilmiştir. Araştırmacılar, açık hava aktivitelerine katılan bireylerin boş zaman engellerini cinsiyet farklılıkları açısından ele almış ve katılımcıların bireysel özelliklerini de göz önünde bulundurmuşlardır. Bu modele göre engeller, öncül/temel engeller (antecedent constraints) ve boş zaman aktivitelerine katılımı etkileyen müdahaleci engeller (intervening constraints) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Öncül engeller; bireysel özellikler, yetenekler, bireyin sosyalleşmesini etkileyen faktörler, bireyin ailesinin ve çevresindeki bireylerin tutumu olarak ifade edilmektedir. Öncül engeller, Crawford ve Godbey (1987) tarafından geliştirilen ve Hiyerarşik Boş Zaman Kısıtları Modeli'nde yer alan bireysel engellerle birlikte bireylerarası engelleri de kapsamaktadır.

Müdahaleci engeller ise Crawford ve Godbey'in (1987) modelindeki yapısal engellerle benzerlik göstermektedir (Henderson vd., 1988). Jackson'ın (1990) Kanada'da gerçekleştirdiği araştırmaya göre bireylerin boş zaman aktivitelerine katılımını olumsuz yönde etkileyen engeller, müdahaleci engellerden çok öncül engellerdir.

Scott (1991), briç oynayan 38 birey ile bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmacı altı ay boyunca dört farklı briç oyuncularını gözlemlemiş ve briç oyuncularıyla derinlemesine görüşmeler yapmıştır. Araştırma sonucunda bireyin karşılaştığı yapısal engellerin zamanla bireylerarası engellere dönüştüğü ve oyun gruplarında sorunların yaşandığı ortaya çıkarılmıştır. Alexandris ve arkadaşları, farklı yıllarda fiziksel olarak aktiviteye katılan bireylerin engellerini belirlemeye yönelik araştırmalar gerçekleştirmişlerdir (Alexandris ve Carroll, 1997; Carroll ve Alexandris, 1997; Alexandris, Barkoukis, Tsorbatzoudis ve Groulos, 2003; Alexandris Tsorbatzoudis ve Grouios, 2002). Bu çalışmaların sonucunda araştırmacılar, bireyin yaşı ile karşılaştığı bireysel engellerin doğru orantılı olarak arttığını, yapısal engellerin bireyin yaşı ile ters orantılı bir biçimde azaldığını ortaya çıkarmışlardır. Örneğin, zaman kısıtlılığı, yapısal engel olarak değerlendirilmekte ve bu engel, yaş arttıkça azalmaktadır (McGuire, Dottavio ve O'Leary, 1986). Yapısal engeller içinde yer alan ekonomik engeller, bireyin yaşı ile ters orantılıdır (Jackson, 1993). Ancak, Mannell ve Zuzanek'in 1991 yılında gerçekleştirdikleri araştırmadan hareketle yapısal engel olarak değerlendirilen boş zaman engellerinin tümünün, bireyin yaşı ile ters orantılı olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Zira araştırmacılar, Alexandris ve arkadaşlarından farklı olarak 92 katılımcıyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmiş ve enerji eksikliği, aktiviteye ilişkin ilgi eksikliği ve bireyin yaşadığı sağlık sorunları gibi yapısal engellerin bireyin yaşı birlikte arttığını ortaya çıkarmışlardır. Mannell ve Zuzanek (1991), çalışmalarında bireylerin yapısal engellerinin günden güne farklılık gösterebileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca araştırmacılar çalışmada, bireylerin boş zaman engellerinin anketler aracılığıyla anlaşılamayacağını, boş zaman engellerinin ancak, bireylerle yapılacak derinlemesine görüşmelerle belirlenebileceğini ifade etmişlerdir (Mannell ve Zuzanek, 1991). Demografik değişkenlerle boş zaman engelleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir diğer çalışma, McCarville ve Smale (1993) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar, beş farklı aktivite alanı için boş zaman engellerini belirlemeye çalışmışlardır. Bu aktiviteler, fiziksel aktiviteler, sanatsal ve kültürel aktiviteler, hobiler, sosyal aktiviteler ve evde yapılan aktivitelerdir. Araştırmacılar, 15 yaş üstünde olan 1513 birey ile telefon görüşmesi yaparak verileri toplamışlardır. Araştırmaya katılan bireylere bu beş aktiviteye

katılım düzeyleri sorulmuş ve bireylerden katılım düzeylerini derecelendirmeleri istenmiştir. Bireylerin arzu ettikleri katılım düzeyinin altında kalan aktiviteler için araştırmacılar tarafından 10 soru hazırlanmıştır. Bireylere yöneltilen bu sorularla boş zaman aktivitelerine katılımı engelleyen faktörler belirlenmiştir. Araştırmada ele alınan demografik değişkenler, gelir, yaş, medeni durum ve cinsiyettir. Araştırma sonucunda bekar kadınların evli erkeklerden daha çok boş zaman engeline sahip olduğu belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen bir diğer sonuç, düşük gelirli bireylerin yüksek gelirli bireylere göre daha fazla boş zaman engeli yaşamasıdır. Araştırmacılar söz konusu araştırmada, boş zaman engellerinin dinamik bir yapıya sahip olduğunu ve bu engellerin bireyden bireye farklılık gösterdiğini vurgulamışlardır (McCarville ve Smale, 1993). Scott ve Jackson (1996), açık alan boş zaman aktivitelerine katılmayan bireylerin engellerini belirlemeye yönelik bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmacılar, Ohio’da Cleveland şehrinde şehir parkını kullanmayan bireylerin neden parka gitmediklerini araştırmışlardır. Yapılan araştırma sonucunda parka gitmeyen ya da parka az giden bireylerin boş zaman engellerinin yaş ve cinsiyete göre farklılık gösterdiği anlaşılmıştır. Kadınların parka gitmeme nedenleri arasında iki önemli faktör ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki; kadınların yeterince boş zaman bulamamaları diğeri ise parkları güvensiz olarak görmeleridir. Araştırmacılar, bu sonuçlardan hareketle kamuya, parkta gerçekleşen aktivitelerin daha iyi programlanması, parkla ilgili tanıtımların yapılması ve parkın güvenli olduğuna dair bir imaj oluşturulması gerektiğine dair önerilerde bulunmuştur (Scott ve Jackson, 1996).

Alanyazında yer alan çalışmalardan hareketle, boş zaman engellerinin araştırmacılar tarafından yoğun bir biçimde tartışıldığı söylenebilir. Bu çalışmalarda araştırmacıların çoğunlukla veri toplama aşamasında anketten yararlandığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarda ortaya çıkarılan engellerin bireyden bireye değişiklik gösterdiği (McCarville ve Smale, 1993) hatta bu engellerin zamana göre de farklılık gösterebileceği (Mannell ve Zuzanek, 1991) araştırmacılar tarafından ifade edilmiştir. Diğer yandan yapılan çalışmalardan hareketle, boş zaman engellerinin bireylerin demografik özelliklerine göre değişebildiği görülmüştür. Tez çalışmasının bu bölümünde, boş zaman engellerinin cinsiyete göre gösterdiği farklılıklar tartışılmamıştır. Tezin ikinci bölümünü oluşturan “Kadının Boş Zaman Engelleri ve Türk Kadının Toplumsal ve Sosyal Yaşamındaki Yeri” başlığı altında kadınların yaşadıkları boş zaman engelleri ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır.

Boş zaman engellerinin rekreasyon ve boş zaman alanyazınında gündeme gelmesi, araştırmacıların dikkatini başka bir konuya daha çekmiştir. Bireylerin boş zaman engellerini ortaya çıkaran araştırmacılar için bu engellerin bireyler tarafından nasıl aşılabileceği de merak konusu olmuştur. Tezin bir sonraki başlığında boş zaman engellerini aşma yöntemleri incelenmiştir.

1.2.2. Boş zaman engellerini aşma yöntemleri

Bireyin bir boş zaman aktivitesine katılabilmesi için birçok içsel ve dışsal nedenli engeli aşması gerekmektedir. Bu durum bireyin herhangi bir aktiviteye katılırken olabileceği gibi katılınan aktivitenin birey tarafından düzenli bir biçimde yapılması durumunda da geçerlidir. Bireyler, karşılaştıkları engelleri aşmak durumundadır. Aksi takdirde, amaçlarına ve tercihleri doğrultusunda katılmak istedikleri aktivitelere ulaşamayacaklardır (Ardahan, Turgut, Kaplan Kalkan, 2016, s. 106). Araştırmacılar alanyazında, boş zaman engellerini aşmayı “bireylerin boş zaman engellerine rağmen aktiviteye katılımı kolaylaştırmak amacıyla davranışsal ve bilişsel stratejiler geliştirme” olarak tanımlamışlardır (Little, 2007). Başka bir ifadeyle engelleri aşma yöntemleri, bireylerin karşılaştıkları engellerin boş zaman aktivitelerine katılımına olan etkisini azaltmak amacıyla kullanılan stratejilerdir (Mannell ve Kleiber, 1997; Jackson, 2005). Samdahl, Hutchinson ve Jacobson (1999), “engelleri aşma” yerine “engellerle uzlaşma” ifadesinin kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Araştırmacılara göre bireyler, karşılaştıkları engelleri aşmak, başka bir deyişle koşulları değiştirmek, yerine engelleri kabul edip koşullara uyum sağlamaktadır. Dolayısıyla araştırmacılar bireyin karşılaştığı engellerle uzlaştığını savunmaktadırlar. Ancak, genel bir alanyazın taraması gerçekleştirildiğinde araştırmacılar tarafından aşma ya da baş etme ifadesinin yaygın bir biçimde kullanıldığı görülmüştür.

Engelleri aşma yöntemlerinin temel çıkış noktası, sosyal bilişsel kuramdan ortaya çıkmaktadır (Maddux, 1993). Bu anlayış, bireylerin karşılaştıkları engelleri ve olumsuz durumları kabul edip boş zamanlarını pasif bir biçimde geçirmektense bireyin deneyimlerinden ve sahip olduğu bilgilerinden hareketle, karşılaştığı engelleri ve olumsuz durumları değiştirmesidir (Mannell, Loucks- Atkinson, 2005). Boş zaman aktivitelerine katılım arzusu yüksek olan bireylerin engelleri aşma stratejileri geliştirmesi daha muhtemeldir (Lyu ve Oh, 2014).

Boş zaman engellerini aşma yöntemleri, alanyazında iki başlık altında ele alınmaktadır. Bunlar; davranışsal ve bilişsel stratejilerdir (Jackson vd., 1993; Lee ve Scott, 2009). Davranışsal stratejiler, bireyin boş zamanını istediği gibi değerlendirebilmesi için alternatif yollar aramasını ve boş zamanı dışında kalan zamanını etkin bir biçimde kullanmasını ifade etmektedir (Jackson ve Rucks, 1995). Bireyin iş programını yeniden düzenlemesi, aktiviteye katılım zamanını değiştirmesi, finansal yönetim stratejileri uygulaması ve fiziksel uygunluk stratejileri geliştirmesi, davranışsal stratejilere örnek gösterilebilir (Henderson ve Bialeschki, 1993). Davranış stratejileri birey tarafından, yapısal ve bireylerarası engellerle karşılaşıldığında geliştirilmektedir. Bilişsel stratejiler ise bireyin, bireysel engelleri aşmak için kullandığı stratejilerdir. Araştırmacılar tarafından, bilişsel stratejilerin davranışsal stratejiler kadar boş zaman engellerini aşmada etkili olduğu ifade edilmektedir (Henderson ve Bialeschki, 1993). Alanyazında bireyler tarafından farklı davranışsal stratejilerin geliştirildiği görülmektedir. Örneğin, şiddete uğrama korkusu yaşayan kadının karanlıkta koşarken köpeğini yanına alması, davranışsal strateji olarak ele alınmaktadır (Whyte ve Shaw, 1994). Bedenine ilişkin kaygı yaşayan bir kadının yalnızca kadınlara yönelik olan bir yüzme havuzuna gitmesi de davranışsal stratejiler kapsamında değerlendirilmektedir (Morrison, 2008, s. 23).

Bilişsel stratejiler, psikolojik olarak bireyi etkileyen stres, korku ve endişe gibi duyguları aşmak için birey tarafından geliştirilen stratejilerdir (Jackson vd., 1993). Bireyin boş zaman engelleri, bireysel sorunlardan kaynaklanmadığı sürece yapısal olarak çözümler getirilerek engeller aşılabılır (Crawford vd., 1991). Engelleri aşma sürecinde bireyler öncelikle aktiviteye katılmak isteyip istemediğine karar vermelidir. Birey bir aktiviteye gerçekten katılmak isterse ve o aktivitenin kendisine sağlayacağı yararların, aktiveye katılmanın yaratabileceği olumsuz durumlardan daha fazla olduğuna inanırsa bireyin bilişsel olarak engeli aşması da mümkün olacaktır (Auster, 2001; Henderson ve Bialeschki, 1993; Samdahl, 2005).

Schneider ve Stanis (2007), boş zaman engellerini aşma stratejilerinin sosyal gerçekleri göz ardı ettiğini belirtmektedir. Ancak, alanyazın tarandığında boş zaman engellerini aşma stratejilerinin sosyal-kültürel olarak oluşturulduğu görülmektedir. Örneğin, kadınların boş zaman engelleri üzerine yapılan çalışmalarda boş zaman engellerini aşma stratejileri sosyal ve kültürel gerçeklerden hareketle ele alınmaktadır (Little, 2007). Scraton'un 1994 yılında ifade ettiği gibi "kadınların boş zamanlarını, onların yaşamlarının geri kalanından soyutlayarak incelemek olanaksız bir şeydir".

Burada anlatılmak istenen, kadınların boş zaman davranışlarının, engellerinin, boş zaman engellerini aşma yöntemlerinin ve boş zamanlarını değerlendirme biçimlerinin, yaşanılan toplumsal, sosyal ve kültürel yapıdan ayrılarak ele alınmasının mümkün olmadığıdır. Bu noktada kadınların boş zaman engellerini aşma yöntemleri, kadınların toplumsal cinsiyet sonucunda karşılaştığı engelleri aşma yöntemlerinden oluşmaktadır (Aitchison, 2000). Kadınların boş zaman engellerini ele alan son çalışmalarda da kadınların engelleri, sosyal, çevresel, kültürel ve toplumsal cinsiyet ekseninde incelenmiştir (Henderson ve diğerleri, 1995; Bialeschki ve Pearce, 1997; Little, 1997, 2000; Wheaton ve Tomlinson, 1998; Minichiello, Brown ve Kendig, 2000; Gillespie, Leffler ve Lerner, 2002; Dionigi, 2006; Raisborough, 2006; Stalp, 2006). Boş zamana engelleri dönemden döneme, toplumdan topluma değişiklik göstermektedir. Tam da bu nedenle, engellerin toplumsal ve kültürel açıdan belirlenmesi ve bu engelleri aşma yöntemlerinin toplumsal yapıya uygun olarak tartışılması gerekmektedir. Bir toplumda geçerli olan yöntemler, başka bir toplumda geçerli olmayabilmektedir (Ardahan, Turgut, Kaplan Kalkan, 2016: 106).

1.3. Bölüm Özeti

Tez çalışmasının birinci bölümünde sosyal psikoloji kavramı açıklanmış ve sosyal psikolojinin kuramlarından biri olan roller, norm ve kurallar yaklaşımı açıklanmaya çalışılmıştır. Zira bu çalışmada kadınların boş zaman engelleri toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınmış ve toplumsal cinsiyet yaklaşımının temel çıkış noktası olan sosyal psikolojiden yararlanılmıştır. Sosyal psikoloji, bireyin sosyal ve kültürel ortamdaki davranışlarının özelliklerini ve nedenlerini ele alır. Bir başka tanıma göre sosyal psikoloji, sosyal bir çevre tarafından kontrol edilen, etkilenen ve sınırlandırılan birey davranışlarını açıklamaya çalışır (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014, s. 22). Sosyal psikolojinin temel yaklaşımları “Davranışsal”, “Bilişsel” ve “Roller, Norm ve Kurallar” yaklaşımı olarak ayrılmaktadır (Silah, 2000). Alanyazın incelendiğinde, 1960’lı yıllarda boş zaman davranışlarının psikoloji bakış açısı ile ele alındığı görülmüştür. Sosyal psikoloji ve boş zaman ilişkisini ele alan çalışmaların ise 1970’li yıllardan sonra başladığını, 1990’lı yıllardan sonra ise hız kazandığını söylemek yanlış olmayacaktır (Iso Ahola, 1995; Argyle, 1996; Mannel, Kleiber ve Staempfli, 2006). Bu kapsamda ilk olarak araştırmacılar bireylerin aktiviteden duyduğu tatmine, aktiviteye katılım sıklığına ve aktiviteden elde edilen deneyime odaklanmışlardır. İleriki dönemlerde araştırmacılar, boş zaman davranışlarında sosyal psikolojinin sosyoloji alanına odaklanmış; sosyal kültürel

yapının kültürlerarası boyutların ve etnik yapının boş zaman davranışları üzerine etkisini tartışmaya başlamışlardır (Walker, Deng ve Dieser, 2001; Stodolska ve Yi, 2003). Bu noktada bireysel farklılıklardan hareketle, bireylerin boş zaman engelleri gündeme gelmiştir. Sosyal bilimlerde toplumsal cinsiyet çalışmalarının artması, boş zaman engellerinin cinsiyet bağlamında tartışılmasını sağlamıştır.

Bu çalışmanın temel kuramını Roller, Norm ve Kurallar yaklaşımı oluşturmaktadır. Kadın ve erkeklere yüklenen roller, toplumsal cinsiyet kavramı ile açıklanmaktadır. Toplumun bireyden beklediği roller, toplumun bireyin cinsiyetinden beklediği roller ile sınırlıdır. Toplum tarafından kadınlardan beklenen roller, kadınların sosyal yaşamda özgürce seçim yapmasını engelleyebilmektedir. Zira bu roller, kadının iyi bir e  ve anne olması, evinin işlerini yerine getirmesi ile sınırlandırılmaktadır (Craig, 2006; Kay, 1998; Shaw, 1999). Toplum tarafından kadınlardan beklenen bu rolleri, kadınlar tam anlamıyla benimsemekte ve kadınlar kendilerine özel bir boş zaman yarattıklarında suçluluk duygusu hissedebilmektedir (Katz, 1992; Wearing 1998; Shaw, 1999). Dolayısıyla kadınların yaşadıkları boş zaman engelleri, toplumun sosyal ve kültürel özellikleri çerçevesinde ele alınmalı ve boş zaman engellerini aşma stratejileri, sosyal ve kültürel gerçeklerden hareketle tartışılmalıdır (Little, 2007).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KADININ BOŞ ZAMAN ENGELLERİ VE TÜRK KADINININ SOSYAL VE TOPLUMSAL YAŞAMDAKİ YERİ

Tez çalışmasının bu bölümünde kadınların boş zaman engelleri, alanyazın çerçevesinde ele alınmış ve bu engeller Crawford ve Godbey'in (1987) Hiyerarşik Boş Zaman Engelleri Modeli kapsamında değerlendirilmiştir. Bu bakış açısıyla, kadınların boş zaman engelleri yapısal engeller, bireysel engeller ve bireylerarası engeller olmak üzere üç başlık altında tartışılmıştır. Yapısal engeller kapsamında zaman kısıtlılığına, ekonomik faktörlere ve rekreasyon ve spor tesislerinin eksikliğine değinilmiştir. Bireysel engellerde kadınların boş zaman engelleri “ailevi sorumluluklar”, “psikolojik faktörler” ve “vücut görünümüne ilişki kaygı” olarak üç başlık altında değerlendirilmiştir. Bireylerarası engellerde ise “toplumsal destek eksikliği” ve “toplumun kültürel yapısı” ele alınmıştır. Ardından, Türk toplumunda yaşayan kadınların boş zaman engellerinin toplumsal, sosyal ve kültürel açıdan değerlendirilebilmesi ve tez çalışması sonucunda elde edilen bulguların anlamlı bir biçimde yorumlanabilmesi için Türk kadınının toplumsal ve sosyal yaşamdaki yeri tartışılmıştır. Türk kadınının toplumsal ve sosyal yaşamdaki yeri istatistiki verilerden hareketle aktarılmaya çalışılmıştır.

2.1. Kadının Boş Zaman Engelleri

Toplumsal cinsiyet, cinsiyet rolleri, kadının toplumdaki yeri ve kadınlardan beklenen sosyal davranışlar üzerine yapılan çalışmalar, ataerkil toplumların kadın üzerinde oluşturduğu rol kavramına istinaden artmıştır. Bu durum, boş zaman ve rekreasyon ile ilgili alanyazına da yansımıştır. 1980'li yıllarda boş zaman ve rekreasyon üzerine çalışma yapan araştırmacılar (Deem, 1986; Wearing, 1988; Green, Woodward ve Hebron, 1990; Henderson ve Allen, 1991; Shaw, 1992; Henderson ve Bialeschki, 1993; Whyte ve Shaw, 1994; Green, 1998; Henderson, Bialeschki, Shaw ve Freysinger, 1996) toplumsal cinsiyet yaklaşımından hareketle kadınların boş zaman aktivitelerine katılımında karşılaştıkları engeller üzerine odaklanmıştır. Tez çalışmasının bu bölümünde kadınların boş zaman engelleri, Hiyerarşik Boş Zaman Engelleri Modeli kapsamında tartışılmıştır.

2.1.1. Yapısal engeller

Yapısal engeller sosyal nedenlerden (social reasons) kaynaklı boş zaman engellerini kapsamaktadır. Yapısal engeller çerçevesinde zaman kısıtlılığı, ekonomik kısıtlılıklar, rekreasyon ve spor tesislerinin eksikliği sonucunda oluşan engeller değerlendirilmektedir (Crawford ve Godbey, 1987). Henderson ve arkadaşları tarafından 1988 yılında geliştirilen boş zaman engelleri modeline göre yapısal engeller, müdahaleci engeller olarak da ifade edilmektedir. Boş zaman engelleri üzerine yapılan ilk çalışmalar incelendiğinde araştırmacıların yapısal engeller üzerine odaklandığı görülmüş, bireysel ve bireylerarası engelleri göz ardı ettikleri fark edilmiştir (Crawford vd., 1991). Yapısal engellerin bireyin katılmak istediği aktiviteyi olumsuz etkilediği, yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır. Crawford, Jackson ve Godbey'in (1991) yaptıkları araştırmaya göre, bireysel ve bireylerarası engeller, bireyin aktivite tercihi aşamasında etkili olurken yapısal engeller daha çok bireyin tercih ettiği aktiviteye katılım sağlayıncaya kadar geçen süre içinde söz konusu olmaktadır. Tezin bu bölümünde yapısal engeller, toplumsal cinsiyet bağlamında tartışılmıştır.

2.1.1.1. Zaman kısıtlılığı

Kadınların boş zaman engelleri, toplumsal cinsiyet rolünden kaynaklanabilmektedir (Henderson vd., 1996; Shaw, 1999). Öyle ki, kadına yüklenen toplumsal roller, kadın üzerinde baskı yaratmakta ve kadın kendine yeterince zaman ayıramamaktadır. Yapısal engeller olarak değerlendirilen zaman kısıtlılığını ister çalışan kadın olsun ister ev hanımı olsun kadınlar, erkeklerden daha fazla yaşamaktadır (Shelton, 1992; Kay, 1998; Shaw, 1999; Craig, 2006). Yapılan araştırmalarda kadınların boş zamanı, bireyin kendine ayırdığı ve istediği bir aktiviteye katılabileceği bir zaman olarak değil, “*ailesinin ve çocuklarının bakımları ile ilgilenebileceği (ethic of care), onların gereksinimlerini karşılayabileceği zaman*” olarak algıladığı sonucuna varılmıştır (Henderson vd., 1996; Shaw, 1999). Araştırmacılar, bu durumun kadınların cinsiyet rollerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Shank, 1986 yılında 12 çalışan kadın üzerinde bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmacı, nitel araştırma yönteminden yararlanmış, katılımcılarla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada, çalışan kadınlar yeterince boş zamanları olmadığını, daha fazla boş zamana gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir. Ek olarak çalışmada özellikle çocuklu kadınların boş zamanlarını yenilenme, canlanma amacıyla değerlendirdiklerinde kendilerini suçlu

hissettiği ortaya çıkarılmıştır. Kendini suçlu hisseden kadınların boş zamanı, çocuklarının ve eşlerinin gereksinimlerini karşıladıktan sonra hak kazandıkları bir ödül olarak değerlendirdiği belirlenmiştir (Shank, 1986). Nitekim Shank'ın (1986) araştırmasıyla benzer biçimde birçok araştırmada (Katz, 1992; Wearing 1998; Shaw, 1999) boş zaman aktivitesine katılan kadınların kendilerini suçlu hissettikleri anlaşılmıştır. Ancak yapılan araştırmalarda Shank'ın (1986) araştırmasından farklı olarak kadınların boş zamanı bir ödül olarak algılamadığı, kadınların boş zamanı, sorumluluklarını yerine getirebildiği, çocuklarının bakımı ile ilgilenebildiği ve ev işlerini tamamlayabildiği zaman olarak tanımladığı görülmüştür (Katz, 1992). Diğer yandan, çocuk sahibi olsun ya da olmasın kadınlar, erkeklere göre daha az boş zamana sahiptirler. Bu durum, çalışan erkekler ve çalışan kadınlar için de geçerlidir. Çalışan kadınların erkek çalışanlara göre daha az boş zamanı vardır. Bu durumun temel nedeni, ev ile ilgili işlerin kadınlara yüklenmesi ve toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı olarak kadınlara yüklenen rollerdir (Ardahan, Turgut, Kaplan Kalkan, 2016, s. 106). Zaman kısıtlılığı, boş zaman engelleri kapsamında bireyler tarafından en çok belirtilen yapısal engellerden biridir (Scott, 2005). Henderson'ın (1997) ifade ettiği gibi bireyler tarafından çok sık dile getirilen “zamanım yok” söyleminin arkasında başka anlamlar yer almaktadır. Şöyle ki, bireylerin gün içinde sahip oldukları zaman miktarı sabittir. Zaman miktarı, bireyler tarafından değiştirilemez. Ancak bireyler, sahip oldukları zamanları nasıl değerlendirebileceklerine karar verirler (Henderson, 1997; Mannell ve Iwasaski, 2005). Bu noktada, bireyin değer yargıları ve düşünceleri devreye girmektedir. Dolayısıyla, boş zaman tercihleri de bireyin değerlerini yansıtmaktadır (Godbey, 2005). Zaman kısıtlılığı genellikle, bireylerin aile sorumluluklarına odaklanması, yoğun çalışma temposu içinde olması, gönüllü yardım organizasyonlarında yer alması veya farklı işlere odaklanması sonucunda yaşanmaktadır. Henderson'ın (1997, s. 455) da vurguladığı üzere, “asıl kısıt zaman değil, zaman alan başka bir şeydir”.

Chambers, 1986 yılında Londra'da 527 erkek ve kadın çalışanla bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmacı, vardiyalı olarak çalışmanın bireylerin boş zaman davranışlarını nasıl etkilediğini incelemiştir. Araştırma sonucunda erkeklerin kadınlardan daha fazla boş zaman aktivitelerine katıldığı belirlenmiş ve erkeklerin boş zamanı çalışma zamanı gibi yaşamın içinde olması gereken bir zaman olarak algıladığı ortaya çıkarılmıştır. Kadınların ise boş zaman aktivitelerine katılmak için yeterince zamanı olmadığını kabullendiği, bunun yanında ev ve aile bireyleri ile ilgilenmenin sorumluluğunu üstlendiği tespit edilmiştir. Boş zaman engelleri ve cinsiyet rolleri

arasındaki ilişkiyi ele alan bir başka araştırma, Henderson, Stalnaker ve Taylor (1988) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar 294 kadın üniversite öğrencisinden ve personelinin e-posta ile veri toplamışlardır. Araştırmanın sonucu, boş zaman ve kadın üzerine yapılmış araştırmaların sonuçları ile benzerlik göstermiştir. Kadınların boş zaman aktivitelerine katılırken en çok karşılaştıkları engellerden biri zaman kısıtlılığı olarak belirlenmiştir (Henderson, Stalnaker ve Taylor, 1988).

Kanada’da yapılan bir çalışmaya göre çalışan kadınların ev içi sorumluluklarını paylaşan erkeklerin oranı %20 olarak belirlenmiştir (Hochschild, 1989). Çalışan ve ev işleri kendilerine yüklenen kadınların, iş yaşamında da mutlu olamadıkları sonucuna varılmıştır. Çalışan ve cinsiyet rollerinden kaynaklanan geleneksel tutumları ve rolleri benimseyen kadınların erkeklere göre stresli ve endişeli oldukları ortaya çıkarılmıştır. (Aktaran; Facione, 1994). Kadınların yaşadığı bu stres ve endişe, onlarda enerji eksikliğine yol açmaktadır. Bunun sonucunda da kadın, boş zamanını kendisi için verimli bir biçimde değerlendirmeye odaklanamamaktadır (Brown vd., 2001). Kadınların hem iş yaşamının içinde olması hem de toplumsal rollerinden kaynaklı yüklendiği roller, kadınların boş zaman algısını yitirmesine neden olmakta ve onun aktif bir biçimde eğlence odaklı aktivitelere katılmasına engel oluşturmaktadır (Verhoef ve Love, 1993; Shaw, 1994). Kadınlar, çocuk bakımı, ev işleri, eş, çalışma yaşamı derken birden fazla role bürünmekte ancak söz konusu bu roller erkekleri etkilememektedir (Craig, 2006; Kay, 1998; Shaw, 1999). Yaşanan bu eşitsizlik, kadınların boş zamanlarını güvence altına almasının ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır (Morrison, 2008).

Bireyler, boş zaman aktivitelerine katılım olanağı bulabilmek için çevresindeki diğer bireylerin sosyal desteğine gereksinim duymaktadır. Öyle ki, kadının boş zaman aktivitelerine dilediğince katılabilmesi, ailesinin ve arkadaşlarının kendisine gösterdiği sosyal desteğe bağlıdır (Verhoef ve Love, 1993; Kay, 1998). Sosyal destek eksikliği sonucunda, kadın zamanla boş zamanı kendisine ait bir zaman olarak algılamamaya başlar ve bu zamanını ailesine hizmet etmek için harcar (Verhoef ve Love, 1993; Kay, 1998). Henderson ve Allen (1991), kadınların temel boş zaman engellerini; kadınlara boş zaman aktivitelerine katılmaları için yeterince olanak verilmemesi, başka bir ifadeyle kadınlara sosyal desteğin sağlanmaması, maddi olanaksızlıklar ve zaman kısıtlılığı olarak belirlemiştir.

2.1.1.2. Ekonomik faktörler

Boş zaman aktivitelerine katılmada yapısal engel olarak değerlendirilen bir diğer faktör, ekonomik faktördür. Clark (1956) ve Burdge (1969), sosyo-ekonomik faktörlerin boş zaman aktivitelerine katılımı doğrudan etkilediğini belirtmişlerdir. Zira araştırmacılara göre bir boş zaman aktivitesine katılmak, ekonomik ve kültürel kaynaklar gerektirmektedir (Clark, 1956; Burdge, 1969). Lindsay ve Ogle'nin 1972 yılında yaptıkları çalışmada boş zaman engelleri iki ana başlıkta ele alınmıştır. Araştırmacılar tarafından bireylerin aktiviteye olan ilgi eksikliğinden ve ekonomik yetersizlikten dolayı boş zaman engeli yaşadığı belirlenmiştir. Örneğin, büyük miktarda ekonomik güç gerektiren boş zaman aktiviteleri, alt gelir grubuna mensup bireyler arasında popüler değildir (Lindsay ve Ogle, 1972). Romsa ve Hoffman (1980), üst gelir grubuna ve alt gelir grubuna sahip bireylerin boş zaman davranışları arasındaki farklılıkları ele almışlardır. Araştırma sonunda üst gelir grubuna mensup bireylerin alt gelir grubunda yer alan bireylere göre daha çok boş zaman aktivitelerine katıldığı belirlenmiştir (Romsa ve Hoffman, 1980). Benzer biçimde Kelly'e (1996) göre bireyin sahip olduğu ekonomik koşullar, boş zaman aktivitelerine katılmada bir engel oluşturabilmektedir. Zira Kelly (1996) tarafından yapılan araştırmanın sonuçları göstermektedir ki yüksek sosyo-ekonomik özelliklere sahip olan bireyler, düşük sosyo-ekonomik özelliklere sahip olan bireylerden daha fazla boş zaman aktivitelerine ilgi duymaktadır (Kelly, 1996).

Araştırmacıya göre alt gelir grubunda yer alan bireyler, yaşam maliyetini düşürmeye odaklanırken üst gelir grubunda yer alan bireyler, yaşam kalitesini arttırmaya odaklanmaktadır (Kelly, 1996). Bu nedenle, üst gelir grubuna mensup bireyler, boş zaman aktivitelerine katılmak için olanak ararken, alt gelir grubuna mensup bireyler, boş zaman aktivitelerine katılmaktan kaçınırlar (Tae, 2007). Sosyo-ekonomik açıdan zayıf olan bireyler, bir boş zaman aktivitesine katılmadan önce barınma, sağlık ve yiyecek gibi temel gereksinimlerini karşılayabilmeyi düşünmektedir (Markides vd., 1990).

Bireyin sahip olduğu ekonomik güç, kadın ve erkek fark etmeksizin tüm bireylerin boş zaman davranışlarını doğrudan etkilemektedir. Ancak Dünya Ekonomik Formu'nun 2018 yılında yaptığı bir araştırmaya göre dünyada kadınlar ve erkekler arasında büyük bir ekonomik eşitsizlik söz konusudur. Zira bu araştırmaya göre kadınlar ile erkekler arasındaki ekonomik eşitsizliğin ortadan kaldırılabilmesi için tam 202 yıl geçmesi gerekmektedir (<http-1>). Kadınların çoğunlukla erkeklere göre daha az ekonomik güce sahip olması ve erkeklerden daha az kazanması (<http-1>), kadınların boş zaman

aktivitelerine katılımını olumsuz etkilemekle kalmayıp kadının tüm sosyal yaşantısında engeller ortaya çıkarmaktadır. Öyle ki, kadınların yaşadığı ekonomik sıkıntılar, kadınların istediği aktiviteyi seçebilmesini ve aktivitenin gerçekleştirildiği yere ulaşımını olumsuz etkilemektedir (Searle ve Jackson, 1985; Deem, 1986; Hunter ve Whitson, 1992). Örneğin; kayak yapmak isteyen bir kadının öncelikle kayak yapmak için gerekli olan malzemeleri satın alması, ardından kış sporunun yapıldığı bir destinasyona gitmesi gerekmektedir. Bu aşamada kadının ulaşım, yeme-içme gibi gereksinimlerini karşılaması ve gerekli malzemeleri satın alabilmesi için ekonomik güce sahip olması koşulu öne çıkmaktadır. Bu durum, ekonomik durumu kötü olan kadınların istedikleri aktivitelere katılmalarında engel meydana getirmektedir. Miller ve Brown, 2005 yılında yaptıkları araştırmada, kadınların gelirlerinin artması sonucunda, boş zaman aktivitelerine katılımlarının da arttığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla ekonomik güce sahip olmak, kuşkusuz boş zaman engellerini aşabilmede önemli bir kriterdir.

2.1.1.3. *Rekreasyon ve spor tesislerinin eksikliği*

Yapısal engel olarak ele alınması gereken bir diğer unsur, rekreasyon ve spor tesislerinin eksikliğidir. Burdge (1969), boş zaman engellerinin bireylerin sosyo-ekonomik özellikleriyle ilişkili olduğunu vurgulamıştır. Araştırmacıya göre bir boş zaman aktivitesine katılmak için bireyin zamana, ekonomik olanaklara, beceriye ve ulaşım olanaklarına sahip olması gerekmektedir. Kelly (1996), sosyo-ekonomik açıdan güçlü olan bireylerin rekreasyon tesislerine ulaşabilmesinin, sosyal ekonomik açıdan zayıf olan bireylerden daha kolay olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla ekonomik engellere sahip bireylerin, kendi sosyal ekonomik gücüne göre rekreasyon tesislerinin eksikliğini yaşadıkları ifade edilebilir. Romsa ve Hoffman (1980), bireylerin boş zaman engellerini araştırmış ve bireylerin boş zaman engellerini zaman, maliyet ve tesis eksikliği olarak belirlemiştir.

Wade, 1985 yılında boş zaman engellerini farklı bir bakış açısıyla ele almıştır. Araştırmacı boş zaman engellerini iki sınıfa ayırmış ve bu engelleri psikolojik ve fiziksel engeller olarak ifade etmiştir. Araştırmacı, psikolojik engelleri, bireyin aktiviteye duyduğu ilgi düzeyi ve korku gibi bireysel engeller ile açıklamıştır. Diğer yandan araştırmacı, fiziksel engeller olarak sosyal ekonomik özellikler, zaman kısıtlılığı ve tesis eksikliği üzerinde durmuştur. Boş zaman engelleri üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde Wade (1985) tarafından ifade edilen psikolojik engellerin bireysel

engellerle, fiziksel engellerin ise yapısal engellerle benzerlik gösterdiği görülmektedir. Nitekim Crawford ve Godbey (1987), yapısal engelleri, tesislerin eksikliği, düşük maliyetli aktivitelerin mevcut olmaması ve bireylerin yürüyüş yapmasına uygun kaldırımların olmaması gibi çevresel unsurlarla açıklamışlardır. Hultsman (1995) ise bireylerin boş zaman engellerini belirlemeye yönelik bir araştırma gerçekleştirmiş ve bireylerin yapısal engelleri olarak dört farklı unsur belirlemiştir. Bunlar, zaman kısıtlılığı, ekonomik engeller, erişilebilirlik ve tesis eksikliğidir. Alanyazındaki bu çalışmalar detaylı bir biçimde incelendiğinde yapısal engeller olarak değerlendirilen tesis eksikliğinin bireyler tarafından boş zaman engeli olarak algılandığı anlaşılmaktadır. Özellikle sosyo-ekonomik özellikler ile ilişkili olduğu anlaşılan bu yapısal engelin, cinsiyet ile ilişkili olduğunu ortaya koyan araştırmalar da mevcuttur (Henderson vd., 1988; Deem, 1986; Arab-Moghaddam, Henderson ve Sheikholeslami, 2007). Bu araştırmalardan biri, Henderson ve diğerleri (1988) tarafından yapılmıştır. Araştırmada 294 kadından veri toplanmış ve kadınların boş zaman engelleri belirlenmeye çalışılmıştır. Kadınlar tarafından algılanan boş zaman engellerinin başında zaman kısıtlılığının, ekonomik engellerin ve tesis eksikliğinin geldiği görülmüştür (Henderson vd., 1988).

İranlı kadınların boş zaman engellerini belirlemeye yönelik bir araştırmada, kadınlara yönelik tesislerin eksikliği toplumsal yapı ve toplumun kadınlara bakış açısıyla ilişkilendirilmiştir. Yapılan bu araştırmada kadınlara yönelik boş zaman aktivitelerinin ve tesislerinin olmaması, boş zaman engelleri olarak belirlenmiştir. Yazarlar bu engelleri sosyal ekolojik sistemin yansıması olarak değerlendirmişlerdir (Arab-Moghaddam, Henderson ve Sheikholeslami, 2007). Sosyal ekolojik sistemin temel varsayımı ise hem fiziksel hem de sosyal çevrenin bireylerin refahını ve yaşam biçimini etkilemesidir (Stokols, 1992). Dolayısıyla, kadın ve erkek bireyler için eşit rekreasyon olanaklarının sunulması ve spor tesislerinin olması, kadınlar için spor takımlarının oluşturulması, erkekler için düzenlenen spor müsabakalarının kadınlar için de yapılması, kadınların boş zaman aktivitelerine katılımlarını olumlu yönde etkileyebilmektedir (Deem, 1986).

2.1.2. Bireysel engeller

Bireylerin boş zaman aktivitelerinde karşılaştıkları bir diğer engel, bireysel engellerdir. Bireysel engeller, bireyin aktiviteye ilişkin tutumunu, beceri düzeyini ve bireyin yaşadığı korku, kaygı, stres gibi birçok unsuru kapsamaktadır. Bu engeller, öncül/temel engeller olarak da ele alınmaktadır (Henderson vd., 1988). Bireysel engeller,

çalışmanın bu bölümünde kadınlar özelinde ele alınmıştır. Bu kapsamda kadına yüklenen ailevi sorumluluklar ve kadınların toplum içinde yaşadıkları korkuların ve kaygıların üzerinde durulmuştur. Yapılan çalışmalarda kadınların şiddete ve tacize uğrama korkusunun boş zaman aktivitelerine katılmayı olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir (Carr, 2000; Delamere, 2000).

Bireysel engeller kapsamında değerlendirilebilecek bir diğer unsur, kadınların vücut görünümlerine ilişkin duydukları kaygıdır. Yapılan birçok araştırmada kadınların vücut görünümlerine ilişkin duydukları kaygının boş zaman aktivite tercihini ve aktivitelerden duydukları tatmini doğrudan etkilediği görülmüştür. Söz konusu çalışmalardan hareketle vücut görünümüne ilişkin kaygı, bu çalışmada bireysel engeller kapsamında ele alınmıştır.

2.1.2.1. Ailevi sorumluluklar (Ethic of Care)

Kadınların boş zaman engelleri olarak ele alınan kavramlardan biri, “ethic of care” kavramıdır. Ethic of care kavramı bu tez çalışmasında ailevi sorumluluklar olarak çevrilmiştir. Söz konusu kavram kadının aile bireylerine duyduğu sorumlulukları ifade etmektedir (Gilligan, 1986). Alanyazında ele alınan çalışmalar (Harrington, Dawson ve Bolla, 1992; Bedini ve Guinan, 1996) incelendiğinde kadınların yaşadığı zaman kısıtlılığının nedenlerinden birinin kadının ailesine duyduğu sorumluluklar olduğu görülmektedir. Kadınlar, birinci sorumluluğunun çocuklarının ve diğer aile üyelerinin gereksinimlerini karşılamak olduğuna inanmaktadır (Henderson ve diğerleri, 1996; Wearing, 1998). Bu inanç, kadınların öncelikler listesinin başında ailevi sorumluluklara yer vermesine neden olmaktadır (Henderson ve diğerleri, 1995; Henderson ve Bialeschki, 1991; Verhoef ve Love, 1993; Kay, 1998; Miller ve Brown, 2005). Kadın, aile bireylerinin gereksinimlerini ön planda tutup, kendini ikinci plana koyduğunda ailevi sorumluluklar kadın için bir boş zaman engeli olmaya başlamaktadır (Henderson ve Allen, 1991). Henderson ve Allen (1991), ailevi sorumlulukların ve kadından beklenen görevlerin karmaşık bir yapıya sahip olduğunu ve bu unsurların boş zaman engeli olarak incelenebilmesi için bireylerarası ilişkilerin tüm boyutlarının ele alınması gerektiğini vurgulamıştır.

Kadınların aile bireylerine duydukları sorumluluklar, kavramsal ve ampirik olarak birçok çalışmada ele alınmış ve ailevi sorumluluklar, kadınların boş zaman değerlendirme hakkının eksikliği ile ilişkilendirilmiştir. Alanyazında yer alan çalışmalar (Green,

Woodward ve Hebron, 1990; Harrington, Dawson ve Bolla, 1992) kadınların boş zamanlarını istedikleri gibi değerlendirebilme hakkına sahip olamadıklarını göstermektedir. Hatta birçok kadın, boş zamana sahip olması gerektiğini bile düşünmemektedir. Kadının ailevi sorumlulukları, kadının cinsiyet rolleri ile ilişkilidir (Shaw, 1994). Aile bireyleri, gereksinimlerinin karşılanmasını kadından beklemektedir. Dolayısıyla kadın, aile bireylerinin adeta bakıcısı durumundadır. Bu noktada aile bireylerinin arasındaki ilişkinin ve aile yapılarının kadınların boş zamanlarını engellediği söylenebilir (Hunter ve Whitson, 1992; Shaw, 1992).

Birçok araştırmada kadınların erkeklerden daha fazla boş zaman engeli ile karşılaştığı belirlenmiştir (Henderson, 1991; Henderson ve Bialeschki, 1993; Shaw, 1994; Bedini ve Anderson, 2005). Henderson (1991), kadınların üç boş zaman engeli üzerinde durmuştur. Bu engellerden ilki, kadınların boş zamanı hak etmediklerine yönelik düşünceleridir. Engellerden ikincisi, kadına yüklenen ailevi sorumluluklardır. Bir diğer engel ise kadının kendini güvende hissetmemesidir. Kadınlara yüklenen ailevi sorumluluklarla birlikte kadın, zamanla boş zaman algısını yitirmekte ve kendine ait bir zaman olması gerektiği düşüncesinden uzaklaşmaktadır. Dolayısıyla ilk iki engel, birbiriyle yakından ilişkilidir.

Birçok insan, aile içi boş zamanları bireysel boş zaman olarak sınıflandırır ve aile içi boş zamanların da kadınların bireysel boş zamanları olduğunu iddia eder. Ancak çoğu kadın, aile içi boş zamanın kendileri için daha fazla iş olduğunu düşünmektedir. Zira kadınlar, ailede genellikle aktiviteyi planlayan ve söz konusu aktivite için çocukları hazırlayandır (Shaw, 1992). Aile aktivitesi için yapılan hazırlıklara ek olarak, tüm kadınlar aile aktivitesini olumlu ya da eğlenceli olarak deneyimlemez (Shaw ve Dawson, 2003/2004). Bazı durumlarda kadınlar, aile içi boş zaman aktivitelerine ilgi duymazlar ve aile bireyleri ile çatışma yaşarlar. Bu nedenle, aile içi eğlenceyi bireysel eğlence yerine koymak, kadınlar için tatmin edici veya gerçek bir boş zaman deneyimi olmamaktadır. Nitekim Little'in 2002 yılında yaptığı araştırma, bu durumu destekler niteliktedir. Bu çalışmada çocuk sahibi olmanın, kadınların boş zaman aktivitelerine katılımını engellediği ve boş zaman davranışlarını değiştirdiği belirlenmiştir. Çocuk sahibi olan kadınların uzun süre yürüyüşler yapamaması, bu duruma örnek olarak verilebilir (Little, 2002). Bu çalışmanın aksine başka bir araştırmada, çocuk sahibi olmanın boş zaman aktivitelerine katılım olanaklarını arttırdığı belirlenmiştir (Henderson ve Bialeschki, 1993). Çocuklu bir kadının daha fazla müzeye gitmesinde olduğu gibi (Usher ve Gomez, 2018). Ancak, bu noktada önemli olan, kadının boş zamanını özgürce değerlendirip değerlendiremediğidir.

Zira boş zamanın değerlendirilmesinde “algılanan özgürlük” önemli bir kriterdir. Örnekteki kadının boş zamanını çocuğuna göre planlaması, başka bir ifadeyle çocuğuna uygun bir boş zaman aktivitesi seçmesi, kadının boş zamanını özgürce değerlendirebildiği gerçeğiyle uyumakta mıdır? Yoksa kadın boş zamanını değerlendirirken kendi istek ve gereksinimlerini ikinci planda tutup, çocuğunun gereksinimlerini mi ön planda tutmaktadır?

2.1.2.2. Psikolojik faktörler

Bireylerin yaşadığı toplumun kültürel özellikleri ve toplumun bireyden beklediği roller, bireylerarası engeller olarak değerlendirilse de bu engellerin, bireylerin üzerinde yarattığı etki, bireyseldir. Lindseys’e (1996) göre toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ve erkek arasındaki güç dengesizliğini ifade etmektedir. Toplum tarafından cinsiyet rollerinin desteklenmesi ve güçlendirilmesi sonucunda kadınlar, toplumda kendilerini erkeklerden daha aşağı konumda görmeye başlar. Diğer yandan toplumun kurumları tarafından desteklendiğini düşünen erkek, kadına göre üstün olduğuna inanır. Erkek egemenliğinin kültürel olarak onaylandığı bir ideolojide yaşayan erkekler, kadınlara karşı güç kullanma hakkına sahip olduğunu düşünür. Tüm bunların sonucunda kadın, cinsiyeti nedeniyle (yalnızca kadın olduğu için) kendini sürekli olarak tehdit altında hissetmektedir. Şiddet ve saldırı korkusuyla kendini tehdit altında hisseden kadın, karanlıkta parkta yürümekten veya koşmaktan çekinecek, hatta korku yaşayacaktır. Kadınların yaşadığı bu korku, kadınların istediği aktiviteye istediği zaman katılabilesini olumsuz yönde etkilemektedir (Delamere, 2000). Bu örnekten de anlaşılabildiği gibi toplumun kültürel yapısı ve bireylerden beklentileri, bireylerarası engeller olarak değerlendirilebilirken, bireylerarası engeller sonucunda bireylerin yaşadığı baskı, korku ve kaygı gibi duygular, bireysel engeller olarak ifade edilebilir.

Bireylerin boş zaman aktivitelerine katılım engellerini farklı bir bakış açısıyla ele alan Wilcock ve Townsend (2000), aktivite- rol adaleti kavramını geliştirmiştir. Bu kavram, bireylerin aktivitelere katılımını sağlamak için her bir bireye eşit olanak ve kaynakların sağlanması olarak açıklanmaktadır. Bu kavramın karşısında yer alan aktivite-rol adaletsizliği, bireylerin aktivitelere katılımının engellendiği, yasaklandığı veya kesintiye uğratıldığı durumu ifade etmektedir (Amini vd., 2014). Alanyazında aktivite rol adaletsizliğinin aile içi şiddetten kaynaklanabileceği vurgulanmaktadır. Aktivite rol adaletsizliği, üç farklı durumda ortaya çıkabilmektedir. Bu üç farklı durum alanyazında yabancılaşma, yoksunluk ve ayrımcılık ifadeleriyle açıklanmaktadır (Brown, 2016).

Yabancılaşma, bireyin kendisine hitap etmeyen ve kendini ifade etme yeteneğini sınırlayan aktivitelere katılması durumunda yaşanmaktadır. Aile içi şiddete maruz kalan bireyin özgürlüğü kısıtlanarak, boş zaman aktivitelerine katılması engellenebilmekte, böyle bir durumda birey, kendini sınırlandırılmış hissetmektedir (Brown, 2016).

Yoksunluk, bireyin kendi kontrolü dışında istediği aktivitelere katılamaması durumudur (Whiteford, 2000). Örneğin, ekonomik açıdan eşine bağlı olan kadın, eş tarafından ekonomik açıdan mahrum bırakıldığında istediği aktiviteye katılamamaktadır. Benzer biçimde sınırlı sosyal ve ekonomik destek durumunda, yetersiz yaşam koşulları ve çevre faktörleri gibi durumlarda aktivite rol yoksunluğu yaşanabilmektedir (Fisher ve Hotchkiss, 2008). Aktivite rol ayrımcılığı ise kadının, cinsiyet rolü ile ilişkilendirilecek bir durumdur. Kadının tüm dünyası, evinin duvarları ile sınırlı tutulmakta ve ondan beklenen aktiviteler yemek ve temizlik yapma, çocuğu ve eşi ile ilgilenme gibi cinsiyet rolleri ile sınırlandırılmaktadır (Cage, 2007). Sonuç olarak bu üç farklı durumda da aile içi fiziksel ya da psikolojik şiddetin kadınların özgürlüğünü ve istediği aktivitelere katılımını engelleyerek aktivite rol adaletsizliğine neden olduğu söylenebilir (Gorde, Helfrich ve Finlayson, 2004).

Kadınların boş zaman aktivitelerine katılımına ilişkin yapılan çalışmalarda, kadının yalnızca cinsiyetinden ötürü boş zamana sahip olmadığı ya da erkeklere göre daha az bir boş zamanı olduğu vurgulanmıştır (Shaw 1994, s. 9). Kadınların boş zaman engellerinde ele alınması gereken en önemli kavram, “hak sahipliği”dir. Toplumda boş zamanın tüm bireyler için temel bir hak olduğu konusunda mutabakata varılırsa kadın ve erkek fark etmeksizin tüm bireyler eşit biçimde boş zamana sahip olur. Eğer kadınlar boş zaman haklarına sahip olduklarını düşünmezlerse boş zamanlarını tam olarak yaşayamayacaklardır (Wimbush ve Talbot, 1988; Henderson, 1994; Henderson ve diğerleri, 1996). Erkek hegemonyasının egemen olduğu toplumlarda kadın, bilinçsiz rıza yoluyla kendini toplumun alt grubunda konumlandırır. Söz konusu durum, toplumdaki kadının ve erkeğin cinsiyet rolleri ile ilişkilidir. Kendini kadından güçlü ve üstün gören erkek, kadına yönelik şiddet uygulama noktasında cesaretli olabilmektedir (Green vd., 1989). Kendini güvenli hissetmeyen kadın ise istediği gibi boş zamanını değerlendirememektedir. Nitekim Shaw, 1996 yılında bireyler arasında yaşanan güç ilişkilerinin ve eşitsizliğinin ayrıca kadına yönelik olarak uygulanan şiddetin, kadınların boş zaman davranışlarını olumsuz yönde etkilediğini vurgulamıştır. Söz konusu şiddet, kadına sokakta uygulanan fiili ve da sözel tacizi de kapsamaktadır. Şiddete uğrayabileceğine dair korku yaşayan kadın, boş zamanını istediği gibi yaşayamamaktadır.

Kadının yaşadığı bu korku, evin içinde yaşanabilecek şiddete dair bir korku da olabilir. Dışarı çıkmak isteyen ancak eşinin fiziksel olarak şiddet tehdidi ile karşı karşıya kalan kadın, boş zamanını özgürce yaşayamayacaktır. Her iki örnekte de kadının özgürlükleri ve davranışları, farklı bireyler tarafından kısıtlanmaktadır (Delamere, 2000).

2.1.2.3. Vücut görünümüne ilişkin kaygı

Bireylerin vücut görünümüne ilişkin algıları ve tatmin düzeyleri, yemek yememe ve sağlıksız beslenme gibi sonuçlar doğurmaktadır (Cash, 1990). Bireylerin vücut görünümüne ilişkin tatminleri, yalnızca yemek yeme alışkanlığını etkilememektedir. Yemek yeme alışkanlığının yanında, bireyin özgüvenini, cinsel deneyimlerini (Huang vd., 2007: 246), sosyal ve fiziksel öz yeterliliğine ilişkin algılarını (Gao, Lochbaum ve Poldog, 2011), boş zaman aktivite tercihlerini (Dattilo, Dattilo, Samdahl ve Kleiber, 1994; Raymore, Godbey ve Crawford, 1994) de etkilemektedir. Fiziksel öz yeterlilik, bireyin fiziksel bir aktiviteyi öğrenme ve gerçekleştirme yeteneğine ya da yeterliliğine ilişkin inançlarını ifade eder (Feltz ve Magyar, 2006). Bireylerin fiziksel öz yeterliliğine olan inançları, boş zaman davranışlarını ve tercihlerini etkileyebilmektedir. Yapılan bir araştırmada, yüksek fiziksel öz yeterliliğe sahip olan bireylerin düşük fiziksel öz yeterliliğe sahip bireylere göre, katıldıkları aktiviteyi gerçekleştirmede daha kararlı ve azimli oldukları ve aktivitelerde daha iyi performans gösterdikleri ve aktiviteyle ilgili karşılaşılan zorlukların üstesinden daha kolay geldikleri sonucuna varılmıştır (Gao, Lochbaum ve Poldog, 2011).

Bireyin vücut görünümüne ilişkin duyduğu tatmin ile öz yeterlilik arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar, alanyazında kısıtlı olmakla beraber, bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar, iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğunu söylemektedir. Bu çalışmalardan biri menopozdaki kadınlar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre kadınların vücut görünümüne ilişkin algıları, öz yeterliliklerini ve kendi yaşamlarına dair bakış açılarını da etkilemektedir. Araştırmacılar, elde ettikleri bulgulardan hareketle, bireylerin yaşam kalitesini arttırmaları için vücut tatminlerinin ve öz yeterliliklerinin de artırılması gerektiğini belirtmişlerdir (Jafary vd., 2011). Bir diğer araştırma, obez bireyler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar tarafından bu araştırmaya katılmak isteyen bireyler için özel egzersiz programları oluşturulmuştur. Araştırmacılar düzenli egzersize katılan bireylerin, kilo verdikçe vücut görünümüne ilişkin tatminlerinin dolayısıyla öz yeterliliklerinin de arttığı sonucuna varmışlardır

(Annesi ve Marti, 2011). Bu araştırmaya benzer bir araştırma Heijens ve arkadaşları tarafından (2011) yapılmıştır. Söz konusu çalışmanın örneklemini, kiloları nedeniyle yaşamları boyunca başka insanlar tarafından alay konusu olan obez bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre kiloları ile alay edilen bireylerin, vücut görünümüne ilişkin tatminsizlikleri artmakta bunun sonucunda da öz yeterlilikleri azalmaktadır (Heijens vd., 2011).

Benzer bir biçimde bireylerin vücut görünümüne ilişkin tatmin düzeylerinin; boş zaman davranışlarını, boş zaman aktivitelerinden elde edilen tatmini ve boş zaman aktivite tercihini etkilediği görülmektedir. Yapılan araştırmalar, fiziksel aktivitelere katılan bireylerin vücut görünümüne ilişkin memnuniyet düzeylerinin yüksek olduğunu ve vücut görünümüne ilişkin tatminlerinin fiziksel egzersiz sonucunda daha da artma eğiliminde olduğunu göstermektedir (Martin ve Lichtenberger, 2002; Henry vd., 2006; Guskowska ve Sionek, 2011). Bireysel engeller olarak değerlendirilen bu durum, bireylerin kendi vücut görünümüne ilişkin kaygı duymalarına neden olmaktadır. Bu kaygıyı kadınlar, erkeklerden daha fazla yaşamaktadır. Bunun nedeni kadınların, çevresindeki diğer bireylerden gelebilecek vücut görünümüne ilişkin eleştirilere daha çok maruz kalmasıdır (Cash vd., 2004). Sosyal çevre ve medya tarafından oluşturulan güzellik standartları (Benbow-Buitenhuis, 2014), kadınların üzerinde kayda değer bir baskı yaratmaktadır. Sosyal çevre tarafından oluşturulan güzellik standartları ile kendi vücudunu karşılaştıran kadın, zamanla benlik saygısını ve öz saygısını yitirmeye başlayabilir (Ricard vd., 2012). Bu durumun bir ileri boyutu ise kadının vücut görünümüne ilişkin duyduğu tatminsizliğin, zihinsel ve psikolojik sağlığını olumsuz etkilemesidir (Dittmar, 2009). İdeal vücut görünümü, kadınların her gün her yerde karşılaştıkları bir konu haline gelmiştir. Televizyon, medya ve basılı reklamlarda kadınlar, güzellik standartları arasında boğulmakta ve vücut görünümüne ilişkin tatminsizlikleri artmaktadır. Yapılan çalışmalar, bireylerin vücut görünümüne ilişkin tatmin düzeylerinin, boş zaman davranışlarını (Liechty, Freeman ve Zabriskie, 2006), boş zaman aktivitelerinden elde edilen tatmini (Frederick ve Shaw, 1993) ve boş zaman aktivite tercihini (Ingledew ve Sullivan, 2002) etkilediğini göstermektedir. Nitekim genç kızlar üzerine yapılan bir araştırmada, vücut algısının, egzersiz yapma isteğini ve egzersize katılım sıklığını etkilediği sonucuna varılmıştır. Araştırmacılar, çalışmada bu durumu “*vücut görünümüne ilişkin sosyal kaygı*” olarak nitelendirmişlerdir. Vücut görünümüne ilişkin sosyal kaygı, çevresindekilerin vücut görünümü ile ilgili olarak değerlendirmeler yapmaları sonucunda bireyin hissettiği kaygıdır (Marquez ve McAuley

2001, s. 1). Bu kaygı, fiziksel aktivitelere sosyal ortamlarda katılımı olumsuz yönde etkilemektedir (Crawford ve Eklund 1994, s. 71). Dolayısıyla kadınların vücut görünümüne ilişkin kaygıları, boş zaman engeli olarak değerlendirilebilmektedir.

2.1.3. Bireylerarası engeller

Bireylerarası engeller, bireyin katılmak istediği aktiviteye bireylerarası ilişkiler sonucunda ortaya çıkan unsurlar nedeniyle katılamamasını ifade eder (Crawford ve diğerleri, 1991). Kadınların toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı istedikleri aktivitelere katılamaması veya bir kadının katılmak istediği aktivite nedeniyle eşi ile çatışmaya girmesi, bireylerarası engellere örnek olarak verilmektedir. Bireylerarası engeller, Henderson ve arkadaşları tarafından 1988 yılında geliştirilen boş zaman engelleri modelinde “öncül engeller” olarak da değerlendirilmektedir. Tez çalışmasının bu bölümünde kadınların yaşadıkları bireylerarası engeller ele alınmıştır. Bu bağlamda, toplumsal destek eksikliğine ve toplumun kültürel yapısına değinilmiş ve bu unsurların yarattığı boş zaman engelleri tartışılmıştır.

2.1.3.1. Toplumsal destek eksikliği

Bireylerin boş zaman aktivitelerine katılmasında toplumsal destek, önemli bir faktördür. Toplumsal destek, kadının boş zamanını özgürce değerlendirmesi için ailesinin ve çevresinin kendisine gösterdiği destekle başlar. Evli ve çocuk sahibi olan bir kadının boş zamanlarını aktif bir biçimde değerlendirebilmesi, ailesinin ve arkadaşlarının kadına gösterdiği desteğe bağlıdır. Çevresinden ve eşinden destek gören kadın, kendisine ait bir boş zamanı olması gerektiği düşüncesini benimsemekte ve bunu bir hak olarak görebilmektedir (Brown ve diğerleri, 2001; Miller ve Brown, 2005; Morrison, 2008). Çalışan ve çocuk sahibi olan kadınların kendilerine ait boş zamanı kısıtlı olmakta ve bu kısıtlı zamanda ailesinden destek görmeyen kadın, boş zamanını istediği gibi değerlendirememektedir. Özellikle çocuk sahibi olan kadınlar aile üyeleri tarafından destek görmezler ise boş zamanlarını aktif bir biçimde değerlendirmekten çekineceklerdir (Morrison, 2008).

Kadınlar, ailesinin ve çevresindeki bireylerin kendisinden beklediği roller doğrultusunda bazı aktivitelere katılmalarının uygun olmadığı düşüncesini benimseyebilmektedir (Culp, 1998). Kadının katıldığı boş zaman aktivitesinin sosyal çevresi tarafından onaylanmaması, kadınlara boş zaman aktivitelerine katılmada bir engel

yaşatmaktadır. Bu durum, bireylerarası engel olarak değerlendirilmektedir (Green ve Hebron, 1988). Sosyal çevrenin kadın üzerinde kurduğu baskının, kadınların boş zaman aktivitelerine katılmasını olumsuz yönde etkilediği, araştırmacılar tarafından bilinmekle birlikte, bu baskının ne derecede etkili olduğu bilinmemektedir. Bunun nedeni, kadınların boş zaman aktivitelerini etkileyen etnik ve kültürel yapının alanyazında yeterince tartışılmamış olmasıdır (Shaw ve Henderson, 2005).

Shaw (1994), ataerkil bir toplumun, kadınların boş zaman aktivitelerine katılımını engelleyebileceğini öne sürmektedir. Örneğin, ataerkil bir toplumda erkeklere açık hava aktivitelerine katılma ayrıcalığı verilirken, kadınlara bu ayrıcalık tanınmamakta, kadının aile ve ev işleri ile ilgilenmesi gerektiği düşüncesi dayatılmaktadır. Bu durum, kadınların boş zaman aktivitelerine katılımını olumsuz etkilemektedir (Shaw, 1994). Jackson ve Henderson (1995) ise yaptıkları çalışmada bu görüşü desteklemekle birlikte, cinsiyetin boş zaman aktivitelerine katılımı etkilemediğini, ancak ataerkil kültürün kadınların boş zamanlarını kısıtladığını ileri sürmektedir.

2.1.3.2. Toplumun kültürel yapısı

Kadınların boş zaman aktivitelerine katılımında karşılaştıkları engelleri ele alan Shaw ve Henderson (2005), yaptıkları çalışmada, bu engellerin kesin çizgilerle yapısal, bireysel ve bireylerarası engeller olarak ayrılmasının mümkün olmadığını, kadınların boş zaman engellerinin, yaşadıkları toplumun kültürel yapısı ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Nitekim birçok araştırmacı (Shinew ve Floyd, 2005; Walker vd., 2005), toplumun kültürü ile bireyin boş zaman davranışları ve boş zaman engelleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu belirtmektedir. Kültür; toplumun ırk özelliklerini, dini inanışlarını ve gelenek-göreneklerini içermektedir (Henderson ve Ainsworth, 2003). Dolayısıyla kadının, toplumsal engellerinin toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilebilmesi için yaşadığı toplumun kültür yapısı göz ardı edilmemelidir (Arab-Moghaddam, Henderson ve Sheikholeslami, 2007).

İslam ülkelerinin bir kısmında hâkim olan, erkeklerin kadınlardan üstün olduğu düşüncesi ve buna bağlı olarak yaşanan kadın erkek eşitsizliği, bu ülkelerde kadınların ekonomik yaşamda yeterince yer alamamasına, eğitim hizmetinden erkekler kadar yararlanamamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, kadın sosyal yaşamda var olabilmek için gerekli olan vasıflara (iyi bir eğitim ve ekonomik güç) sahip olamamakta ve kadınların boş zaman engelleri artmaktadır (Golley, 2004). Örneğin, İran'da yaşayan kadınların boş zaman engellerini ele alan bir çalışmada, kişisel gelirleri olmayan İranlı

kadınların kültürel, bilimsel ve sanatsal boş zaman aktivitelerinden çok harcama gerektirmeyen aktivitelere (televizyon izlemek, kitap okumak, aile ile birlikte vakit geçirmek gibi) katıldığı sonucuna varılmıştır. İran kültürüyle birlikte düşünülebilecek bir diğer durum, kadınların boş zaman aktiviteleri için gereksinim duyduğu olanakların hükümet tarafından göz ardı edilmesidir. Başka bir ifadeyle, boş zaman kavramı, toplum tarafından erkeklere ait bir zaman olarak tanımlanmakta ve bunun sonucunda da kamu politikalarında kadınların gereksinimleri dikkate alınmamaktadır. Araştırma kapsamına alınan kadınların boş zaman engelleri; kadınların özgürlüklerinin kısıtlanması, kadınların erkeklerden izin almadan bir aktiviteye katılamaması ve toplum tarafından İranlı kadınlara yüklenen cinsiyet rolleri olarak ortaya çıkmıştır (Arab-Moghaddam, Henderson ve Sheikholeslami, 2007).

2.2. Türk Kadınının Sosyal ve Toplumsal Yaşamındaki Yeri

Toplumsal cinsiyet, cinsiyet rolleri ve toplumun sosyal kültürel özellikleri, kadınların ve erkeklerin yaşamlarını, onların toplum tarafından sunulan olanaklara ulaşmalarını, toplum içinde güç sahibi olmalarını ve zenginliklerden pay almalarını farklı şekilde etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda kadınlar, dezavantajlı tarafı oluşturmaktadır. Bunun sonucunda kadınlar eğitim olanaklarından erkekler kadar yararlanamamakta, siyasal alanda erkekler kadar aktif olmamakta hem evde hem de toplumsal yaşamda şiddete maruz kalmaktadır (Günindi Ersöz, 2016, s. 8). Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı, kadın ve erkeğin aile ve çalışma yaşamında, eğitim sürecinde, hukuk sisteminde, siyasette, sağlıkta ve sosyal yaşamda eşit olanaklara sahip olmasını ifade etmektedir (Ecevit, 2003). Zamanla ve kültürden kültüre değişebilen toplumsal cinsiyet kavramı, kadınların ve erkeklerin toplumsal olarak oluşturulmuş görev ve sorumluluklarına karşılık gelmektedir. Başka bir ifadeyle toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal ve kültürel olarak inşa edilmektedir (Günindi Ersöz, 2016, s. 21).

Kadının toplumsal ve sosyal yaşamındaki yerinin açıklanabilmesi, toplum tarafından ona yüklenen rollerin tartışılabilmesi ve kadının toplumsal ve sosyal yaşamda hissettiği, karşılaştığı engellerin ortaya çıkarılabilmesi için onun yaşadığı toplumla birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Tezin bir önceki bölümünde kadınların boş zaman engelleri tartışılmıştır. Ancak bu engellerden farklı olarak Türk kadınının kendine özgü yaşadığı boş zaman engelleri nelerdir? Türk kadının yaşadığı toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadının sosyal ve kültürel yaşamını nasıl etkilemektedir? sorularının yanıtları

alanyazında yeterince yer almamaktadır. Bu tez çalışmasının temel amacını da oluşturan Türk kadınlarının boş zaman engellerinin değerlendirilebilmesi için Türk kadınının toplumsal, sosyal ve kültürel açıdan yerinin tartışılması gerekmektedir.

Türkiye’de kadın hakları konusunda en önemli gelişmelerden biri, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1979 tarihinde kabul edilen Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme’nin 1985 tarihinde Türkiye tarafından kabul edilmesidir. Sözleşmede bu sözleşmeyi kabul eden ülkelerin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda kadın ve erkeklere eşit olanaklar sunacağı, kadınların temel hak ve özgürlüklerden erkekler kadar yararlanabilmesi için tüm yasal düzenlemelerin yapılacağı ifade edilmektedir (Günindi Ersöz, 2016, s. 67). Günümüzde hukuk yönünden Türk kadını, erkekle eşit haklara sahiptir. Ancak bu durum gerçek yaşamda ne kadar doğrudur? Kadın ve erkek toplumsal ve sosyal yaşamda ne kadar eşittir? Türk kadını, 2000’li yıllarda hala kültürel kimlik, ekonomik sorunlar, ataerkil aile yapısı gibi birçok problemden dolayı kendini güçsüz hissetmektedir. Kadınlar, Türk toplumunda ikinci dereceden emek kaynağı olarak görülmektedir. Başka bir ifadeyle, Türk toplumunda yaygın olan ve geleneksel ideoloji haline gelen “kadın için en önemli olan kadının ailesi ve çocuğudur” düşüncesi, kuşaktan kuşağa aktarılmaya devam etmektedir. Bu düşünceden hareketle kadın, toplumsal üretime “ev kadınlığı” görevini koruyarak dâhil olabilmektedir (Arat, 1994, s. 45). Nitekim 2018 yılında Türkiye’de yapılan bir araştırmaya göre evi toplamak, temizlik yapmak, çamaşır ve bulaşık yıkamak gibi ev içi işlerin toplum tarafından kadınların görevi olarak algılandığı, tamirat ve alışveriş yapmak gibi ev dışında ancak ev ile ilgili olan işlerin erkeklerin sorumluluklarından biri olarak algılandığı ortaya çıkmıştır (http-2). Diğer yandan kadınlar, erkeklerle eşit ücret ve eşit iş hakkına sahip olmasına rağmen erkeklerden daha az kazanmaktadır. Ekonomik bunalım dönemlerinde kadınlar erkeklerden daha çok işten çıkarılma durumuyla karşı karşıya kalmaktadır. Türk toplumunda kadınlar, üst düzey yönetici pozisyonuna çok zor gelebilmektedir. Evlilik, aile sorumlulukları, çocuk bakımı gibi nedenlerden dolayı işi bırakma olasılıkları çok yüksektir (Arat, 1994, s. 45-46). TÜİK’in 2017 ve 2018 verileri incelendiğinde Arat’ın (1994) tespitlerinin geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Zira bu istatistiklerde Türkiye’de 25 yaş üstü nüfus incelendiğinde, kadınların yüzde 8,5’inin okuma yazma bilmediği bu oranın erkek nüfustaki karşılığının ise yüzde 1,6 olduğu görülmektedir. Diğer yandan 15 yaş ve üstü kadınların istihdam içindeki payı yüzde 29,3 iken, erkeklerde bu oran yüzde 65,8 ile karşılık bulmaktadır. Kadınların ve erkeklerin iş gücüne katılamama nedenleri araştırıldığında, kadınların yaklaşık olarak 11 milyonu, “ev

işleri ile ilgilendiği” için iş gücüne katılım sağlayamadığını belirtmiştir. Erkekler ise iş gücüne katılım sağlayamamasının nedenini büyük oranda “emeklilik” olarak ifade etmiştir (http-3; http-4). Kadınların ve erkeklerin iş gücüne katılamama nedenleri incelendiğinde cinsiyetler arasında büyük farklılıklar olduğu görülmektedir. Şöyle ki, iş gücüne katılamama nedeni olarak emeklilik nedenini ifade eden erkeklerin büyük kısmı, iş yaşamını tamamlamış, emekliliğe hak kazanmış ve emekli döneminde de yeniden çalışma isteğine sahip kişilerden oluşmaktadır. Diğer yandan, ev işleri nedeniyle çalışma yaşamına giremeyen kadınlar için bu durum daha farklıdır. Söz konusu kadınlar henüz emekliliğe hak kazanacak kadar çalışmamış kadınlardır. Benzer bir durum girişimci kadınlar açısından da yaşanmaktadır. Dünya Bankası Girişimcilik Araştırması’na (2019) göre Türkiye’de kadın girişimci oranı yalnızca yüzde 25,4’tür. Yöneticileri kadınlardan oluşan şirketlerin oranı ise yüzde 0,3’tür (http-5).

Türkiye’de sosyal yaşamda yaşanan cinsiyet eşitsizliği, kadın ve erkek sporcu sayısında da görülmektedir. Türkiye’de toplam 4.907.955 lisanslı sporcu bulunmaktadır. Kadınlar, lisanslı sporcuların yalnızca yüzde 33,5’ini oluşturmaktadır. Aktif olarak sporculuk yaşamına devam eden 695.698 sporcu içinden ise kadınların oranı yüzde 37,6’dır (http-6). Ancak, lisanslı ve aktif sporcu arasındaki 4,1’lik artışın yeterli olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Nitekim TÜİK’in Türkiye Sağlık Araştırması Bülteni’ne göre kadınların yüzde 23,9’u obez iken erkeklerde bu oran 15,2’ye düşmektedir (http-3). Kadınların aktif bir biçimde spor yapması veya profesyonel olarak sporcu olması bir yana, Türkiye’de kadınlar tek başlarına yürüyüş yapmaktan bile çekinmektedirler. Şöyle ki, 2017 yılında gerçekleştirilen bir araştırmaya göre kadınların yüzde 30’u sokakta tek başlarına yürürken kendilerini güvensiz hissetmektedir. Bu oran, erkeklerde yüzde 14 olarak seyretmektedir (http-4). Bu sonuçtan yola çıkarak, Türkiye’de kadınların ekonomik, sosyal ve cinsiyet rollerinden kaynaklı birtakım engelleri aşsa bile boş zamanlarını özgürce değerlendirmekten çekindiklerini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Kadın, şiddete ve tacize uğrama korkusuyla boş zamanlarında tek başına yürüyüş yapmaktan kaçınmakta, yürüyüş yaptığı zamanlarda ise kendini güvensiz hissetmektedir. Kadir Has Üniversitesi’nin 2018 yılında yaptığı araştırmaya göre Türkiye’de kadınların en büyük sorunu şiddet olarak belirlenmiştir. Kadınların bu sorununu sırasıyla işsizlik, eğitimsizlik, sokakta kadına yönelik baskı ve taciz, aile baskısı, cinsiyet eşitsizliği ve çevre baskısı izlemektedir. Üniversitenin 2019 yılında yaptığı araştırmada, katılımcılara Türkiye’de kadınların ve erkeklerin eşit hak ve olanaklara sahip olup olmadığı hakkında

ne düşündükleri sorulmuştur. Kadın katılımcıların yüzde 82'si, erkek katılımcıların ise yüzde 69'u, kadın ve erkeğin arasında eşitlik olmadığını belirtmiştir (http-4).

Toplumsal ve sosyal yaşamda erkekler kadar eşit hak ve özgürlüklere sahip olamayan Türk kadınının boş zaman davranışlarının nasıl şekillendiği ve boş zaman engellerinin neler olduğu alanyazında yeterince tartışılmamıştır. Türk kadınının boş zaman engellerinin ortaya çıkarılabilmesi için kadının toplumdaki yerinin bilinmesi ve kadının Türk toplumunda karşılaştığı engellerin ele alınması gerekmektedir. Tez çalışmasının bu bölümünde Türk kadınının toplumdaki durumu, istatistiki bilgilerle aktarılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda Türk toplumunda kadının konumu, ekonomik, sosyal, toplumsal ve ailesi tarafından kendisinden beklenen roller çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

2.3. Bölüm Özeti

Tez çalışmasının ikinci bölümünde kadınların boş zaman engelleri, üç ana başlık altında ele alınmıştır. Bu kapsamda yapısal engeller başlığı altında zaman kısıtlılığına, ekonomik kısıtlılıklara ve rekreasyon ve spor tesislerinin eksikliğine değinilmiştir. Feminist araştırmacılar, kadınların boş zaman engellerinden zaman kısıtlılığına dikkati çekmektedir. Zira zaman kısıtlılığı, kadınların en büyük yapısal engellerinden biridir. Kadınlar, ev işlerine hiçbir maddi kazanç elde etmeksizin zaman harcamaktadırlar (Jackson, 2005). Kadınlara yüklenen ev işleri, dinlenmek, yenilenmek ve aktivitelere katılmak için gerekli olan zamanı doldurmakta (Green vd.,1990) ve kadınların stresli zaman geçirmelerine neden olmaktadır (Shaw, 1988; Henderson vd., 1996). Diğer yandan, kadınların iş yaşamında olması, kendilerine birtakım avantajlar sağlamaktadır. Kadınların ekonomik bağımsızlığını kazanması, sosyal yaşamda da kendilerini göstermesi ve ekonomik güçlerine bağlı olarak farklı aktivite seçeneklerine sahip olmaları, kadınlar için birer avantaj olarak değerlendirilebilir.

Kadınların ekonomik kısıtlılıklarının olması veya ekonomik bağımsızlığının olmaması, yapısal engeller kapsamında değerlendirilen bir diğer husustur. İş yaşamına dair yapılan istatistikler göstermektedir ki kadınlar erkeklerden daha az para kazanmaktadır (Office of the President, 2001'den aktaran Jackson, 2005). Kadınların ekonomik açıdan bağımlı olması, kişisel boş zamanları için para harcamalarını engellemektedir (Deem,1986).

Kadınlar için rekreasyon ve spor olanaklarının olmaması, yapısal engeller kapsamında ele alınan bir diğer unsurdur. Özellikle spor ve fiziksel aktiviteler için sunulan olanaklar, kadınlara ve erkeklere eşit olarak sunulmamaktadır. Günümüzde halen bazı sporlar için erkeklere daha fazla olanaklar sağlanmaktadır. Erkekler için spor takımlarının oluşturulması ve liglerin düzenlenmesi, bu duruma örnek verilebilir (Messner ve Sabo, 1990; Robinson ve Godbey, 1993).

Bireysel engeller çerçevesinde ilk olarak “Ethic of Care” kavramına değinilmiştir. Kadınlara cinsiyet rollerinden dolayı yüklenen roller, kadınların kendilerine ait bir boş zaman bulamamasına neden olmaktadır. Özellikle evli ve çocuklu kadınlar ve ailenin büyüklerine bakmakla yükümlü olan kadınlar, söz konusu engeli daha fazla yaşamaktadırlar (Harrington, Dawson ve Bolla, 1992; Rogers, 1997). Tez çalışması kapsamında “Ethic of Care” kavramı, ailevi sorumluluklar olarak ifade edilmiştir. Ailevi sorumlulukları üzerinde hissedilen kadınlar, boş zamanı kendilerine bir hak olarak görmekten uzaklaşmaktadır. Zira kadınların kendi gereksinimlerini göz ardı edip, aile üyelerinin gereksinimlerine odaklanması ve boş zamanlarını onlar için planlaması, söz konusu engelin temel nedenidir (Bedini ve Guinan, 1996). Ailevi sorumluluklar, kadına yüklenen aile rolleri ile doğrudan ilişkilidir. Bu engeli zaman kısıtlılığından ayıran yön ise kadınların hissettikleri sorumluluk duygusudur (Jackson, 2005).

Bireysel engeller kapsamında değerlendirilen bir diğer unsur, kadınların duyduğu şiddet ve saldırı korkusudur (Carr, 2000). Yapılan çalışmalar, kadınların erkeklerden daha çok şiddetle karşılaşma korkusu yaşadığını göstermektedir (National Crime Prevention Council, 1999’dan aktaran Jackson, 2005; Statistics Canada, 2000’den aktaran Jackson, 2005). Bu durum, kadınların boş zaman davranışlarını etkilemektedir. Kadınlar, riskli gördükleri aktivitelere şiddetle karşılaşma durumunu göz önünde bulundurarak katılmaktan kaçınırlar. Örneğin, şiddet ve saldırı korkusu yaşayan kadınlar, hava karardıktan sonra ve kendini güvensiz hissettiği alanlarda yürümekten, koşmaktan ve benzeri aktivitelere katılmaktan çekinirler (Carr, 2000; Delamere, 2000).

Bireysel engeller kapsamında değerlendirilen bir diğer unsur, kadınların vücut görünümüne ilişkin duydukları kaygı ve tatminsizliktir. Vücut görünümüne ilişkin kaygıyı daha çok ergen dönemdeki genç kızlar hissetmektedir. Bu kaygı, bireylerin öz güveni ile birlikte istenilen aktiviteye katılımını da olumsuz yönde etkilemektedir (Henderson ve King, 1998). Vücut görünüşüne ilişkin kaygı, bireyin yeterince formda (fit) görünmediğine veya katılınan aktivite için uygun bir fiziğe sahip olmadığına dair yaşadığı kaygıyı ifade etmektedir. Kadının aerobik (Frederick ve Shaw, 1995) ve yüzme

sporu (James, 2000) için uygun bir fiziğe sahip olmadığını düşünmesi ve bu duruma dair kaygı yaşaması, buna örnek verilebilir.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde yapısal engeller ve bireysel engellerden sonra bireylerarası engellere değinilmiştir. Araştırmacıların çok azı, kadınların bireylerarası engellerine odaklanmıştır (Jackson, 2005). Bu durumun nedeni, kadınların erkeklere göre daha sosyal ilişkilere sahip olmasıdır (Henderson ve Ainsworth, 2000). Kadınların sosyal ilişkilerinin kuvvetli olması, onların erkeklere oranla boş zaman aktiviteleri için partner eksikliğini daha az yaşamalarını sağlamaktadır. Kadınların sosyal çevrelerinin geniş olması, boş zaman aktivitelerine katılmak için önemli bir unsurdur (Green, 1998). Dolayısıyla cinsiyet, boş zaman aktivitelerine katılmak için bir dezavantaj değil avantaj durumundadır. Bireylerarası engellerin temel nedeni, kadınların boş zaman aktivitelerine katılmak için bir partner bulamaması değil, kadınların kendilerine yeterince zaman ayıramamasıdır (Jackson, 2005).

Kadınların boş zaman davranışlarını olumsuz etkileyen bireylerarası engellerden biri, katılınan aktivitenin sosyal çevre tarafından onaylanmamasıdır. Bu durum, toplumsal destek eksikliği başlığı altında tartışılmıştır. Bireylerarası engeller kapsamında kadının eşi tarafından gördüğü baskı ve toplumun kültürel yapısı ele alınmıştır. Kadınların katıldığı boş zaman aktivitelerinin kadının çevresi ve ailesi tarafından onaylanmaması ve eşleri tarafından kendilerine uygulanan baskılar, kadınların boş zaman aktivitelerine katılma isteğini azaltmaktadır (Green ve Hebron, 1988). Alanyazın incelendiğinde toplumun kültürel yapısının hem yapısal engeller hem de bireysel ve bireylerarası engeller kapsamında değerlendirilebileceği ifade edilmektedir. Bu çalışmada ise kadının toplumdaki yeri ve toplumun kültürel yapısından hareketle yaşadığı engeller, bireylerarası engeller olarak değerlendirilmiştir. Ardından istatistiki verilerden yola çıkılarak, Türk toplumunda kadınların sosyal yaşamdaki yeri tartışılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Tez çalışmasının üçüncü bölümünde, araştırmanın amacı ve önemi alanyazından hareketle açıklanmıştır. Araştırmanın çerçevesi çizilmiş ve araştırma soruları oluşturulmuştur. Ardından tez çalışmasının araştırma alanına değinilmiş, örneklem alma yöntemi detaylı bir biçimde açıklanmıştır. Araştırma alanının belirlenmesinden sonra görüşme formunun nasıl hazırlandığı ve verilerin nasıl toplandığı ayrıntılı bir biçimde aktarılmıştır. Çalışmanın geçerliliği ve güvenilirliği inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve doğrulanabilirlik boyutları ile açıklanmıştır. Son olarak çalışmanın sınırlılıklarına değinilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, çalışmada ortaya konulan hedeflerin genel bir biçimde ifade edilmesidir. Çalışmada araştırmacının neyi planladığı açık ve net bir biçimde bu başlık altında ele alınır (Büyüköztürk vd., 2014, s. 69). Çalışmanın tasarımı, verilerin analizi ve raporlanması çalışmanın amacına göre belirlenip şekillenmektedir (Patton, 2002, s. 213). Bu çalışmanın temel amacı, Türk toplumunda yaşayan kadınların boş zaman aktivitelerine katılırken karşılaştıkları engellerin neler olduğunun belirlenmesidir. Ayrıca, kadınların istedikleri boş zaman aktivitelerine özgürce katılıp katılmadığını sorgulamak ve kadınların hissettikleri boş zaman engellerinin boş zaman aktivitelerine katılım kararını nasıl etkilediğini ortaya çıkarmak, bu tez çalışmasının alt amaçlarını oluşturmaktadır.

Alanyazında kadınların boş zaman engellerine odaklanan birçok çalışma vardır. Ancak Türk toplumunda yaşayan kadınların boş zaman engellerini ele alan çalışmaların kısıtlı olması, bu çalışmanın alanyazına olan katkısını ifade etmektedir. Boş zaman engelleri dönemden döneme değişebildiği gibi toplumdan topluma da değişiklik göstermektedir. Bu nedenle, kadınların boş zaman engelleri toplumsal ve kültürel bakış açılarıyla ele alınmalı ve söz konusu engelleri aşma yöntemleri, toplumun yapısına uygun olarak tartışılmalıdır. Zira bir toplumda geçerli olan yöntemler, başka bir toplumda geçerli olmayabilmektedir (Ardahan, Turgut, Kaplan Kalkan, 2016, s. 106). Bu kapsamda Türk toplumunda yaşayan kadınların boş zaman aktivitelerine katılımını arttırmak için ne

tür uygulamaların geliştirilebileceğini tespit etmek, bu tez çalışmasının uygulamaya dönük katkısını ifade etmektedir.

3.2. Araştırmanın Kapsamı

Bu tez çalışması, Türk toplumunda yaşayan kadınların boş zaman engellerini sosyal psikoloji bakış açısıyla ele almaktadır. Bu bağlamda, boş zaman engelleri üç ana başlık altında ele alınmıştır. Yapısal, bireysel ve bireylerarası engeller, tez çalışması kapsamında detaylı bir şekilde tartışılmıştır. Araştırmanın kapsamını net bir biçimde ortaya koyabilmek için boş zaman kavramının açıklanması gerekmektedir. Boş zaman, bireyin özgürce seçim yapabildiği bir zaman olarak tanımlanmaktadır (Horner ve Swarbrooke, 2005, s. 22). Başka bir ifadeyle, zorunlu gereksinimlerin karşılanmadığı (Neumeyer ve Neumeyer, 1958), duygusal, pasif, aktif veya yaratıcı bir şekilde yapılan aktivitelerdir (Horner ve Swarbrooke, 2005, s. 22). Boş zaman aktiviteleri, bireyin gönüllü olarak (Cordes ve İbrahim, 1999: s. 7) boş zamanlarında aktif veya pasif olarak katıldığı tüm aktiviteleri kapsamaktadır (Howe ve Carpenter 1985, s. 3). Boş zaman aktivite çeşitlerinin fazla olması, araştırmacıları aktiviteleri farklı biçimlerde sınıflandırmaya yöneltmiştir. Stebbins (1999) boş zaman aktivitelerini nitelikli ve sıradan boş zaman aktiviteleri olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Nitelikli boş zaman aktivitelerinde bireyler, özel bir beceri ve bilgi kazanmak amacıyla boş zaman aktivitelerine katılırlar ve katıldıkları aktivitelere sistemli bir biçimde devam ederler (Stebbins, 1999; Stebbins, 2005; Stebbins, 2008, s. 336; Stebbins, 2013, s. 23; Akyıldız, 2013). Nitelikli boş zaman aktivitelerine, hobi kurslarına gitmek, amatör olarak sporla ya da müzik ile uğraşmak örnek olarak verilebilir. Sıradan boş zaman aktiviteleri ise eğitim gerektirmeyen ya da çok az eğitim gerektiren aktiviteleri kapsamaktadır. Birey katıldığı sıradan aktivitelerle kısa süre içinde eğlenmeye ve zevk almaya odaklanır. Bireyin pasif olarak televizyon izlemesi, kitap okuması ya da yalnızca dinlenmesi, sıradan boş zaman aktiviteleri kapsamında değerlendirilmektedir. Diğer yandan, bireyin arkadaşlarıyla buluşması, sohbet etmesi, amatör olarak oyun oynaması gibi aktiviteler de bu başlık altında ele alınmaktadır (Akyıldız, 2013, s. 53; Stebbins, 2008, s. 336; Stebbins, 2013, s. 23).

Boş zaman aktiviteleri kapalı alan ve açık alan boş zaman aktiviteleri olarak da ayrılmaktadır. Kapalı alan boş zaman aktiviteleri, toplumda bireyler için ayrılan kapalı alanlarda ve evlerde gerçekleştirilen aktiviteleri kapsamaktadır (Hazar, 2009, s. 30). Açık alan aktiviteleri ormanlık alanlar, spor sahaları, parklar, oyun alanları gibi açık alanlarda

gerçekleştirilen aktivitelerdir (Viriden, 2006, s. 310). Gerçekleştirilen aktivitenin içeriğine göre boş zaman aktiviteleri sosyal sorumluluk ve spor içeren aktiviteler, sanatsal, sosyal, eğitsel ve sağlık amaçlı aktiviteler olmak üzere altıya ayrılmaktadır (Edginton vd., 2004, s. 211- 264). Boud Bovy ve Lawson (2002, s. 1) diğer araştırmacıların boş zaman sınıflandırmalarına benzer olmakla birlikte, farklı bir sınıflandırma önermişlerdir. Araştırmacılar, diğer araştırmacılardan farklı olarak evde yapılan aktiviteleri ve konaklama içeren turizm aktivitelerini ayrı birer başlık altında sınıflandırmışlardır. Bu iki boş zaman aktivite türüne ek olarak araştırmacılar boş zaman aktivitelerini “açık alanda yapılan aktiviteler”, “aktif ve pasif aktiviteler”, “sosyal içeriği yüksek olan aktiviteler” ve “kültür, sanat ve eğitim içeren aktiviteler” olarak ele almışlardır. Bu tez çalışmasında kadınların evde gerçekleştirdikleri boş zaman aktivitelerini göz ardı etmemek adına Baud-Bovy ve Lawson’ın (2002) sınıflandırması temel alınmıştır. Zira Türk toplumunda yaşayan kadınların yüzde 48,87’si çalışmamaktadır (http-3). Bu durum, kadınların evde daha fazla zaman geçirmesine neden olabilmektedir.

Bireylerin boş zaman davranışları ve boş zaman aktivitelerinde karşılaştıkları engeller, toplum ve aile yapısı, kadına yüklenen sorumluluklar, yaş, eğitim ve gelir gibi birçok faktör tarafından etkilenmektedir. Farklı sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklere sahip kadınların boş zaman engellerine odaklanabilmek için çalışmada çok aşamalı örneklem yöntemine başvurulmuştur. Bu kapsamda, kartopu ve amaçlı örneklem yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleminden yararlanılmıştır. Çalışmada verilerin zenginliğini arttırmak amacıyla, TÜİK verilerinin de araştırma alanını oluşturan 26 bölgeden veri toplanmıştır. Söz konusu 26 bölge, Türkiye’nin 81 ilini kapsamaktadır. Birbirine sosyo-kültürel ve coğrafi olarak benzeyen iller bir araya getirilerek bölgeler oluşturulmuştur. Tablo 1’de yer alan 26 bölgenin tamamına tez çalışma kapsamında ulaşılmış ve de toplamda 35 ilden veri toplanabilmektedir.

3.3. Araştırma Yöntemi

Bir araştırmada, araştırmanın kendisine uygun olan en iyi yöntemin seçilmesi elzemdir. Araştırmacının belirlenen hedeflere ulaşabilmesi ve araştırmanın yürütülebilmesi için izlenmesi gereken temel kural, verilere araştırmacı tarafından nasıl ulaşılabileceğinin ve elde edilen verilerin nasıl analiz edileceğinin belirlenmesidir. Araştırmalarda başarılı sonuçların elde edilebilmesi için etkili bir yolun izlenmesi gerekmektedir. Araştırmacı tarafından amaca uygun bir şekilde seçilen bu yol, yöntemdir.

Diğer bir ifadeyle yöntem, doğal veya toplumsal yapıda mevcut olan sorunun ele alınarak, sonuca gidilmesi için araştırmacı tarafından izlenmesi gereken yoldur (Kozak, 2014, s. 23).

Bu tez çalışmasında çalışmanın amacına ve araştırma sorularına uygun olarak nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırmalar, yorumlayıcı paradigmaya dayanmaktadır. Bu paradigma ilk kez Thomas P. Wilson (1970) tarafından dile getirilmiştir. Paradigma insanların kültürel normlara ve sembollere göre davranmadıklarını, aksine bireylerarası yaşanan her bir etkileşimin yorumsal süreç olduğunu savunmaktadır. Bu bakış açısıyla araştırmacılar, bireylerden hangi rollerin beklendiğini ya da bireye hangi rolün biçildiğini ve bireyin bakış açısının ne olduğunu yorumsamacı bakış açısıyla ele almalıdır (Mayring, 2011, s. 16). Bu paradigma gerçeğin durağın değil dinamik olduğunu, dolayısıyla insan davranışlarının değişken olduğunu, zamana ve mekâna göre farklılık gösterebileceğini söyler (Kozak, 2014, s. 14). Bireylerin olayları anlama ve yorumla şekilleri diğer bireylerle ve toplumla arasında olan ilişkiye bağlıdır. Tüm bu ilişkiler, sosyal yapı içinde var olmaktadır. Bu nedenle, aynı sosyal grup içinden birden fazla bireyin düşüncelerine ve algılarına ulaşmak, o grupta yer alan bireylerin düşüncelerinin ve davranışlarının kültürel örüntüsü hakkında ipuçları verebilmektedir (Glesne, 2013, s. 10).

Tez çalışmasında Türk toplumunda yaşayan kadınların boş zaman engellerinin neler olduğunu belirlemek amacıyla keşifsel bir yaklaşım benimsenmiş ve nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Bu çalışmanın amacı, belirlenmiş hipotezleri test etmek ve elde edilen verilerden hareketle genellemeler yapmak değil, verileri derinlemesine inceleyerek konuyla ilgili bir bakış açısı ortaya koymaktır. Nitel araştırmalarda sözel bilgi parçacıkları elde edilerek tümevarım yaklaşımı söz konusudur (Kozak, 2014, s. 87). Bunun için en önemli nokta, araştırma sorularının belirlenmesidir. Araştırma soruları araştırmanın tasarımını doğrudan etkilemektedir (Maxwell, 2013, s. 4-5). Tez çalışmasında kavramsal ve kuramsal çerçeveden hareketle aşağıdaki araştırma soruları oluşturulmuştur.

- Türk toplumunda yaşayan kadınlar için boş zaman kavramı ve boş zaman aktiviteleri neyi ifade etmektedir?
- Türk toplumunda yaşayan kadınlar istedikleri aktivitelere özgürce katılabilmekte midir?

- Türk toplumunda yaşayan kadınlar boş zaman aktivitelerine katılırken ne tür engeller hissetmektedir?
- Türk toplumunda yaşayan kadınlar boş zaman aktivitesine katılırken olumsuz duygular (kaygı, endişe ve korku gibi) yaşamakta mıdır?
- Türk toplumunda yaşayan kadınlar boş zaman engellerinin üstesinden nasıl gelebilir?

3.4. Görüşme Formunun Oluşturulması

Tez çalışmasında araştırma sorularından hareketle görüşme formu oluşturulmuştur. Görüşme formu, yarı yapılandırılmış olarak hazırlanmıştır. Görüşme formunda yer alan soruların çerçevesi, çalışmanın kuramsal kısmını oluşturan Hiyerarşik Boş Zaman Kısıtları Modeli (Crawford ve Godbey, 1987) ile belirlenmiştir. Modelde yer alan yapısal, bireysel ve bireylerarası engellere görüşme formunda yer verilmiştir. Ek olarak alanyazında yer alan çalışmalardan hareketle aile içinde kadına yüklenen rollere, sorumluluklara değinilmiştir.

Görüşme formunun yüzey ve kapsam geçerliliği için araştırmacı tarafından uzman görüş formu oluşturulmuş ve form, yedi uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzman görüş formunda yer alan her bir soru için “gerekli”, “gerekli ancak yetersiz” ve “gerekli değil” olarak uzmanların görüşlerini ifade edebileceği alanlar oluşturulmuştur. Uzmanlardan gelen öneriler doğrultusunda görüşme formunda yer alan üç soru çıkarılmış ve dört sorunun cümle yapıları değiştirilmiştir. Uzman önerileri doğrultusunda görüşme formundan çıkarılan sorulardan biri “Bir kadın olarak toplumda yaşadığınız engeller nelerdir?” sorusudur. Görüşme formundan çıkartılan diğer iki soru ise “Toplumda yaşadığınız engeller, sosyal yaşamınızı etkilemekte midir?” ve “Türk toplumunda kadınlar ve erkekler eşit hak ve olanaklara sahip midir?” şeklindedir. Uzmanların önerileri doğrultusunda görüşme formunun yüzey ve kapsam geçerliliği sağlanmış, ardından 10 kişi ile pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışma kapsamında soruların katılımcılar tarafından net bir biçimde anlaşılıp anlaşılmadığı gözlemlenmiştir. Soruların katılımcılar tarafından net bir biçimde anlaşıldığı görülmüş ve ardından veri toplama aşamasına geçilmiştir.

3.5. Araştırma Alanı (Örneklem seçimi)

Araştırmalarda elde edilen sonuçların genellenmesinin istendiğini bütüne “evren” denir. Evrende yer alan bireylerle aynı özelliklere sahip olan bireylerin bir araya geldiği gruba örneklem adı verilmektedir. Pozitivist paradigmanın hâkim olduğu nicel araştırmalarda evrenin tamamını temsil edebilecek özellikteki katılımcılara ulaşılmak istenmektedir. Böylece elde edilen veriler, evrene genellenebilmektedir (Kozak, 2014, s. 14, 114). Nitel araştırmalar, genelleme amacı taşımaz. Bu araştırmalarda önemli olan, verilerin sayısal büyüklüğü değildir. Aksine nitel araştırmalarda verilerin niteliğine, alandaki boşluğu doldurması bakımından sahip olduğu güce ve zenginliğe önem verilmektedir (Patton 2002, s. 46; Kozak, 2014, s. 14). Nitel araştırmalarda veri toplama aşamasında homojen örneklem grubu yerine hetorejen örneklem grubu tercih edilmelidir. Zira bu araştırmalarda amaç, birbirine benzer olanların araştırılmasından ziyade farklı sonuçlara ulaşılmasıdır (Kozak, 2014, s. 117). Bu kapsamda bu araştırmada olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemine başvurulmuştur. İlk aşamada amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örneklemesinden yararlanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme, katılımcılar arasında geniş bir çeşitlilik yelpazesi yaratarak, ortak örüntüleri araştırır (Glesne, 2013, s. 61). Katılımcılar arasında sağlanan çeşitlilik sayesinde bu çeşitliliği sağlayan algılar ve deneyimler ortaya çıkarılır ve katılımcıların farklı yönlerinden ortak temalar belirlenir (Patton, 2002, s. 235; Creswell, 2016, s. 157).

Verilerin zenginliğini, gücünü ve derinliği arttırmak amacıyla TÜİK tarafından belirlenen 26 bölgeden veri toplanmıştır. Araştırmada Türkiye’nin farklı şehirlerinde yaşayan ve birbirinden farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip kadınların boş zaman engellerinin ortaya çıkarılması planlanmaktadır. Türk toplumunda yaşayan kadınların boş zaman engellerinin belirlenebilmesi ancak, birbirinden farklı kültürel özelliklere sahip şehirlerde yaşayan kadınların boş zaman engellerinin araştırılması ile ortaya çıkarılabilir. Araştırmacı, Türkiye’nin 81 iline zaman ve maliyet nedeni ile ulaşamayacağından Türkiye’nin tamamını temsil eden 26 bölgeden veri toplamıştır. Araştırmacı tarafından 26 bölgede yaşayan kadınların eğitim durumu ve istihdama katılma oranları incelenmiş ve bu iki parametre, TÜİK tarafından 2018 yılında ortaya çıkarılan verilerden hareketle hesaplanmıştır (<http-7>).

Tablo 3.1. Türkiye’de Yaşayan Kadınların İstihdama Katılma Oranı ve Eğitim Durumu

26 BÖLGE	Toplam Kadın Sayısı	Çalışmayan Kadın Sayısı	Çalışmayan Kadının Toplam Kadına Oranı	Çalışan Kadının Toplam Kadına Oranı	Bölgelere Göre Kadınların Eğitim Durumu- Lise altı
TR10 (İstanbul)	5547000	2546000	%46	%54	%78
TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)	654000	257000	%40	%60	%85
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	1601000	631000	%40	%60	%84
TR31 (İzmir)	1601000	631000	%40	%40	%79
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	1148000	438000	%38	%62	%83
TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)	1152000	528000	%46	%54	%88
TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)	1490000	709000	%48	%52	%83
TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)	1059000	687000	%65	%35	%84
TR51 (Ankara)	2036000	1058000	%52	%48	%75
TR52 (Konya, Karaman)	894000	458000	%52	%48	%87
TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)	1095000	468000	%42	%58	%82
TR62 (Adana, Mersin)	1453000	704000	%49	%51	%85
TR63(Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	1104000	581000	%53	%47	%87
TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)	564000	267000	%48	%52	%88
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	875000	515000	%59	%41	%86

Tablo 3.1. (Devam) Türkiye’de Yaşayan Kadınların İstihdama Katılma Oranı ve Eğitim Durumu

TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)	402000	216000	%54	%46	%87
TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)	302000	106000	%35	%65	%89
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	104000	415000	%40	%60	%87
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	1012000	361000	%36	%64	%86
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	380000	211000	%56	%44	%87
TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)	355000	172000	%49	%51	%90
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	641000	292000	%46	%54	%86
TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)	653000	391000	%60	%40	%92
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	911000	576000	%64	%36	%88
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	938000	667000	%72	%28	%91
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	701000	469000	%67	%33	%91

Tablo 1’de yer alan çalışmayan kadın oranlarına okuyan, emekli olan ve çalışamaz durumda olan kadınlar dahil edilmemiştir. Diğer yandan çalışan kadınlar arasında maaşlı ve yevmiyeli çalışan, işveren olarak kendi hesabına çalışan ve ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar yer almaktadır. Ek olarak 26 bölgede yaşayan kadınların eğitim durumları incelenmiş ve kadınların büyük oranda lise ve lise altı okullardan (ortaokul ve dengi meslek okulları, ilkokul) mezun olduğu görülmüştür. TÜİK verilerine göre kadınların yalnızca %14,56’sı yüksek okul veya fakülteden mezun olmuştur (http-8). Bu

tablodan hareketle tez çalışmasında 26 bölgede yaşayan, lise ve altı okullardan mezun olan, çalışan ve çalışmayan kadınlardan veri toplanmıştır.

Bu parametreler kapsamında, 26 bölgede yaşayan kadınlara ulaşmak amacıyla kartopu örneklem yöntemine başvurulmuştur. Kartopu örnekleme, araştırmanın ilgi alanına giren bireyleri tanıyan ve o bireylere ulaşabilen kişilerin vasıtasıyla veri toplama yöntemidir (Glesne, 2013, s. 61). Bu kapsamda araştırmacı 26 bölgede yaşayan istihdama katılan ve katılmayan, lise ve lise altı okullardan mezun olan kadınlara ulaşmıştır. Benzer biçimde araştırmacı, Ankara’da ve Eskişehir’de il derneklerine başvurmuş ve bu derneklerden yola çıkarak söz konusu illerde yaşayan kadınlara soru yönelmiştir. Verilerin zenginliğini, derinliğini ve gücünü arttırmak amacıyla tek bir bölge üzerinde yoğunlaşılma, farklı coğrafi- kültürel özelliklerde yaşayan kadınlara ulaşılmıştır. Ulaşılan kadınlar arasında demografik çeşitlilik yaratmak adına farklı yaş gruplarından, evli, bekar, boşanmış ya da eşini kaybetmiş, çocuk sahibi olan ve çocuğu olmayan kadınlara ulaşılmıştır. Görüşme yapılan katılımcılara ilişkin bilgiler, aşağıda yer alan Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 3.2. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Profili

Katılımcının kodu	Yaşı	Medeni durumu	Çocuk sayısı	Eğitim durumu	Çalışıp- Çalışmama durumu	Yaşadığı Şehir
K1	25	Bekar	-	Lise	Çalışmıyor	İstanbul
K2	45	Evli	2	Lise	Çalışıyor	İstanbul
K3	37	Bekar	-	Lise	Çalışmıyor	Edirne
K4	50	Evli	1	Lise	Çalışıyor	Kırıkkale
K5	26	Evli	-	Lise	Çalışmıyor	Balıkesir
K6	48	Evli	2	Ortaokul	Çalışıyor	Balıkesir
K7	25	Bekar	-	Lise	Çalışmıyor	İzmir
K8	43	Evli	1	Lise	Çalışıyor	İzmir
K9	52	Evli	2	Ortaokul	Çalışmıyor	Denizli
K10	44	Evli	1	Lise	Çalışıyor	Denizli
K11	32	Bekar	-	Lise	Çalışmıyor	Manisa
K12	34	Evli	1	Lise	Çalışıyor	Uşak
K13	65	Evli	1	Lise	Çalışmıyor	Eskişehir
K14	47	Evli	-	Lise	Çalışıyor	Eskişehir
K15	31	Evli	2	Lise	Çalışmıyor	Kocaeli
K16	35	Evli	2	Lise	Çalışıyor	Kocaeli

Tablo 3.2. (Devam) Araştırmaya Katılan Katılımcıların Profili

K17	58	Bekar	-	Lise	Çalışıyor	Ankara
K18	68	Evli	2	Lise	Çalışmıyor	Ankara
K19	27	Bekar	-	Lise	Çalışıyor	Konya
K20	36	Bekar	-	Lise	Çalışmıyor	Karaman
K21	58	Evli	2	Lise	Çalışıyor	Antalya
K22	39	Evli	1	Lise	Çalışmıyor	Antalya
K23	38	Evli	2	Lise	Çalışıyor	Mersin
K24	29	Bekar	-	Lise	Çalışmıyor	Adana
K25	20	Bekar	-	Lise	Çalışıyor	Osmaniye
K26	30	Evli	2	Lise	Çalışmıyor	Osmaniye
K27	24	Bekar	-	Lise	Çalışıyor	Aksaray
K28	31	Evli	1	Lise	Çalışmıyor	Aksaray
K29	29	Bekar	-	Lise	Çalışmıyor	Sivas
K30	37	Evli	-	Lise	Çalışıyor	Kayseri
K31	58	Evli	2	Lise	Çalışmıyor	Karabük
K32	24	Bekar	-	Lise	Çalışıyor	Karabük
K33	36	Evli	3	Ortaokul	Çalışmıyor	Kastamonu
K34	35	Evli	1	Ortaokul	Çalışıyor	Kastamonu
K35	43	Evli	1	Lise	Çalışmıyor	Tokat
K36	44	Evli	2	Lise	Çalışıyor	Tokat
K37	41	Bekar	-	Lise	Çalışıyor	Trabzon
K38	66	Bekar	-	Lise	Çalışmıyor	Trabzon
K39	37	Evli	2	Lise	Çalışıyor	Erzurum
K40	43	Evli	2	Ortaokul	Çalışmıyor	Erzurum
K41	28	Evli	-	Lise	Çalışmıyor	Iğdır
K42	23	Bekar	-	Lise	Çalışıyor	Kars
K43	32	Bekar	-	Lise	Çalışmıyor	Tunceli
K44	49	Evli	2	Ortaokul	Çalışıyor	Tunceli
K45	29	Evli	2	Lise	Çalışıyor	Van
K46	35	Evli	3	Lise	Çalışmıyor	Bitlis
K47	33	Evli	1	Lise	Çalışıyor	Gaziantep
K48	36	Bekar	-	Lise	Çalışmıyor	Adıyaman
K49	66	Evli	2	Lise	Çalışmıyor	Urfa
K50	23	Bekar	-	Lise	Çalışıyor	Urfa
K51	26	Evli	1	Lise	Çalışıyor	Mardin
K52	62	Evli	4	İlkokul	Çalışmıyor	Siirt

3.6. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecinin başarılı bir biçimde tamamlanabilmesi için araştırmacı ve katılımcı olmak üzere iki ana tarafa gereksinim duyulmaktadır. Araştırmacı, araştırma sürecini başlatan, ilk adımı atan taraftır. Veri toplama sürecinde araştırmacı aktif olarak rol oynar. Katılımcı ise araştırmada gerekli görüldüğü durumlarda ham bilgiye ulaşılması aşamasında görüşüne başvurulmuş kişi ya da kişilerdir. Bu aşamada önemli olan, katılımcıların veri toplama için belirlenen özellikleri taşımasıdır. Bilginin kaynağı olan bu kişiler veri toplama sürecinde pasif bir rol üstlenirler (Kozak, 2014, s. 111). Araştırmacı, çalışmanın konusuna ve amacına uygun olan veri toplama yöntemini belirler. Nitel araştırmalarda veri toplama görüşme, gözlem, odak grup ve doküman incelemesi yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu araştırmada Türk toplumunda yaşayan kadınların boş zaman engellerini belirlemek amacıyla 26 bölgede yaşayan toplamda 52 kadınla görüşme yoluyla veriler elde edilmiştir. Görüşmeler 2020 yılının Mart ayı ile 2020 yılının Haziran ayları arasında gerçekleştirilmiştir.

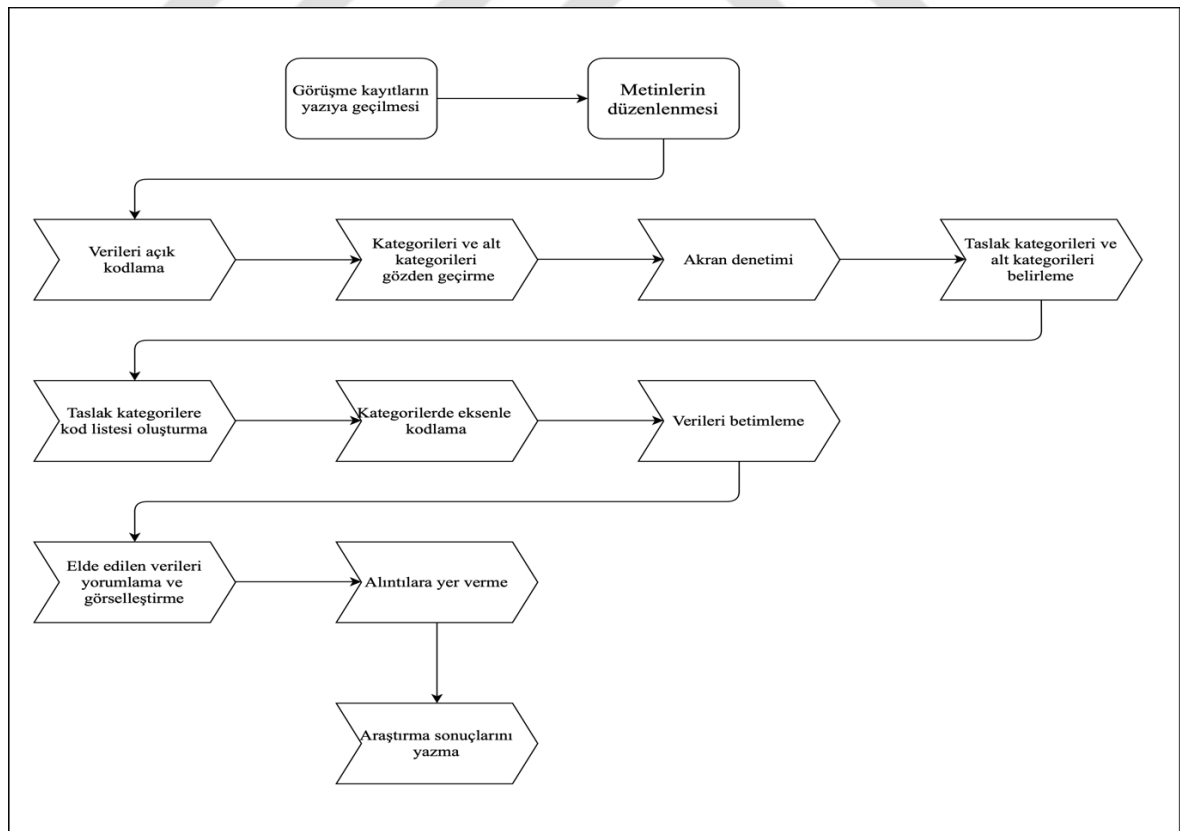
Görüşmelerde yapılan en yaygın yanıtlardan biri, katılımcıların ilgili konu hakkındaki düşüncelerini ve algılarını rahatlıkla anlatabileceği güvenli ortamını sağlamadan araştırmacının görüşmeye başlamasıdır (Glesne, 2013, s. 148). Bu durumun önüne geçmek adına, araştırmacı katılımcılara öncelikle kendini tanıtmış, çalışmanın amacından ve konusundan kısaca bahsetmiştir. Ek olarak, araştırmacı katılımcılardan elde edilen bilgilerin gizli tutulacağını belirtmiş ve bu bilgilerin bilimsel amaç dışında kullanılmayacağını net bir biçimde ifade etmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde yüz yüze, telefon ve bilgisayar ortamından yararlanılabilmektedir (Böke, 2014, s. 291). Telefonla yapılan görüşmeler, farklı coğrafik bölgelerde yaşayan katılımcılara ulaşılabilmesi açısından araştırmacıya büyük bir avantaj sağlar (Glesne, 2013. s. 156). Bu tez çalışmasında araştırmacı, 30 katılımcı ile yüz yüze, 22 katılımcı ile telefon yolu ile görüşmeleri gerçekleştirmiştir. Sorular, belirli bir sistem çerçevesinde katılımcılara yöneltilmiş, gereksinim duyulduğunda ek sorularla detaylı bilgiler edinilmeye çalışılmıştır. Görüşmelerin sohbet tarzında yürütülmesine özen gösterilmiştir. Yapılan görüşmelerin yazıya dökülmesi amacıyla katılımcıların izinleri doğrultusunda görüşme esnasında ses kaydı alınmıştır. Ancak, katılımcılardan üçü ses kaydına onay vermemiştir. Bu üç katılımcı ile yapılan görüşmelerde, araştırmacı notlar almıştır. Görüşmeler, 20 ila 80 dakika arasında sürmüştür. Yapılan görüşmeler araştırmacı tarafından daha sonra deşifre edilmiş ve yazıya dökülmüştür.

3.7. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Nitel araştırmalarda elde edilen veriler çözümlenir, analiz edilir ve yorumlanır (Neuman, 2016). Nitel analizde amaç verileri bulgulara dönüştürmektir. Bu süreçte veriler düzenlenir, yönetilebilir birimlere ayrılır, kodlanır ve sentezlenir. Sentezlenen veriler arasındaki örüntüler ortaya çıkarılır (Bogdan ve Biklen, 2007, s. 159). Genel olarak nitel araştırmalarda verilerin işlenmesi ile veri analiz süreci başlar. Bu aşamada veriler kodlanır ve kategorilere ayrılır, ardından elde edilen veriler grafik veya tablolar ile görselleştirilerek sunulur. En son aşamada ise veri analiz süreci doğrulama ile sonlandırılır (Cresswell, 2016, s. 180; Kümbetoğlu, 2015, s. 153; Bogdan ve Biklen, 2007, s. 159).

Bu tez çalışmasında verilerin çözümlenmesinde içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizinde birbirine benzeyen veriler kodlanır ve kategoriler halinde bir araya getirilir. Ardından bu kodlar ve kategoriler düzenlenir ve okuyucunun anlayabilmesi için yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 227). Buradaki amaç metin içinde gizli ve açık olan bilgileri, verileri kodlayarak ve kategorileştirerek açığa çıkarmaktır (Seggie ve Bayyurt, 2015, s. 254).

Şekil 3.3. Veri Analiz Süreci

Kaynak: Collins, 1999; Yıldırım ve Şimşek, 2011

Veri analiz süreci araştırmacının görüşme metinlerini okumasıyla başlamıştır (Creswell, 2016, s. 183; Neuman, 2016, s. 669). Bu aşamada araştırmacı içerik analizine başlamıştır. Araştırmacı analizin ilk aşamasında kullanışlı olarak gördüğü sözcük, cümle veya paragraf gibi herhangi bir veri grubunu seçmede özgür davranmıştır (Corbin ve Strauss, 2008, s. 160). Ardından araştırmacı ilk dokümandan başlayarak kodlama işlemine başlamıştır. Açık ve eksenele kodlamalar yaparak verilere ait kategorileri ve bu kategorilere ait alt kategorileri oluşturmuştur. Bu kapsamda araştırmacı görüşme metinlerini birkaç kez okumuş, önemli olduğunu düşündüğü veri gruplarının altını çizmiş ve kodlar yazmıştır. Ardından bu işlemi diğer metinlere de uygulamış sonrasında elde ettiği kodları birbiri ile karşılaştırmıştır. Araştırmacı kodlardan yola çıkarak olası kategorileri belirlemiş ve bu kategoriler için bir kod şeması hazırlamıştır (Corbin ve Strauss, 2008, s. 163; Patton, 2018, s. 463). Araştırmacı tüm görüşme metinlerinin içerik analizini gerçekleştirdikten sonra yinelenen kodları belirlemiş ve bu kodlar arasındaki örüntüleri ortaya koyabilmek amacı ile eksenele kodlama aşamasına geçmiştir. Tüm kategori ve alt kategorilere karşılık gelen ifadeleri katılımcılara verilen kodlar ile tablolastırılmıştır.

Tablo 3.3. Örnek Kodlama Şeması

Boş Zaman Engelleri			
Tema	Kategori	Alt kategori	Alıntı
Yapısal Engeller	Zaman kısıtlılığı	-	“Boş zamanım hiç yok. Eşim ve kaynanam evin içinde benden hizmet bekler. Evin içinde bile istediğimi yapamam.” Katılımcı 52 “Eşim ev işlerinde yardım etmediği için hiç kendime zaman kalmıyor.” Katılımcı 5 “Çocuğum olduktan sonra hiç boş zamanım olmuyor. Çocuğumdan önce kütüphanelere giderdim. Ama artık gidemiyorum.” Katılımcı 15 “... Çocuğun yemeği yok, çocuğun çamaşırı var, çocuğun kurabiyesi yok, çocuğun pastası yapılacak, çocuğun dersleri var, çocuk seni istiyor, çocuk bilmem ne... Çocuk olduktan sonra bana zaman yok.” Katılımcı 2 “... Babam çiftçiydi. Sabah ezanında kalkıyorduk mesela işe gidene kadar 7:30’da işe gideceksek 7:30’a kadar tarlada oluyorduk. Sonra işe giderdik. Akşam eve gelir yemek yapardık. Hiç zaman kalmaz. Çocuk yaşta babam işe verdi beni. 12 yaşındaydım. Okumadım. Hiç sokakta oyun oynayamadım.” Katılımcı 23

Tablo 3.3. (Devam) Örnek Kodlama Şeması

	Ekonomik engeller	-	“... Bağımsız yaşadığım için bir noktada dışsal etkenler dışında boş zamanımı özgürce değerlendirdiğimi düşünüyorum. Ama işte ekonomik açıdan kısıtlanmış hissediyorum.” Katılımcı 43 “Parasal sorunum olmasaydı kendimi geliştirmek, çocuklarıma bir şeyler katmak için değişik seminerlere katılmak isterdim” Katılımcı 46 “... İçimde kalan uhde enstrüman kursuna gitmek, ekonomik şartlar izin vermiyor, devletin de kursları yok.” Katılımcı 15 “... Spor salonları, aerobik dersleri var ama pahalı olduğu için gidemiyoruz.” Katılımcı 11 “Seyahat etmeyi çok seviyorum ama imkânım olmadığı için gidemiyorum. Yoksa otellere gidip kalmak, tatil yapmak isterdim.” Katılımcı 18
	Rekreasyon olanaklarının yetersizliği	-	“... Sokaklara bakıyorum sokaklar hep erkeklerin. Her yerde erkekler, kadınların sosyalleşebileceği alanlar kısıtlı.” Katılımcı 43 “... Çok fazla imkân yok. Birkaç tane spor salonu var, işte halk eğitimi açtığı kurslar var. Daha farklı kurslar olabilirdi.” Katılımcı 11 “... Sinema, tiyatro yok. Olsa girmek isterdim.” Katılımcı 12 “... Belki bu kadın gitar çalmayı sevmiyor ama belki bu kadın def çalmayı seviyor, bu da bir sanatsal etkinliktir, erbane seviyor bu kadın. Bizim en büyük sorunumuz şu, kurs açtığımızda belediyelerde bunu yapıyor, sen geliyorsun buraya piyano kursu açıyorsun, kardeşim bu kadın piyano çalmak istemiyor. Bilemiyor yani kültürel kodunda bu yok. Sen bu kadına başka bir şey yap, kilim mesela kilim fabrikası kuruldu buraya çok da iyi işliyor, niye kadınlarımız bunu seviyor. Yani sen belli bir kalıba sokmadan özgürleştir, kadını kendi içerisinde özgürleştirirsek o zaman bu toplum değişir.” Katılımcı 50
Bireysel Engeller	Ailevi sorumluluklar	-	“Boş zaman benim için evin alışverişini yaptığım, çocuklarımla ilgilendiğim zamandır.” Katılımcı 15 “... Hala burada 12 yaşında evlendirilen çocuklar var. 16 yaşında bir kız düşünün çocuklarından biri sırtında biri elinde biri ayağına dolanmış pamuk toplarken gördüm ben. Ve gördüğünde 16 yaşında olduğunu anlamazsınız, güneş kızarıklığı, güneş kırışıklığı o karda fazlaydı ki. Düşünün o, o hem anne hem bir eş hem de bir çocuk. Bu üç yükü bir kadın nasıl içinde barındırabilir. Nasıl kendine zaman yaratabilir?” Katılımcı 50 “Çalıştığım için boş zaman benim çocuklarımla birlikte olabildiğim zaman. Onlarla çalışırken ilgilenemiyorum. Hafta bir gün tatilim var o gün de çocuklarımla ihtiyaçlarına bakarım.” Katılımcı 23

Tablo 3.3. (Devam) Örnek Kodlama Şeması

			"Boş zamanlarda ev işleri yaparım. Kocamın özellikle istediği bir yemek olursa, mutfağa girer onunla uğraşırım." Katılımcı 35 "... Ev işi, temizlik, ütü, yemek yaparım, başka bir şey yapmam. Kayınvalidem, kocam hizmet bekler benden. Mesela çay yap, yemek yap, sofrayı kur." Katılımcı 52 "... Doğumdan sonra geldim eve, işte lohusa yatağı yapıp yatırılacak, kayınvalidem dedi ki bana, 'Ne o?' dedi; 'Yatak döşek yatacağın! Ben üç tane çocuk doğurdum, bir de kalktım, kocaya kol bõreği yaptım' dedi. 'Siz niye yatıyorsunuz, Çocuklu kadın yatmaz, çocuklu kadın uyumaz, çocuklu kadın çocuğu uyurken iş yapar'." Katılımcı 14 "Eşim ev işlerinde asla yardım etmez. Ona göre ev işleri kadının işleridir. Ben zaten çalışmıyorum. Ev kadınıyım. Zaten evdeyim, kaplı alandayım bir de bunlarla mı uğraşacağım diyorum. Kendime ait zaman kalmıyor." Katılımcı 5
	Psikolojik faktörler	Şiddete ve tacize uğrama korkusu	"... Daha dün akşam biri laf attı bize. Üç tane genç oturuyordu değişik şekilde böyle hani yayvan bir şekilde oturuyor. Çok rahatsız olduk ve korktuk. Başka yerlerden dolandık. İstedğimiz gibi gezemiyoruz." Katılımcı 25 "... Bir gün ablamla birlikte yürüyoruz. Ergen yaşta bir çocuk, annesinin yanında bize laf attı. Annesi de gülüyor, seviniyor buna. Hani böyle bir toplumsal yapısı var şehrin, oğlumsa yapar. Anne içten içe onaylamış, tasdiklemiş, erkek çocuğu." Katılımcı 29 "... Asla tek başıma çıkmak istemem. Kız kıza da olabilir, ama tek başıma olmak istemem. Çünkü tacize uğramaktan çok korkuyorum. O yüzden arkadaş bulamazsam genelde evde olmak istiyorum." Katılımcı 27 "... Türk toplumunda kadınların özgür bir biçimde yaşayabildiğini düşünmüyorum. Beni en çok etkileyen olay Özgecan olayıdır. Özgecan olayı olduktan sonra ben birkaç hafta gündüz bile çıkamamıştım. Korkmuştum." Katılımcı 29 "Parkalara çok rahat gidemiyorum. Tedirgin oluyorum. Yanımda hep birileri olmalı. Ama her zaman yürümek için yanımda biri olmuyor. Bende evde oturmak zorunda oluyorum." Katılımcı 48
		Suçluluk duygusu	"... Çocuğum olduktan sonra hiç kurslara gitmedim. Çocuğu bırakıp gidince suçluluk hissediyorum. Bugün onun için hiçbir şey yapamadım diye. O yüzden kurs yerine evde el işi yapıyorum." Katılımcı 26
	Vücut görünümüne ve dış görünümüne dair kaygı	-	"... Vücut görünümüne dair kaygı yaşadığım oldu. Kendi öz benliğimle mutlu olmama rağmen yaşadım. Beni bu durum depresyona sokmadı ama katılmak istediğim aktivitelerden geri planda tuttu. Yüzme kursuna gitmek istedim, ancak kilolu olduğumu düşündüğüm için gidemedim." Katılımcı 43

Tablo 3.3. (Devam) Örnek Kodlama Şeması

			“... Her gün söylüyorum ya şu özellikle selülitlerim arttı, göbeğim kaldı. Onları çok kafaya takan bir insanım. Kendimi rahatsız ediyorum. O yüzden bir an önce spora yazılayım ve geçsin. Hani güzel vücudun olsa her yerde çıkar gezersin. Ben gezmek istemiyorum.” Katılımcı 12 “... Hatta obezite sınırındasın vesaire diye beni uyarın kişiler olmuştı, doktorlar olmuştı. Diyet yapmaya başladığım bir dönem olmuştı ama nedense bir türlü kilo veremiyordum ve hep bir şekilde kilolu olmamdan dolayı tabii ki insanların yapmış olduğu baskıyı ve o şeye maruz kaldım yani, istismara. O işte nedense böyle o kadınlara yüklenen o şekil, itibar mesela beni çok etkiliyordu yani denize girerken hani böyle bir üstümde baskı hissediyordum. Tanıdığım insanların olmadığı yerlerde denize girmeye çalışıyordum.” Katılımcı 24 “... Kapalı bir kadını. Denize haşama ile giriyorum. Herkes bana bakıyormuş gibi hissediyorum. ‘Kapalı kadınsan denizde ne işin var’ der gibi insanlar bana bakıyor.” Katılımcı 26 “... benim biraz daha dini yapımdan kaynaklıdır, o anlamda belki katılmak istediğim şeyi dinim engellemiyordur ama benim ölçülerimle ben giremiyorumdur. Yapmak istediğim, girmek istediğim yerlere tesettürle girdiğiniz zaman mesela farklı bir algıyla bakılabiliyor. Yani gittiğim zaman böyle farklı bakışları üzerimde hissettiğim çok oldu. Çekiniyorum ben de.” Katılımcı 45
Bireylerarası Engeller	Toplumsal destek eksikliği	-	“... Bisiklete binmeyi çok seviyorum. Bazen bisikletle birlikte bir yerlere gitmek istiyorum. Ailem sessiz, sakın yerlerde tek başıma olmamı istemiyor. Hep başıma kötü bir şeyler gelecekmiş gibi konuşuyorlar. Artık bu durum beni de çok rahatsız etmeye başladı. Ben de kimsenin olmadığı yerlere gitmek istemiyorum. Bisiklete bindiğim zaman daha erkeksi giyiniyorum. Vücut hatlarımı ve göğüslerimi gizlemeye çalışıyorum. İstiyorum ki uzaktan birileri beni görünce kadın olduğumu anlamasınlar.” Katılımcı 32 “... Tabii tabii erkek çocukları daha farklıydı ama kızlar, öyle değil, öyle çarşıya gidersen, gezersen, dolaşırsın mümkün değil.” Katılımcı 52 “... Buradaki insanlara göre kadınlar tamamen hayvan beslemeli, yani var, halen var. Mesela işte bahçelerde bir hayvan bulunuyor. En kötü kesinlikle bir tavuk, horoz kümesi var kesinlikle yani. Onlara sahip çıkmalı. Bahçesini sulamalı. Yemeğini hazırlamalı. Kadına ne yapmak istersin diye sorulmaz.” Katılımcı 52 “... Çevrem ve eşim, ev işleri ile uğraşmam gerektiğini söyler durur. Benim görevim buymuş. Bisiklete binmeyi çok seviyorum. Arada sırada eşimi dinlemem, bisiklete binerim. Ama bunu ne eşim ne de komşular destekler.” Katılımcı 15
	Toplumsal kültürel yapısı	Dinin etkisi	“Kapalı bir kadın olduğum için bisiklete binmem çevrem tarafından hoş karşılanmıyor.” Katılımcı 15

Tablo 3.3. (Devam) Örnek Kodlama Şeması

			“... Her gün söylüyorum ya şu özellikle selülitlerim arttı, göbeğim kaldı. Onları çok kafaya takan bir insanım. Kendimi rahatsız ediyorum. O yüzden bir an önce spora yazılayım ve geçsin. Hani güzel vücudun olsa her yerde çıkar gezersin. Ben gezmek istemiyorum.” Katılımcı 12 “... Hatta obezite sınırındasın vesaire diye beni uyarın kişiler olmuştı, doktorlar olmuştı. Diyet yapmaya başladığım bir dönem olmuştı ama nedense bir türlü kilo veremiyordum ve hep bir şekilde kilolu olmamdan dolayı tabii ki insanların yapmış olduğu baskıyı ve o şeye maruz kaldım yani, istismara. O işte nedense böyle o kadınlara yüklenen o şekil, itibar mesela beni çok etkiliyordu yani denize girerken hani böyle bir üstümde baskı hissediyordum. Tanıdığım insanların olmadığı yerlerde denize girmeye çalışıyordum.” Katılımcı 24 “... Kapalı bir kadını. Denize haşama ile giriyorum. Herkes bana bakıyormuş gibi hissediyorum. ‘Kapalı kadınsan denizde ne işin var’ der gibi insanlar bana bakıyor.” Katılımcı 26 “... benim biraz daha dini yapımdan kaynaklıdır, o anlamda belki katılmak istediğim şeyi dinim engellemiyordur ama benim ölçülerimle ben giremiyorumdur. Yapmak istediğim, girmek istediğim yerlere tesettürle girdiğiniz zaman mesela farklı bir algıyla bakılabiliyor. Yani gittiğim zaman böyle farklı bakışları üzerimde hissettiğim çok oldu. Çekiniyorum ben de.” Katılımcı 45
Bireylerarası Engeller	Toplumsal destek eksikliği	-	“... Bisiklete binmeyi çok seviyorum. Bazen bisikletle birlikte bir yerlere gitmek istiyorum. Ailem sessiz, sakin yerlerde tek başıma olmamı istemiyor. Hep başıma kötü bir şeyler gelecekmiş gibi konuşuyorlar. Artık bu durum beni de çok rahatsız etmeye başladı. Ben de kimsenin olmadığı yerlere gitmek istemiyorum. Bisiklete bindiğim zaman daha erkeksi giyiniyorum. Vücut hatlarımı ve göğüslerimi gizlemeye çalışıyorum. İstiyorum ki uzaktan birileri beni görünce kadın olduğumu anlamasınlar.” Katılımcı 32 “... Tabii tabii erkek çocukları daha farklıydı ama kızlar, öyle değil, öyle çarşıya gidersen, gezersen, dolaşırsın mümkün değil.” Katılımcı 52 “... Buradaki insanlara göre kadınlar tamamen hayvan beslemeli, yani var, halen var. Mesela işte bahçelerde bir hayvan bulunuyor. En kötü kesinlikle bir tavuk, horoz kümesi var kesinlikle yani. Onlara sahip çıkmalı. Bahçesini sulamalı. Yemeğini hazırlamalı. Kadına ne yapmak istersin diye sorulmaz.” Katılımcı 52 “... Çevrem ve eşim, ev işleri ile uğraşmam gerektiğini söyler durur. Benim görevim buymuş. Bisiklete binmeyi çok seviyorum. Arada sırada eşimi dinlemem, bisiklete binerim. Ama bunu ne eşim ne de komşular destekler.” Katılımcı 15
	Toplumsal kültürel yapısı	Dinin etkisi	“Kapalı bir kadın olduğum için bisiklete binmem çevrem tarafından hoş karşılanmıyor.” Katılımcı 15

Tablo 3.3. (Devam) Örnek Kodlama Şeması

		Aile baskısı	"Baba baskısı hep vardı. Türk aile yapısında baba hep otoriterdir ya. Bende bunu hep hissettim. 14-15 yaşındayken orman kampına gitmek istemiştım. Ama ailem izin vermemiştı. Sonra yaşıım büyüdü Bursa Uludağ'a kayak yapmaya gitmek istedim, annem engelledi. Şehir dışında basketbol kursu vardı, ona katılmadım. Aile baskısı hep vardı." Katılımcı 24 "... Anne baskısı çok gördüm. Annem bizi hiçbir yere bırakmazdı. 15 yaşında kapanmak zorunda kaldım. Hava karardı mı annem 'Neredesin, akşam oldu, gezmeyi bırak, bana laf mı getireceksin' derdi. Kendisi de baskılar altında büyümüş. Eve kapatılmış. Çocuk yaşıta anne olmuş." Katılımcı 26 "... İzinsiz hiçbir yere gidemem. Komşuya bile giderken izin almam gerekiyor." Katılımcı 52 "... Ailem yaşadığım şehrin ilçelerine dahi gitmeme izin vermezdi. Toplum baskısı çok fazladır. O yüzden ailem de baskıcı davranırdı. Ailem dar görüşlüydü. Lise mezuniyetime dahi gitmeme izin vermediler. Evlenene kadar sinema nedir bilmezdim. Hiç sinemaya gitmemiştim. Ailem hiçbir şeye izin vermedi." Katılımcı 5 "... Kız olduğum için sokakta oynayamazdım. Erkek kardeşlerim oynardı tabii. Küçükken benim de daha çok erkek arkadaşım vardı. Çünkü erkeklerle oynamaktan daha çok zevk alırdım işte. Babaannem 'Kız çocukları oynamaz' diye babamı doldururdu. Babam da kalker sinirlenir ve benim kalbimi kırardı. Oyun çağımı yaşayamadım diyebilirim." Katılımcı 18
--	--	---------------------	---

Nitel veri analiz sürecinin son aşamasında araştırmacı elde edilen kategorileri ve alt kategorileri yorumlamıştır. Bu aşamada katılımcıların görüşlerini ve deneyimlerini tüm gerçekliği ile ortaya koymak önemlidir. Bu kapsamda verilerin yorumlanmasında katılımcıların ifadelerine çalışmada yer verilmiştir. Katılımcıların isimleri gizli tutulmuş ancak katılımcıların bakış açılarını ve deneyimlerini iyi yansıtmak için katılımcının yaşı, medeni durumu, çalışıp çalışmama durumu ve yaşadığı şehir bilgilerine tez çalışmasında yer verilmiştir. Araştırmacı verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması aşamasında uzman desteğine her zaman başvurmuş, verilerin analizinde farklı araştırmacılar ile fikir alışverişinde bulunmuştur.

3.8. Geçerlilik ve Güvenilirlik

Nitel araştırmaların değerlendirilmesinde yararlanılan en önemli ölçüt, verilerin toplanmasında, analizinde ve raporlaştırılmasında sunulan bilgilerin inanılır ve güvenilir olmasıdır (McMillan, 2000). Bu durum, araştırmanın geçerlilik ve güvenilirlik değerine bağlıdır. Nitel araştırmaların yaklaşımı, tasarımı ve veri toplama süreci, pozitivist yaklaşımı benimseyen araştırmalardan farklı olduğu için geçerlilik ve güvenilirlik ölçütleri de nicel araştırmalardan farklıdır (Büyüköztürk vd., 2014, s. 251). Zira pozitivist yaklaşımı benimseyen nicel araştırmalarda genellenebilirlik ön planda iken, nitel araştırmalarda nitelik ve katılımcıların bakış açıları ön plandadır. Nitel yaklaşıma göre kavramlar, sosyal yapılarla ele alındığından elde edilen bilginin tek doğru ve kesin sonuç biçiminde değerlendirilemeyeceği söylenmektedir (Glesne, 2013, s. 66). Bu durum nitel araştırmalarda geçerliliği sağlama konusunda nicel araştırmalardan farklı prosedürlerin geliştirilmesine neden olmuştur (Maxwell, 2002, s. 38). Guba ve Lincoln (1989) geçerliliği ve güvenilirliği pozitivist kavramlar olmaları gerekçesiyle reddetmiş ve bu kavramlar yerine farklı kavramlar önermişlerdir. Bunlar inandırıcılık, aktarılabirlik, tutarlılık ve doğrulanabilirliktir (Guba, 1981, s. 83-88). Araştırmacı, belirttiği dört ölçütün yerine getirilmesi için veri toplama sırasında ve sonrasında çeşitli stratejilerin uygulanmasını önermektedir (Guba, 1981).

Inandırıcılık kavramı alanyazında “iç geçerlilik” ve “doğruluk” olarak da ifade edilmektedir (Guba 1981; Shenton 2004; Rapport vd., 2015). Nitel araştırmalarda iç geçerlilik araştırmacının yorumlarının verilerin doğruluğu ile örtüşmesine bağlıdır (Büyüköztürk, 2014, s. 251). Dięer bir deyişle araştırmacının ortaya çıkardığı sonuçlar, katılımcıların ortaya koyduğu gerçekte örtüşmelidir (Sinkovics, Penz ve Ghauri, 2008). Creswell (1998, s. 201), nitel araştırmalarda inandırıcılığı arttırmanın yollardan biri olarak araştırmacının katılımcılarla uzun süre etkileşim içinde olmasını önermiştir. Böylece araştırmacı, katılımcılarla arasında güven oluşturabilecek ve onların kültürleri hakkında bir bilgiye sahip olabilecektir. Araştırmanın inandırıcılığı için diğer önemli bir nokta, araştırmaya uygun olan yöntemin sečilmesidir (Shenton, 2004). Araştırma sorusu ile araştırma yöntemi örtüşür vaziyette olmalıdır. Araştırmaya uygun olmayan bir yöntem sečiliminde veriler inandırıcılığını kaybedecektir (şener vd., 2017). Araştırmanın inandırıcılığını arttırmanın bir diğer yolu, çeşitlemedir (Creswell, 1998). Çeřitleme, veri toplama aşamasında çoklu veri kaynağına ulaşma ile sağlanabildiği gibi araştırmada birden fazla araştırmacının yer alması veya çoklu kuramsal bakış açılarının kullanılması

ile de sağlanabilmektedir. Çeşitleme sayesinde araştırma sorusu birden fazla veri kaynağından incelenebilmektedir (Decrop, 1999). Nitel araştırmalarda inandırıcılığı arttırmanın bir adımı, katılımcıların dürüst bir şekilde soruları yanıtlamasıdır. Katılımcılar korkmadan, çekinmeden dürüst bir biçimde soruları yanıtlamalıdır (Sekaran, 2003). Görüşme sırasında birbirine benzer soruların sorulması, katılımcıların verdikleri yanıtlarının kontrol edilmesi için önem taşımaktadır (Krefting, 1991). Araştırmacı, gerekli gördüğü durumlarda görüşmenin süresini uzatmalı ve katılımcının tutarlılığını kontrol etmelidir (Şener vd., 2017). Tüm bu aşamalarla birlikte araştırmacının uzman görüşünden yararlanması, elde edilen bulguların katılımcılara paylaşılması ve onlardan geri bildirim alınması, verilerin analizi aşamasında farklı araştırmacılardan dış denetimin sağlanması, araştırmanın inandırıcılığını arttırmaktadır (Guba, 1981, s. 84).

Tez çalışmasının inandırıcılığını arttırmak için birtakım stratejiler uygulanmıştır. İlk olarak araştırmanın amacına ve araştırma sorusuna uygun olan araştırma yöntemi seçilmiş ve tez çalışmasının tüm süreçleri, nitel araştırma yöntemi ile bütünlük sağlayacak biçimde planlanmıştır. Detaylı bir alanyazın taraması gerçekleştirilmiş, ardından alan uygulamalarına geçilerek veri kaynakları çeşitlendirilmiştir. Verilerin çeşitliliğinin sağlanması amacıyla 26 bölgeden farklı demografik, sosyo-kültürel özellikteki bireylerden veriler toplanmıştır. Tez çalışmasında çoklu araştırmacı kullanılmış, veriler bağımsız iki araştırmacı tarafından kodlanmıştır. Görüşmeye başlamadan önce katılımcılara tez çalışması kapsamında detaylı bilgiler verilmiş ve katılımcı bilgilerinin başka bir ortamda kullanılmayacağı ifade edilmiştir. Araştırmaya, gönüllü olan katılımcılar dahil olmuş ve güven ortamı sağlandıktan sonra görüşmeye başlanmıştır. Bu noktada verilerin inandırıcılığını arttırmak için katılımcıların dürüstlüğü sağlanmaya çalışılmıştır. Telefon yolu ile yapılan görüşmelerde katılımcılar kendilerini rahat hissetmişler ve görüşme ortamının yarattığı güven ortamı ile sorulara ayrıntılı ve samimi yanıtlar vermişlerdir. Araştırmacı görüşme esnasında birbirine benzer soruları katılımcılara yöneltilmiş ve katılımcıların yanıtları arasındaki tutarlılık kontrol edilmiştir.

Pozitivist yaklaşımı benimseyen nicel araştırmalarda, elde edilen sonuçların evrene genellenebilir olması ilkesi benimsenirken, nitel araştırmalarda elde edilen sonuçların benzer özellik taşıyan olay ve olgulara aktarılabilirlik değeri benimsenmektedir (Merriam, 2013, s. 214). Nicel araştırmalarda aktarılabilirlik dış geçerlilik ya da “dış kestirim” (Patton, 2018, s. 584) olarak ifade edilmekte, örnekleme tekniğinin önemi vurgulanmaktadır (Payton, 1979). Dış geçerliliğin yalnızca nicel araştırmalarda uygulanabileceğini belirten pozitivist yaklaşımın aksine post pozitivist yaklaşımı

benimseyen araştırmacılar, nicel araştırmalarda uygulanan yöntemlerin dışında farklı yöntemlerle nitel araştırmalarda dış geçerliliğın sağlanabileceğini savunmaktadır (Maxwell, 2002). Devers (1999), nitel araştırmalarda genellenebilirliğin aktarılabilirlikle mümkün olduğunu savunmaktadır. Aktarılabilirliğin sağlanması için ise araştırmacı, benzer bir araştırmanın yapılabilmesine olanak sağlayacak bilgileri yeterli bir biçimde çalışmada yer vermelidir (Lincoln ve Guba, 1985). Bunun için araştırmacı tarafından, araştırmanın sınırlılıkları, katılımcıların sınırlılıkları, veri toplama yöntemi ve veri toplama süreci hakkında ayrıntılı bilgiler verilmelidir (Shenton, 2004). Aktarılabilirlik için amaçlı örneklem yöntemlerinin kullanılması sonrasında da elde edilen verilerin detaylı bir biçimde betimlemeler ile ele alınması önerilmektedir (Guba, 1981, s. 86). Bu tez çalışmasında amaçlı örneklem yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örneklemesine ve kartopu örneklem yöntemine başvurulmuştur. Aktarılabilirliği sağlamak adına araştırmanın ve katılımcıların sınırlılıkları net bir biçimde ortaya konulmuştur. TÜİK tarafından sınıflandırılan 26 bölgeden veri toplanmıştır. Tez çalışması kapsamında 35 ilden veri toplanmıştır. TÜİK'in 2018 yılı verilerine göre Türkiye'de kadınların yalnızca %14,56'sı yüksek okul veya fakülteden mezun olmuştur. Bu çalışmada da Türk toplumunda yaşayan ve çoğunluğu temsil eden lise ve lise altı okullardan (ortaokul ve dengi meslek okulları, ilkokul) mezun olan kadınlardan veri toplanmıştır.

Nitel araştırmalarda güvenilirlik ve geçerlilik modelinin sağlanabilmesinin bir diğerk ölçütü verilerin tutarlılığıdır. Nicel araştırmalarda elde edilen sonuçlarda tekrar elde edilebilme ölçütü aranmaktadır. Farklı bir ifadeyle, benzer katılımcılardan elde edilen sonuçlar, birbiri ile tutarlı olmalıdır. Nitel araştırmalar, birbirine benzeyen araştırmalarda aynı sonuçlara ulaşmayı değil, elde edilen verilerin yorumlanmasında ve analizinde farklı araştırmacılar tarafından aynı bulguların elde edilebilmesine odaklanmaktadır (Merriam, 2013, s. 212). Tez çalışmasında tutarlılığın sağlanması için birtakım yöntemler izlenmiştir.

Araştırma soruları ve araştırma deseni, birbiri ile uyumlu bir biçimde planlanmıştır. Keşifsel bir araştırma yaklaşımı benimsenerek görüşme tekniğine başvurulmuştur. Görüşmeler, katılımcıların onayı ile ses kaydına alınmıştır. Veriler deşifre edildikten sonra farklı iki araştırmacı tarafından habersiz (blind) kodlama gerçekleştirilmiştir. Verileri kodlayan araştırmacılar arasında görüş birliğı sağlandıktan sonra verilerin yorumlanması aşamasına geçilmiştir.

Nitel araştırmalarda doğrulanabilirlik, araştırmacının tarafsız olması ile açıklanmaktadır (Erlandson vd., 1993). Tarafsızlık araştırmacının n yargıları, güdüleri, düşünceleri ve çıkarları olmadan katılımcıların verdiği yanıtlardan hareketle bulguların yorumlanmasını gerektirmektedir (Guba, 1981). Doğrulunabilirliğin sağlanabilmesi için araştırmanın yönteminin ve tüm süreçlerinin arka planının ayrıntılı bir biçimde aktarılması, elde edilen verilerin farklı araştırmacılar tarafından analiz edilebilecek şekilde saklanması gerekmektedir. Bu tez çalışmasında doğrulanabilirliğin sağlanabilmesi için birtakım stratejiler geliştirilmiştir. Araştırmacının yanlılığını azaltmak amacıyla veriler, farklı bir araştırmacı tarafından daha kodlanmıştır. İki araştırmacı arasında kodlamalarda %90 uyumluluk sağlanmıştır. Yıldırım ve şimşek (2011, s. 233) bu oranın en az %70’lik bir düzeyde olması durumunda güvenirlik sağlanabileceğini belirtmiştir. Creswell (2016, s. 254) ise araştırmacıların kodlamaları arasında %80 düzeyinde bir uyum sağlanması gerektiğini vurgulamıştır. Bu tez çalışmasında ise %90 oranında uyumluluk sağlandıktan sonra verilerin yorumlanması aşamasına geçilmiştir. Araştırmanın sınırlılıkları belirtilmiş, denetim izi (audit trail) (Guba, 1981), sağlamak amacıyla, araştırma süreci, tasarımı ve verilerin analizi detaylı bir biçimde aktarılmıştır.

3.9. Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışmada, zaman ve maliyet kısıtlılığı nedeni ile Türkiye’nin 81 iline ulaşılması mümkün olmamıştır. Bu nedenle, TÜİK tarafından belirlenen ve Türkiye’yi temsil eden 26 bölge üzerinden veri toplanmıştır. Çalışmanın araştırma alanı belirlenirken il merkezleri göz önünde bulundurulmuş, ile, kasaba ve köylerde yaşayan kadınlar, araştırmaya dahil edilmemiştir. Çalışma kapsamında 26 bölgede yaşayan kadınların eğitim durumu ve istihdama katılma oranları incelenmiş ve bu iki parametre doğrultusunda veriler toplanmıştır. TÜİK (2018) verilerine göre Türkiye’de kadınların yalnızca yüzde 14,56’sı yüksek okul veya faklten mezun olmuştur. Dolayısıyla, Türkiye’de kadınların büyük çoğunluğu, lise ve lise altı okullardan mezundur. Bu çalışmada, yüksek okul ve faklten mezun olan kadınlar göz ardı edilmiş, çoğunluğu temsil eden lise ve lise altı okullardan mezun olan kadınlardan veriler toplanmıştır. Her bölgeden bir çalışan, bir de çalışmayan kadına ulaşılmıştır. Çalışmayan kadınlar arasında okuyan, emekli olan ve çalışamaz durumda olan kadınlar yer almamaktadır. Bu noktada çalışmanın katılımcı seçimi ile ilgili sınırlılıklara sahip olduğu söylenebilir. Söz konusu sınırlılıklar, gerekçeleri ile birlikte çalışmada aktarılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Türk toplumunda yaşayan kadınların boş zaman engellerinin ortaya çıkarılmasını amaçlayan bu tez çalışmasında, kadınların boş zaman kavramına ilişkin algıları ve boş zamanlarını özgürce değerlendirip değerlendiremediği araştırılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular, temalar ile açıklanmıştır. Katılımcıların boş zaman kavramına ilişkin algılarını ve boş zaman engellerine yönelik düşüncelerini aktarabilmek amacıyla bulguların sunumunda alıntılardan yararlanılmıştır. Alıntıların önünde ve sonunda kullanılan üç nokta “...” konuşmaların devam ettiğini göstermektedir. Bulguların sunumunda katılımcıların isimleri gizli tutulmuştur. Katılımcılara ilişkin alıntılar, katılımcılara atanan kodlarla sunulmuştur.

4.1. Kadınların Boş Zaman Kavramına İlişkin Algıları

Kadınların boş zaman kavramına ilişkin algıları, yalnızca yaşadıkları toplumun kültürel özelliklerine göre (Walker, Deng ve Dieser, 2001; Stodolska ve Yi, 2003) şekillenmemiş, kadınların demografik özellikleri de boş zaman kavramına ilişkin algıları üzerinde etkili olmuştur (McCarville ve Smale, 1993). Kadınların çalışıp çalışmaması ve evli ya da bekar olması, boş zaman kavramına ilişkin algılarını doğrudan etkilemiştir. Diğer bir ifadeyle kadınların demografik özellikleri, boş zaman kavramına atfettiği anlamı şekillendirmiştir.

Araştırmacı, görüşme esnasında katılımcılara çalışıp çalışmadığını, medeni durumlarını ve çocuk sahibi olup olmadıklarını sormuştur. Çalışmayan diğer bir ifadeyle ekonomik gücü olmayan katılımcılar, boş zamanı istedikleri gibi değerlendirebileceği bir zaman olarak algılamamışlardır. Benzer biçimde evli ve çocuk sahibi olan çalışmayan kadınlar, boş zamanları kendilerine ait bir zaman olarak tanımlamamışlardır. Kadınlar, boş zaman olarak nitelendirdikleri zamanlarda dahi evin sorumluluklarını yerine getirdiklerini ifade etmişlerdir. Çalışmayan, evli ve çocuk sahibi olan kadınların boş zaman kavramına ilişkin ifadeleri aşağıdaki gibidir.

“Boş zaman benim için evin alışverişini yaptığım, çocuklarımla ilgilendiğim zamandır.”

Katılımcı 15

“Boş zamanlarda ev işleri yaparım. Kocamın özellikle istediği bir yemek olursa, mutfğa girer onunla uğraşırım.”

Katılımcı 35

“Boş zamanım hiç yok. Eşim ve kaynanam, evin içinde benden hizmet bekler. Evin içinde bile istediğimi yapamam.”

Katılımcı 52

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılabileceği gibi çalışmayan, evli ve çocuk sahibi olan kadınlar boş zamana sahip olması gerektiğinin farkında bile değildir. Bu durum, alanyazında yer alan çalışmalarla benzerlik göstermektedir (Green, Woodward ve Hebron, 1990; Harrington, Dawson ve Bolla, 1992). Kadına yüklenen ailevi sorumluluklar, kadının boş zaman algısını değiştirmektedir. Ancak bu algı, kadının ekonomik gücüne göre de şekillenmektedir. Zira evli ve çocuk sahibi çalışan kadınlar, boş zaman kavramına farklı bir bakış açısıyla yaklaşmaktadırlar. Ekonomik gücü olan bu kadınlar, işte ve evde yeterince yorulduklarını ve boş zamanın kendilerine ait bir zaman olması gerektiğini vurgulamışlardır. Dolayısıyla boş zaman değerlendirme hakkını algılama ve ailevi sorumluluk hissetme, kadının ekonomik gücüne göre de şekillenebilmektedir.

“... Her zaman kendime ayırdığım zamanın çok değerli olduğunu düşünmüşümdür. Zihinsel ve beden sağlığını korumak için boş zamana ihtiyacım var.”

Katılımcı 8

“Bazen ebeveyn olduğumu unutmak istiyorum. Sadece kendimi dinlemek istiyorum. Boş zaman kendime ait tek zaman.”

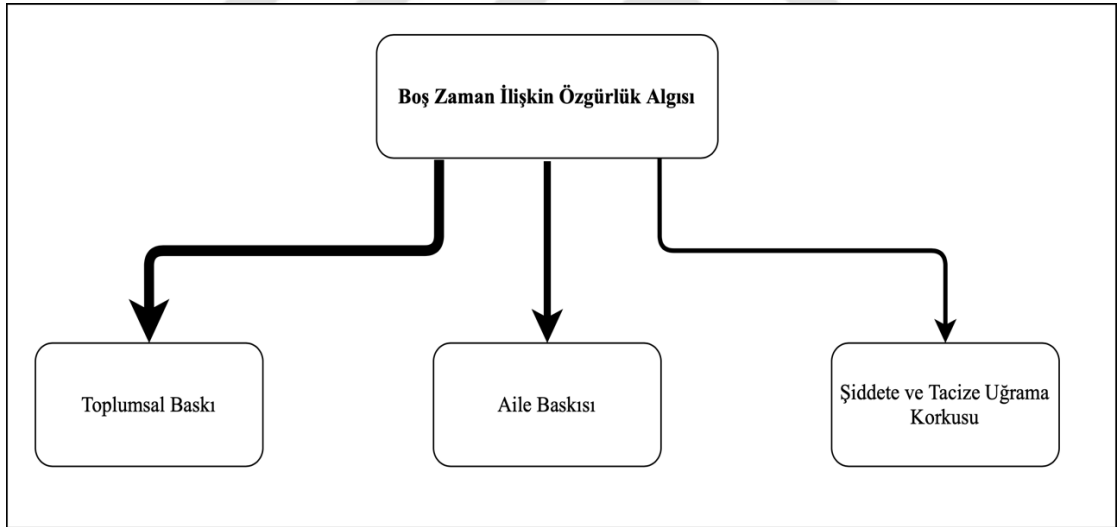
Katılımcı 2

“Biliyorum ki ben psikolojik olarak iyi olursam, ruh sağlığım yerinde olursa çocuklarıma daha iyi bir anne olurum. O yüzden kendim için bir şeyler yaptığım zaman olmalı. Boş zaman, benim için bu demek.”

Katılımcı 47

4.2. Kadınların Boş Zamana İlişkin Özgürlük Algısı

Araştırmacı, görüşme esnasında katılımcılara boş zamanlarını özgürce değerlendirip değerlendirmediklerini sormuştur. Araştırmacı tarafından katılımcılara yöneltilen bu soru, doğrudan katılımcıların boş zaman engelleri ile ilişkilidir. Zira katılımcılar, boş zamanlarını özgürce değerlendiremediklerini belirtmişler ve bu durumun nedenlerini alanyazında boş zaman engelleri olarak değerlendirilen unsurlarla açıklamışlardır. Yapılan görüşmelerden hareketle kadınların boş zamanlarını özgürce değerlendirememe nedenleri; **“toplumsal baskı”, “aile baskısı” ve “şiddete ve tacize uğrama korkusu”** olarak belirlenmiştir. Bu belirlemelerden hareketle boş zamana ilişkin özgürlük algısının çok boyutlu olduğunu ve birçok unsurdan etkilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Kadınların boş zamana ilişkin özgürlük algısını etkileyen faktörlere Şekil 1’de yer verilmiştir. İlgili şekilde yer alan çizgilerin kalınlığı, faktörlerin kodlama sıklığını göstermektedir.

Şekil 4.1. Kadınların Boş Zamana İlişkin Özgürlük Algıları

Şekil 2’den de anlaşılabileceği gibi kadınların boş zamanlarını özgürce değerlendirememe nedenlerinden toplumsal baskı, görüşme esnasında sıklıkla dile getirilen bir durum olarak göze çarpmaktadır. Toplumsal baskı alanyazında bireylerarası engeller kapsamında, bölgenin kültürel özellikleri çerçevesinde ele alınmaktadır (Henderson ve Ainsworth, 2003; Arab-Moghaddam, Henderson ve Sheikholeslami,

2007). Katılmak istedikleri aktivitelere kadın oldukları için katılamadıklarını ve yaşadıkları bölgede maruz kalacağı tepkilerden çekindiklerini ifade eden kadınlar, boş zamanlarını özgürce değerlendiremediklerini belirtmişlerdir. Katılımcı 49 ve katılımcı 13, boş zamanlarını değerlendirmede yaşadıkları toplumsal baskıyı şu ifadeler ile açıklamışlardır.

“... Ailem aydıındı. Ama yaşadığımız bölgede mahalle baskısı çok vardı. Erkek arkadaşla konuşmak yasaktı. ‘Kızını falanla gördük’. ‘Çarşıda yalnız gezerken gördük’ deniliyordu. Ha ailem ilk başlarda dikkate almazdı ama ister istemez bir noktadan sonra ‘Kızım dikkat et, bize laf gelmesin’ derdi. Ben de evde otururdum.”

Katılımcı 49

“... Annem dul bir kadındı. Dul bir kadın olarak yalnız yaşamak çok zordur. Yalnız başına beni büyütmeye çalıştı. Tabii çektiği zorluklar, bana baskı olarak yansıdı. Yaşadığımız bölgede komşu baskısı çok vardı. Annem çocukken bile dışarıda oynamama izin vermezdi. Evimiz, avlu içindeydi. O avlunun içinde çocukluğumu geçirdim. Sinema nedir bilmezdim. Arkadaşlarla oyun oynamak, gezmek nedir bilmezdim. ‘Dul kadının genç kızı geziyor’, derlermiş.”

Katılımcı 13

Kadınların boş zamanlarını değerlendirmede karşılaştığı bir diğer unsur, aile baskısıdır. Görüşmeler esnasında bu unsurun özellikle üzerinde durulmuştur. Hem toplum bakısını hem de aile baskısını yaşayan Türk kadınları, ataerkil bir toplum düzeninde yaşadıklarını ve sosyal yaşamın her alanında engellendiklerini dile getirmişlerdir. Baba, erkek kardeş ya da eş baskısına maruz kalan kadınlar, boş zamanlarını istedikleri gibi değerlendirememeye nedenlerini aşağıdaki sözler ile ifade etmişlerdir.

“... Eşimden izin almadan hiçbir yere gidemezdin. Anneme giderken bile kocama danışırdım. ‘Bazen ne gerek var, evde otur yeni gitmedin mi?’ der, beni anama göndermezdi.”

Katılımcı 49

“... Eşimin istediği bir şeyi yapmazsam eşim, ‘Seni annene göndermem’ diye beni tehdit ederdi. ‘Hiçbir yere gidemezsin’ derdi. Sadece koca evinde baskı görmedim. Ana baba evinde de çok baskı gördüm. Abilerim camdan dahi bakmama izin vermezlerdi. Komşuya çay içmeye gidemezdim.”

Katılımcı 52

Kadınların boş zamanlarını özgürce değerlendirememeye nedenleri arasında yer alan şiddete ve tacize uğrama korkusu, bireysel engeller olarak değerlendirilmektedir. Bireyin yaşadığı, korku, kaygı ve tedirginlik gibi duygular, bu engelin bireysel engeller kapsamında ele alınmasına neden olmaktadır. Ancak, kadının şiddete veya tacize uğraması, bireylerarası engeller kapsamında ele alınabilir. Zira bu noktada kadın, başka bireylerin kendilerine uyguladığı suç içeren davranışlar nedeni ile engellenmektedir. Kadınların boş zamanlarını özgürce değerlendirememeye nedenleri arasında yer alan “şiddete ve tacize uğrama korkusu” kadınların özellikle üzerinde durduğu bir unsur olarak belirlenmiştir. Boş zamanlarını istedikleri gibi değerlendirmelerine engel olan bu durumu kadınlar, aşağıdaki sözler ile ifade etmişlerdir.

“... Dışarıya her çıktığımda, otobüse her bindiğimde tedirgin oluyorum. Metroda, otobüste sırt çantamı çıkartamıyorum. Tek başıma yürüyüş yapmayı çok severim. Ama yaşadığım bu tedirginlikten dolayı yürüyüş yapamıyorum.”

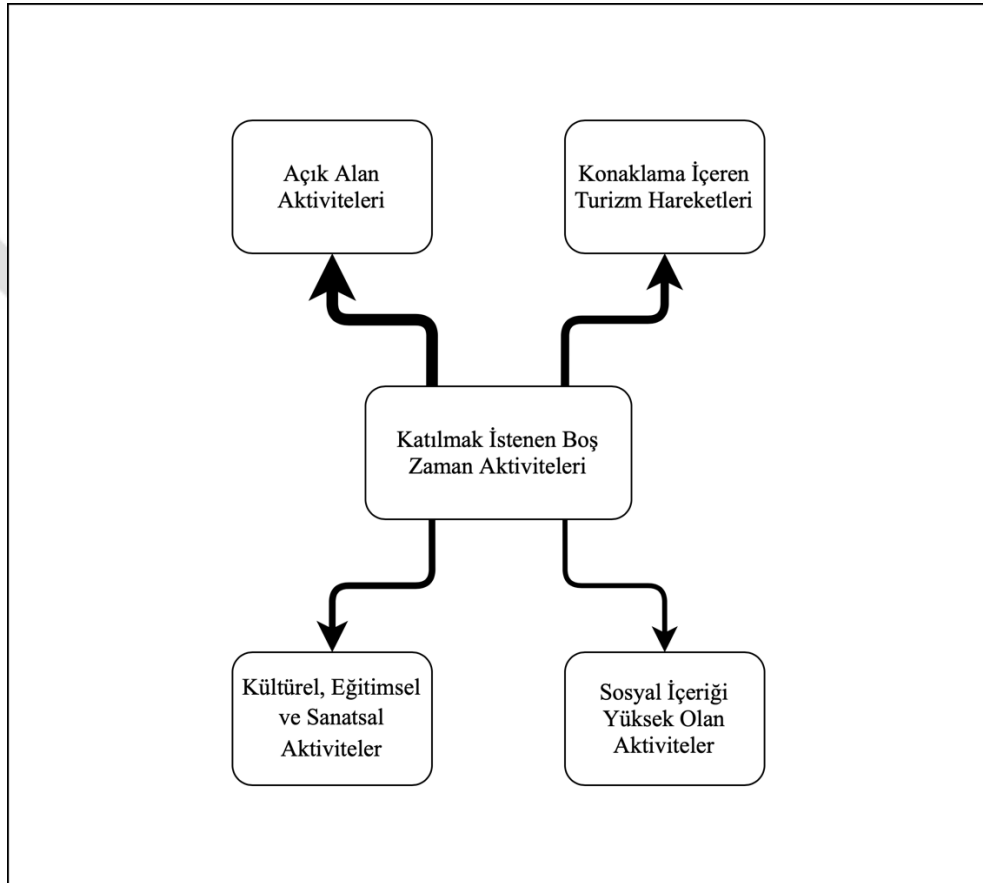
Katılımcı 1

“... Türk toplumunda kadınların özgür bir biçimde yaşayabildiğini düşünmüyorum. Beni en çok etkileyen olay Özgecan olayıdır [11 Şubat 2015 yılında otobüste tecavüz girişimine maruz kalmış, tecavüz girişimine direndiği için öldürülmüştür]. Özgecan olayı olduktan sonra ben, birkaç hafta gündüz bile çıkamamıştım. Korkmuştum. Onu gördükçe tüm sanki herkes, yani bütün erkekler o potansiyeldeymiş gibi düşünmeye başladım. Haftalarca evde vakit geçirdim.”

Katılımcı 29

Boş zamanlarını özgürce değerlendiremeyen kadınların, katılmak istedikleri aktiviteler ile katıldıkları aktivitelerin birbirinden farklı olduğu anlaşılmıştır. **Toplumsal baskı, aile baskısı ve şiddete ve tacize uğrama korkusu** nedenleri ile boş zamanlarını istedikleri gibi değerlendiremeyen kadınlar, evde yapılan aktiviteler ile

sınırlandırıldıklarını vurgulamışlardır. Görüşme yapılan kadınlara katılmak istedikleri ve katıldıkları boş zaman aktiviteleri, ayrı sorular halinde sorulmuştur. Şekil 3'ten de anlaşılacağı üzere kadınların büyük bir çoğunluğu, açık alan aktiviteleri ile konaklama içeren turizm hareketlerine katılmayı istemektedir. Ancak, boş zamanlarını özgürce değerlendiremeyen kadınların katıldıkları aktiviteler, evde yapılan aktivitelerde yoğunlaşmıştır.

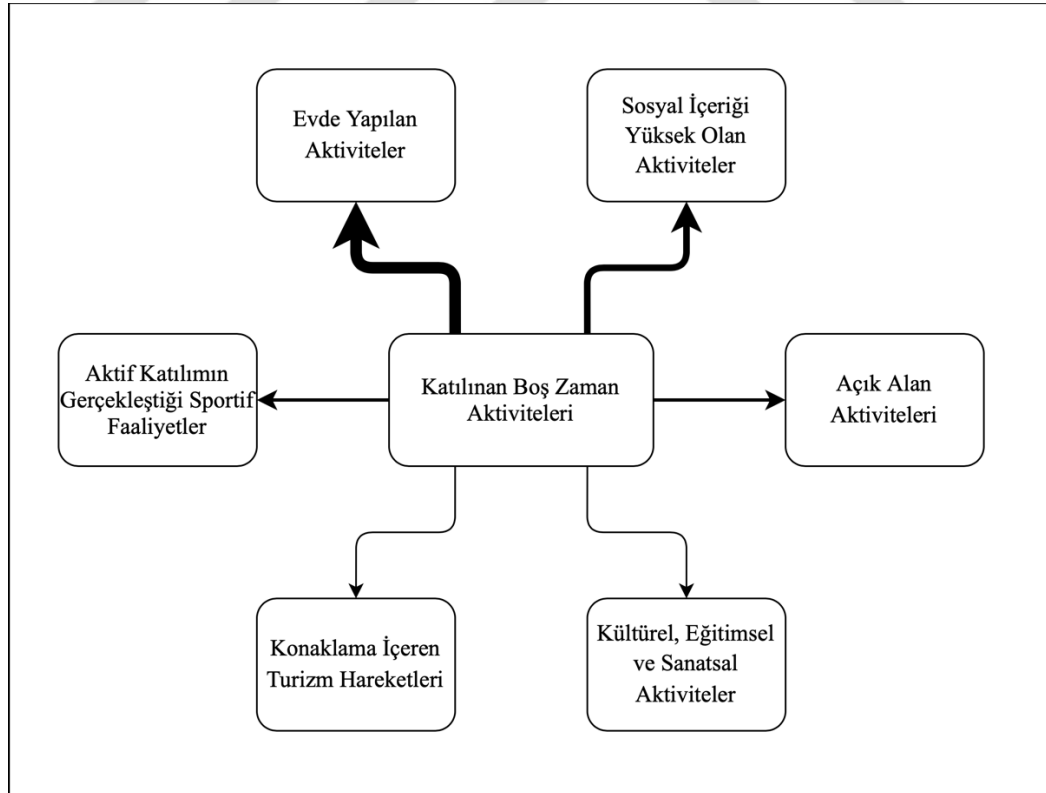
Şekil 4.2. Kadınların Katılmak İstedikleri Boş Zaman Aktiviteleri

Açık alan aktivitelerine katılmak isteyen kadınlar, yaşadıkları toplum ve aile baskısı nedeni ile istedikleri gibi boş zamanlarını değerlendirememektedir. Dolayısıyla toplumun en küçük yapı taşını oluşturan ailelerin, bireylerin boş zaman davranışlarını şekillendirdiği söylenebilir. Aktif bir şekilde spor yapmak isteyen kadınlar, ev ile sınırlandırıldıkları için evde yürüyüş ve plates gibi spor aktiviteleri ile uğraştıklarını belirtmişlerdir. Kadınlar, aile bireyleri tarafından katılmak istedikleri açık alan aktivitelerinin kendilerine uygun olmadığı düşüncesi ile engellenmektedir. Bu durum alanyazında yer alan çalışmalarla (Metheny, 1965, 1976; Warren, 1985; Mitten, 1992)

benzerlik göstermektedir. Zira alanyazında yer alan çalışmalarda bazı aktivitelerin kadınlara uygun olmadığı düşüncesinin toplumlarda yaygın olduğu belirlenmiştir. Warren (1985) tarafından yapılan çalışmada kano, dağcılık ve kaya tırmanışı gibi risk içeren açık alan aktivitelerinin toplum tarafından erkeklere özgü aktiviteler olarak algılandığı ortaya çıkarılmıştır. *Katılımcı 1*, açık alan aktivitelerine katılmak istediğini ancak, sosyal çevreden göreceği baskıdan çekindiğini belirtmektedir. Ailesi tarafından katılmak istediği aktivitelerin riskli olarak görüldüğünü, bu nedenle kendisine izin verilmediğini katılımcı 1 şu sözler ile ifade etmektedir. “... *Kamp hayatı yaşamak istiyorum. Arkadaşlarımla birlikte doğada vakit geçirmek istiyorum. Ama ailem, asla buna izi vermez.*” Benzer şekilde diğer katılımcılar da açık alan aktivitelerine katılmak istediğini, kadınların kapalı alanlarla sınırlanmaması gerektiğini vurgulamıştır.

“*Seyahat etmek istiyorum. Farklı şehirlere gidip, her şehirde iki üç gün kalıp, yeni insanlarla tanışmak istiyorum. Ama kadın olduğum için ailem tarafından buna onay verilmiyor. Güvenli olmak için evde olmamız gerekiyormuş!*”

Katılımcı 8

Şekil 4.3. Kadınların Katıldıkları Boş Zaman Aktiviteleri

1908 yılında İkinci Meşrutiyet'in ilanına ve ondan önceki döneme tanıklık eden Osmanlı döneminde Amerikan Kız Koleji'nde ders veren Hester Donaldson Jenkins, Türk kadınlarının yaşadıklarını ve kız öğrencileriyle birlikte tanıklık ettiği olayları "Kafesin Ardındaki Türk Kadını" kitabında kaleme almıştır. Yazar, bu kitapta Amerikan Koleji'nde okuyan bir Türk kızının yazmış olduğu bir kompozisyona yer vermiştir. Bu yazının başlığı, "Kadınlar ve Türk Anayasası" şeklindedir. Genç kız, yaşadığı dönemi özetleyen bu yazının bir kısmında şunları ifade etmiştir (Jenkins, 2014, s. 25).

"... Kadının hayattaki en önemli işi, iyi bir ev hanımı olmaktır ve hemşirelik dışında başka meslek ona uygun değildir.... Babaları, kardeşleri, kocaları her şekilde eğlenirken, onlar hayattaki her avantajdan yoksun olarak evde kalmak zorundaydılar."

Bu yazıyı destekler nitelikte Jenkins (2014, s. 22, 81) Türk kadınının o dönemde çok az eğlencesi olduğundan, kadınların konferanslara, kulübe ve konserlere hiç gitmediğinden, golf, tenis gibi spor dallarına ilgi duymadıklarından, bisiklete binmediklerinden, yürüyüş bile yapmadıklarından bahsetmektedir. O dönemde kadınların boş zaman aktivitelerinden biri, birbirlerine gerçekleştirdikleri ev ziyaretleridir. Kadınlar için en büyük sosyal aktiviteler ise düğünlerdir.

Geçmişte olduğu gibi 21. Yüzyılda da Türk toplumunda yaşayan kadınlar, daha çok evde yapılan aktiviteler ile sosyal içeriği yüksek olan aktivitelere katıldığını belirtmişlerdir (Şekil 4). Sosyal içeriği yüksek olan aktiviteler kapsamında kafelerde oturmak, partilere gitmek, arkadaş-akraba ziyaretine gitmek, vakıf ve dernek faaliyetlerine katılmak gibi aktiviteler yer almaktadır (Baud-Bovy ve Lawson, 1998). Ancak Türk toplumunda yaşayan kadınların katıldıkları sosyal içeriği yüksek olan aktiviteler, düğünlere katılmak, komşu, arkadaş ve akraba ziyaretleri ile sınırlı kalmıştır.

"...Yaşadığım yerde kadınlar, genelde toplu olarak ev gezmelerine giderler. Gezmeyi çok severler, ama bunlar, genelde ev gezmeleridir. Daha çok altın günlerine ve Kuran günlerine katılırlar. Düğünlere çok önem veriliyor. En büyük sosyal aktiviteler, kadınlar için düğünler ve kına geceleridir. Ailecek yapılan ev ziyaretlerinde ve düğünlerde

kadınlar ve erkekler, bir arada oturmazlar. Kadınlar, kadınlarla birlikte mahrem hayatı yaşarlar.”

Katılımcı 35

“... Biraz geleneksel bir yapı var burada, aşiret yapıları var. Kadınlar, bir çarşıya çıkmada ya da bir iş kurmada ve benzeri şekilde rahat değildi ama özel gününde kadınlar rahattır. Düğünlerde, burada düğünler biraz daha farklı geleneksel yapıdadır. Kadınlar rahattır orada.”

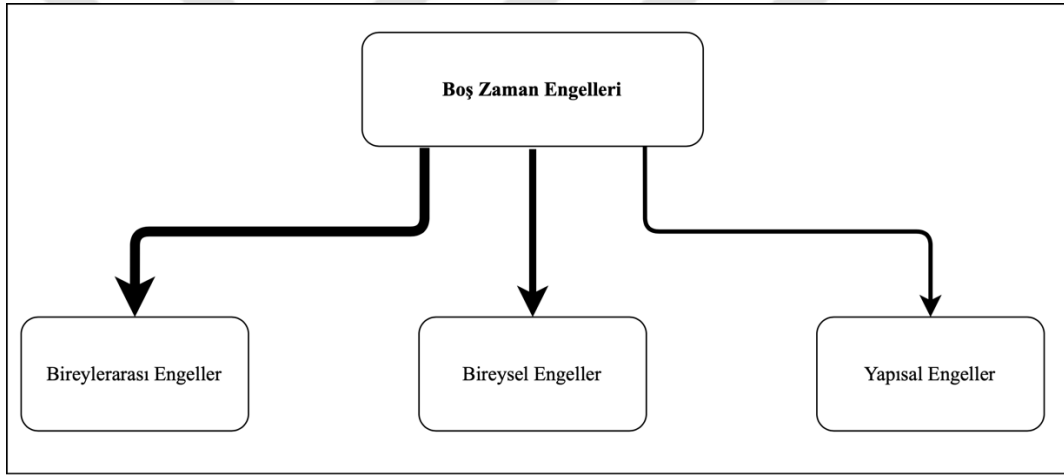
Katılımcı 45

Boş zamanlarını evde geçiren kadınlar, genellikle ev işleri ile uğraştıklarını bunun dışında kitap okuduklarını, televizyon izlediklerini ve evde spor yaptıklarını belirtmişlerdir. Türk toplumunda kadının toplumsal yaşamdaki yerine bakıldığında sekizinci yüzyılın başlarından (Doğramacı, 1997) beri kadınların evde boş zamanlarını geçirdikleri ve ataerkil toplumsal yapının o dönemlerden beri hâkim olduğu görülmüştür (Caporal, 1982, s. 97). Tüm zamanını evde geçiren kadının ev dışındaki yerinin tanımlanması zorlaşmıştır (Yılmaz, 2010). Diğer bir ifadeyle Türk kadınının toplumsal yaşamdan kopması hızlanmıştır. Dolayısıyla Türk kadını Sekizinci Yüzyıldan 21. Yüzyıla kadar yaşadığı engeller nedeni ile boş zamanlarını evde geçirmek zorunda kalmıştır.

Boş zaman kavramı, en genel tanımı ile bireyin tüm sorumluluklarından kurtulduğu ve kendi isteği ile seçtiği bir aktiviteye katıldığı zamandır (Parker, 1971). Boş zaman kavramında araştırmacıların özellikle üzerinde durduğu iki önemli husus vardır. Birincisi, bireyin tüm zorunluluklarından ve sorumluluklarından kurtulmasıdır (Horner ve Swarbrooke, 2012). Diğer önemli husus ise bireyin özgürce seçebildiği bir aktiviteye katılmasıdır. Ancak Türk toplumunda yaşayan kadınların, boş zaman kavramının iki unsurunu da gerçekleştiremediği görülmektedir. Katılımcıların ifadelerinden kadınların boş zamanlarında katılmak istedikleri aktiviteler için ailelerinin onayına gereksinim duydukları, eşleri ya da anne ve babaları tarafından onaylanmayan aktivitelere katılamadıkları anlaşılmaktadır. Özgürce boş zamanlarını değerlendiremeyen kadınların boş zaman engellerinin belirlenmesi, bu aşamada önem arz etmektedir.

4.3. Kadınların Boş Zaman Engelleri

Araştırmanın temel amacı, Türk toplumunda yaşayan kadınların boş zaman engellerini belirlemektir. Araştırma kapsamında kadınların boş zaman engelleri, alanyazına benzer şekilde (Crawford ve Godbey, 1987) yapısal, bireysel ve bireylerarası olarak üç ana başlık altında incelenmiştir. Henderson ve arkadaşları tarafından (1988) bireysel ve bireylerarası engeller öncül engeller, yapısal engeller ise müdahaleci engeller olarak ifade edilmiştir. Yapılan bir araştırmaya göre bireylerin boş zaman aktivitelerine katılımını olumsuz yönde etkileyen engeller, müdahaleci engellerden çok öncül engellerdir (Jackson, 1990). Bu tez çalışmasında da Türk toplumunda yaşayan kadınların, müdahaleci diğer bir ifadeyle yapısal engellerden çok bireysel ve bireylerarası engellerden oluşan öncül engellerle karşılaştıkları belirlenmiştir.

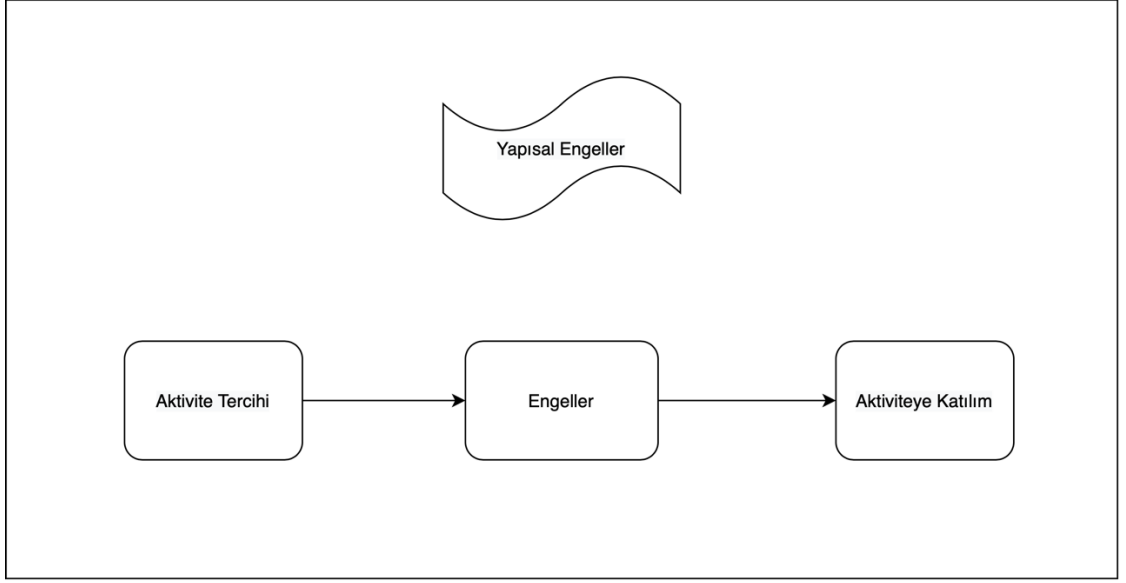

Şekil 4.4. Kadınların Boş Zaman Engelleri

Şekil 5'ten de anlaşılabacağı gibi kadınların en çok üzerinde durduğu engeller, bireylerarası engellerdir. Kadınların sıklıkla dile getirdiği bir diğer engel, bireysel engellerdir. Yapısal engeller ise bireysel ve bireylerarası engellerden sonra gelmektedir.

4.3.1. Türk toplumunda yaşayan kadınların yapısal boş zaman engelleri

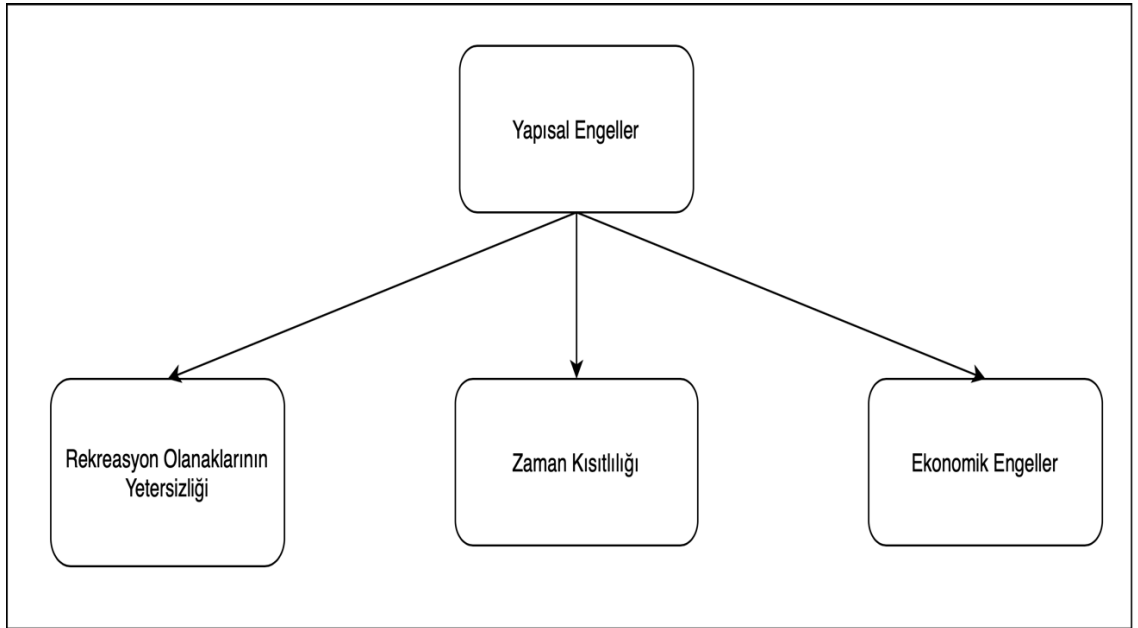
Bireysel ve bireylerarası engeller, bireyin aktivite tercihini etkiler iken, yapısal engeller bireyin katılmak istediği aktivitenin önündeki engelleri ifade etmektedir. Bu aşamada bireyin katılmak istediği aktivite bellidir. Ancak, o aktiviteye ulaşması için önündeki yapısal engelleri aşması gerekmektedir.

Şekil 4.5. Yapısal Engeller

Kaynak: Crawford ve Godbey, 1987; Tae, 2007

Şekil 6'dan da anlaşılabileceği gibi yapısal engeller, bireyin aktivite tercihi ile aktivitenin kendisi arasında yer almaktadır. Birey, önündeki engelleri aşabilir ise aktiviteye katılım gerçekleşebilecektir. Türk toplumda yaşayan kadınların sıklıkla dile getirdiği yapısal engellerin başında rekreasyon olanaklarının yetersizliği gelmektedir. Söz konusu engeli, zaman kısıtlılığı ve ekonomik engeller takip etmektedir.

Şekil 4.6. Kadınların Boş Zaman Aktivitelerine Katılımını Etkileyen Yapısal Engeller

4.3.1.1.Rekreasyon olanaklarının yetersizliği

Wade, 1985 yılında yaptığı araştırmada bireylerin boş zaman engellerini fiziksel engeller ve psikolojik engeller olarak ikiye ayırmıştır. Fiziksel engeller kapsamında zaman kısıtlılığı, ekonomik engeller ve tesis eksikliği ele alınmıştır. Bu çalışmada fiziksel engellerin diğer bir ifadeyle yapısal engellerin başında rekreasyon tesislerinin yetersizliği gelmektedir. Rekreasyon olanaklarının yetersizliğini “... Sokaklara bakıyorum, sokaklar hep erkeklerin. Her yerde erkekler. Kadınların sosyalleşebileceği alanlar kısıtlı.” şeklinde ifade eden katılımcı 43, bu durumu dile getirmiştir. Crawford ve Godbey (1987), rekreasyon tesislerin yetersizliğini düşük maliyetli aktivitelerin mevcut olmaması ve bireylerin yürüyüş yapmasına uygun kaldırımların olmaması gibi çevresel unsurlarla açıklamıştır. Katılımcı 43’ün ifade ettiği gibi sokaklarda ve rekreasyon tesislerinde erkeklerin çoğunlukta olması, çevresel unsurların boş zaman aktiviteleri üzerindeki etkisini imgelemektedir. Benzer biçimde yapısal engeller kapsamında değerlendirilen rekreasyon olanakların yetersizliğinin, cinsiyetle ilişkili olduğunu ortaya koyan araştırmalar mevcuttur (Henderson vd., 1988; Arab-Moghaddam, Henderson ve Sheikholeslami, 2007). Arab-Moghaddam, Henderson ve Sheikholeslami, 2007 yılında yaptıkları araştırmada kadınlara yönelik tesislerin eksikliği toplumsal yapı ve toplumun kadınlara bakış açısıyla ilişkilendirilmiştir. Yapısal engellerin, bireyin sosyo-ekonomik özellikleri ile ilişkili olduğu kadar cinsiyeti ile de ilişkili olduğu (Henderson vd., 1988; Deem, 1986; Arab-Moghaddam, Henderson ve Sheikholeslami, 2007) özellikle vurgulanması gereken noktalardan biridir.

Rekreasyon olanaklarının yetersizliğini, kültüre özgü aktivitelerin olmaması açısından ele alan katılımcılar da mevcuttur. Yaşanılan kültürün özelliklerine göre boş zaman aktivitelerinin sunulmasının önemini katılımcı 50, şu sözler ile vurguluyor.

“... Belki bu kadın gitar çalmayı sevmiyor ama belki bu kadın def çalmayı seviyor, bu da bir sanatsal etkinliktir, erbane seviyor bu kadın. Bizim en büyük sorunumuz şu, kurs açtığımızda belediyelerde bunu yapıyor, sen geliyorsun buraya piyano kursu açıyorsun, kardeşim bu kadın piyano çalmak istemiyor. Bilemiyor yani kültürel kodunda bu yok. Sen bu kadına başka bir şey yap, kilim mesela kilim fabrikası kuruldu buraya, çok da iyi işliyor, niye? Kadınlarımız bunu seviyor. Belli bir kalıba sokmadan özgürleştirmek, kadını kendi içerisinde özgürleştirirsek o zaman bu toplum değerir.”

Katılımcı 50

Diğer yandan “... şehirde sanatsal aktivite hiç yok”, “enstrüman çalmak istiyorum. Keman çalmak istiyorum ama yaşadığım yerde kurs yok”, “... sinema, tiyatro yok. Olsa gitmek isterdim” diyen katılımcı 39, katılımcı 15 ve katılımcı 12 bulundukları şehirlerde rekreasyon olanaklarının yetersizliğinden yakınmaktadırlar.

4.3.1.2. Zaman kısıtlılığı

Türk toplumunda yaşayan kadınların sıklıkla vurguladığı diğer yapısal boş zaman engeli zaman kısıtlılığıdır. Çalışma kapsamında görüşülen kadınlar, zaman kısıtlılığını ailevi sorumluluklarla açıklamışlardır. Bu durum alanyazında yer alan çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Kadının yüklendiği ailevi sorumluluklar, doğrudan toplumsal cinsiyet rolü ile açıklanmaktadır (Henderson vd., 1996; Shaw, 1999). Çalışma kapsamında özellikle evli ve çocuk sahibi olan kadınlar, kendilerine ait yeterli zamanlarının olmamasından söz etmişlerdir. Çocuğun tüm sorumluluğunu yüklenen anneler, yaşadıkları zaman kısıtlılığını şu sözlerle açıklamışlardır.

“Çocuğum olduktan sonra hiç boş zamanım olmuyor. Çocuğumdan önce kütüphanelere giderdim. Ama artık gidemiyorum.”

Katılımcı 15

“... Çocuğun yemeği yok, çocuğun çamaşırı var, çocuğun kurabiyesi yok, çocuğun pastası yapılacak, çocuğun dersleri var, çocuk seni istiyor, çocuk bilmem ne.. Çocuk olduktan sonra bana zaman yok.”

Katılımcı 2

“... Çocuk özellikle de çocuk... Hem işte de yoğun çalışıyorum. Çocukların yemeği, işte bakımı, ödevleri, kızım ilkokula gidiyor, valla onun ödevleri falan oluyor. Daha çok çocuklarla ilgili durumlardan dolayı benim açıkçası boş vaktim olmuyor.”

Katılımcı 39

Çocuk bakımı, ev içi sorumluluklar ve çalışma yaşamının getirdiği koşuşturma neticesinde kendisine yeterince zaman bulamayan kadınlar, boş zaman aktivelerine katılamama nedenlerini kendilerine yüklenen rollere ve sorumluluklara bağlamaktadırlar. *“Eşim ve kaynanam evin içinde benden hizmet bekler. Evin içinde bile istediğimi*

yapamam.” diyen katılımcı 52’nin ve “Eşim ev işlerinde yardım etmediği için hiç kendime zaman kalmıyor.” diyen katılımcı 5’in bu sözleri, kadının boş zaman değerlendirme özgürlüğünün sosyal engeller ile nasıl engellendiğini göstermektedir. Bu çalışmada zaman kısıtlılığı, alanyazına benzer biçimde (Scott, 2005) kadınlar tarafından en çok dile getirilen yapısal engellerden biri olarak belirlenmiştir. Çalışan kadınlar, çalışan erkeklere göre zaman kısıtlılığını daha fazla yaşamaktadırlar. Ev işlerinin kadınlara yüklenmesi, diğer bir ifadeyle ev ile ilgili yapılması gerekenlerin yalnızca kadınların sorumluluğunda olması gerekir gibi bir düşüncenin yaygın olması, kadınların kendilerine ait zaman bulmasının temel nedenidir (Ardahan, Turgut, Kaplan Kalkan, 2016, s. 106). Bu durumu katılımcı 45, şu sözlerle ifade etmektedir.

“... İşim gereği yani 08.00-17.00 arası yine boş zamanım olmuyor, daha çok orada kendi işimle meşgulüm. Onun dışında da zaten gene geldiğimde de annelik rolünü üstleniyorum, bu defa da evdeki hayatımız devam ediyor.”

Katılımcı 45

Sosyal ve kültürel olarak kadına yüklenen bu sorumluluklar, kadının boş zaman kavramına ilişkin algısını da etkilemektedir. Katılımcı 29, boş zamanını nasıl değerlendirdiğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Evin tüm sorumlulukları bende. Annemle ben kalıyoruz. Ev işleri, temizlik, yemek. Sadece bunlar da değil erkeklerden beklenen rolleri de yapıyorum. Mesela fatura ödeme, alışveriş. Boş zamanımda evin alışverişini yaparım.”

Katılımcı 29

Katılımcı 29, boş zamanını evin alışverişini yaparak geçirdiğini belirtmektedir. Söz konusu katılımcı, boş zamanı kendisine ait bir zaman olarak ifade etmemekte, hobilerinden bile bahsetmemektedir. Yapılan görüşmelerden hareketle, yapısal engeller olarak ele alınan zaman kısıtlılığı ve bireysel engeller olarak değerlendirilen ailevi sorumlulukların kesin çizgilerle birbirinden ayıramayacağı (Shaw ve Henderson, 2005) ve bu engellerin kadının boş zaman kavramına ilişkin algılarını etkilediği söylenebilir.

4.3.1.3. Ekonomik engeller

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre ekonomik faktörlerin boş zaman aktivitelerine katılımı etkilediği (Clarke, 1956; Burdge, 1969) anlaşılmaktadır. Ekonomik gücü olmayan kadınlar, boş zaman aktivitelerine katılamadıklarını ifade etmişlerdir. Türkiye’de kadınların yüzde 45,89’nun (http-7) iş gücünde yer almadığı göz önünde bulundurulduğunda, kadınların bir boş zaman engeli olarak ekonomik yetersizliklere değinmelerinin nedeni anlaşılmaktadır. Tez çalışması kapsamında özellikle çalışmayan kadınlar, ekonomik engeller üzerinde durmuştur. Katılımcı 43, ekonomik engel nedeniyle boş zaman aktivitelerine katılamadığını şu sözlerle açıklamıştır:

“... Bağımsız yaşadığım için bir noktada dışsal etkenler dışında boş zamanımı özgürce değerlendirdiğimi düşünüyorum. Ama işte ekonomik açıdan kısıtlanmış hissediyorum.”

Katılımcı 43

Katılımcı 43, bekar ve çocuğu olmayan bir kadındır. Bağımsız yaşadığını ifade ederken ailevi sorumlulukları olmadığını anlatmaktadır. Katılımcı, dışsal etkenler ile bireylerarası engellerden diğer bir ifadeyle toplumun kültürel yapısından ve toplumsal destek eksikliğinden bahsetmektedir.

Ekonomik engeller, boş zaman aktivitelerine katılımı etkilediği gibi boş zaman aktivite tercihlerini de etkilemektedir (Romsa ve Hoffman, 1980). Katılmak istedikleri ile katıldıkları boş zaman aktivitelerinin farklı olduğunu vurgulayan katılımcı 46, katılımcı 15 ve katılımcı 18, ekonomik nedenlerden dolayı boş zamanlarını istedikleri gibi değerlendiremediklerini ifade etmektedirler.

“Parasal sorunum olmasaydı kendimi geliştirmek, çocuklarıma bir şeyler katmak için değişik seminerlere katılmak isterdim.”

Katılımcı 46

“... İçimde kalan uhde, enstrüman kursuna gitmek, ekonomik şartlar izin vermiyor, devletin de kursları yok.”

Katılımcı 15

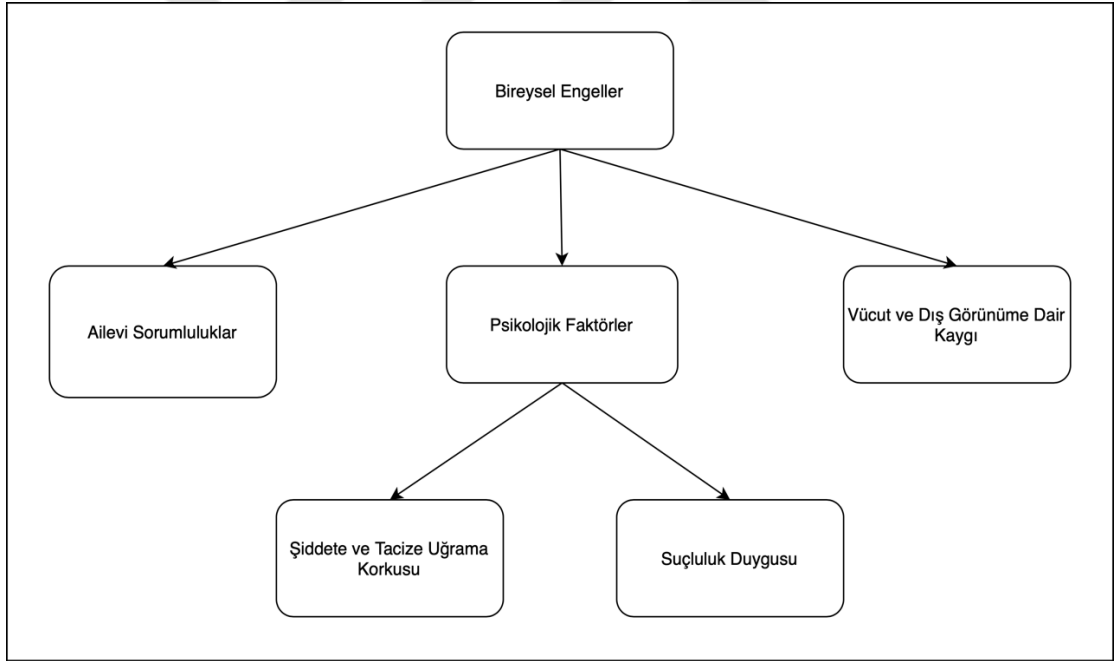
“Seyahat etmeyi çok seviyorum ama imkânım olmadığı için gidemiyorum. Yoksa otellere gidip kalmak, tatil yapmak isterdim.”

Katılımcı 18

4.3.2. Türk toplumunda yaşayan kadınların bireysel boş zaman engelleri

Türk toplumunda yaşayan kadınların bireysel boş zaman engelleri, üç ana kategori altında toplanmıştır. Kadınların birçoğunun dile getirdiği bireysel engellerin başında “ailevi sorumluluklar” gelmektedir. Ailevi sorumluluklar, kadınların zaman kısıtlılığına neden olmakta ve kadınlar, boş zamanlarını istedikleri gibi değerlendirememektedir. Bireysel engellerin ikinci kategorisinde ise psikolojik faktörler yer almaktadır. Bu kategori altında şiddete ve tacize uğrama korkusuna ve suçluluk duygusuna değinilmiştir. Bireysel engeller kapsamında değerlendirilen üçüncü ve son kategori ise vücut görünümüne ve dış görünüme dair kaygıdır.

Ailevi sorumluluklar, kadının demografik özelliklerine göre farklılık gösterir iken, psikolojik faktörler ile vücut ve dış görünümüne dair yaşanan kaygı, farklı demografik özelliklere sahip kadınlar tarafından ortak olarak dile getirilen engellerdir.

Şekil 4.7. Kadınların Boş Zaman Aktivitelerine Katılımını Etkileyen Bireysel Engeller

4.3.2.1. Ailevi sorumluluklar

Çalışma kapsamında ailevi sorumluluklar, evli ve çocuk sahibi olan kadınlar tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Yapılan görüşmelerden hareketle, kadınların aile bireylerine duydukları sorumlulukların zaman kısıtlılığına neden olduğu anlaşılmaktadır

(Harrington, Dawson ve Bolla, 1992; Bedini ve Guinan, 1996). Türk toplumunda yaşayan kadınlar, alanyazına benzer biçimde (Henderson ve diğerleri, 1996; Wearing, 1998) birinci sorumluluğunun aile bireylerinin gereksinimlerini karşılamak olduğunu düşünmektedir. Bu düşüncenin, kadınların boş zaman algılarını ve boş zamanlarını değerlendirme biçimlerini doğrudan etkilediği görülmektedir. Katılımcı 23, çalışan bir annedir ve boş zamanı, çocukları ile ilgilendiği zaman olarak tanımlamaktadır. Katılımcı 23'ün *“Çalıştığım için boş zaman, benim çocuklarımla birlikte olabildiğim zaman. Onlarla çalışırken ilgilenemiyorum. Hafta bir gün tatilim var, o gün de çocuklarımla ihtiyaçlarına bakarım.”* sözleri, boş zamanın aile bireylerinin gereksinimlerinin karşılandığı zamana dönüştüğünü göstermektedir.

Aile bireyleri tarafından, kadının kendisine ait bir zamanı olması gerektiği düşüncesinin benimsenmemesi, kadının görev ve sorumlulukları arasında yaşamasına neden olmaktadır. Evli ve çocuk sahibi olan katılımcı 13, bir kadın olarak kendisine dayatılan görev ve sorumlulukları şu şekilde anlatmıştır:

“Erkek başımızda olmadığına bir kız çocuğu bakıyorum diye annem yaptığı banaysa öğrendiğin kendine tarzında beni yetiştirdi. Çocuk yaşta tüm sorumlulukları üzerime yükledi. Şimdiki gençler gibi öyle önüne hazır değildi. Boş zamanım hiç olmazdı. Sonra 16 yaşında evlendim. Ben kendim çocuktum, ben kimi idare edecektim, ben çocuğumu mu büyütecektim? Artı seni çocuk olarak görmediler, ben 16 yaşında evlendiğimde bana kimse çocuksun demedi, ben kayınvalidemle aynı evin içini paylaştığım zaman ben evin içinde gelin, hizmet eder ve kayınvalidem bana uyku yok, oturma yok, gecenin üçlerine kadar temizlik yaptım. Boş zaman benim için temizliktir. Eşimle bir arkadaşla oturmaya gideceğiz, kayınvalidem ‘Evde temizlik var nereye’ diye kıyameti koparan bir insandı.”

Katılımcı 13

Katılımcı 13, kendisinden beklenen sorumlulukları çocuk bakmak, evin temizliği ile ilgilenmek ve aile büyüklerine hizmet etmek olarak ifade etmektedir. Aile bireyleri tarafından kendisine ait bir zaman olması gerektiği düşünülmemiş, boş zamanlarında kendisine yüklenen sorumlulukları yerine getirmesi istenmiştir. Türk toplumunda katılımcı 13 ile aynı hayatı yaşamak zorunda olan kadınlar mevcuttur. Toplum tarafından kadının sorumluluğu olarak görülen görevler, çocuk yaştan itibaren kadınlara yüklenmektedir. Katılımcı 50, çocuk yaşta kız çocuklarına yüklenen sorumlulukları, aşağıdaki sözlerle ifade etmiştir.

“... Hala burada 12 yaşında evlendirilen çocuklar var. 16 yaşında bir kız düşünün, çocuklarından biri sırtında, biri elinde, biri ayağına dolanmış pamuk toplarken gördüm ben. Ve gördüğünde 16 yaşında olduğunu anlamazsınız, güneş kızarıklığı, güneş kırışıklığı o kadar fazlaydı ki. Düşünün o, o hem anne hem bir eş hem de bir çocuk. Bu üç yükü bir kadın nasıl içinde barındırabilir? Nasıl kendine zaman yaratabilir?”

Katılımcı 50

Aile bireylerinin bakımı ve ev işleri de kadınlardan beklenmektedir. Kadının aile bireyleri ile arasındaki ilişki ve aile yapısı, kadınların boş zaman engeli olarak ortaya çıkmaktadır (Hunter ve Whitson, 1992; Shaw, 1992). Nitekim katılımcı 5, bu durumu destekler nitelikte eşinin ev işlerinde yardımcı olmadığını, ev işlerinin kadının görevi olduğunu düşündüğünü ve ev işlerinden kendine ait bir zaman kalmadığını belirtmiştir. Aile bireyleri arasındaki ilişkinin kadının yalnızca boş zamanını değil tüm yaşam biçimini nasıl etkilediğini katılımcı 14, şöyle aktarmaktadır:

“... Doğumdan sonra geldim eve, işte lohusa yatağı yapıp yatırılacak, kayınvalidem dedi ki bana, ‘Ne o?’ dedi; ‘Yatak döşek yatacaksın! Ben üç tane çocuk doğurdum, bir de kalktım, kocaya kol böreği yaptım’ dedi. ‘Siz niye yatıyorsunuz, Çocuklu kadın yatmaz, çocuklu kadın uyumaz, çocuklu kadın çocuğu uyurken iş yapar’.”

Katılımcı 14

Ailevi sorumlulukların ve kadından beklenen rollerin karmaşık bir yapıya sahip olduğu anlaşılmıştır. Bu unsurların boş zaman engeli olarak değerlendirilebilmesi için bütüncül bir bakış açısı ile ele alınması gerekmektedir. Ailevi sorumlulukların ve kadından beklenen rollerin boş zaman engeli olarak yalnızca bireysel engeller kapsamında ele alınması, dar bir bakış açısı sunmaktadır. Aile bireyleri arasındaki ilişkilerin, aile yapısının ve toplumun kültürel yapısının kadından beklenen roller üzerindeki etkisi, birlikte ele alınmalı ve bireylerarası ilişkilerin tüm boyutları incelenmelidir (Henderson ve Allen, 1991). Çocuk yaşta yapılan evliliklerin, kız çocuklarına atfedilen sorumlulukların, kadının eşi, ailesi ve eşinin ailesi tarafından yüklenen sorumlulukların yaşanılan toplumun kültürel özelliklerinden ayrı ele alınması olanaklı değildir. Kadın, çevresi tarafından kendisine yüklenen sorumluluklardan dolayı zaman algısını yitirmekte ve kendisine ait bir zaman olması gerektiği düşüncesinden uzaklaşmaktadır (Henderson, 1991).

4.3.2.2. Psikolojik faktörler

Kadınların bireysel aktivite tercihlerini etkileyen korku, endişe ve kaygı gibi duygular, psikolojik faktörler çerçevesinde ele alınmıştır. Kadınların yaşadığı bu duygular, bireylerarası engellerden diğer bir ifadeyle, toplumun kültürel yapısından ve yaşanan şehrin yapısından kaynaklanabilmektedir. Ancak, kadın tarafından yaşanan bu duygunun aktiviteye katılımı olumsuz etkilemesi, bireysel engeller kapsamında ele alınmaktadır. Tez çalışmasında farklı demografik özelliklere sahip kadınlar tarafından ortak olarak sıklıkla dile getirilen konu, şiddete ve tacize uğrama korkusudur. Bu korku, bireysel engeller kapsamında değerlendirilen ailevi sorumluluklardan, vücut ve dış görünümüne dair kaygıdan ve aktiviteye katılırken çocuklu annelerin duyduğu suçluluk duygusundan daha fazla dile getirilmiştir. Ailevi sorumluluklar ve suçluluk duygusu, evli ve çocuk sahibi kadınlar tarafından dile getirilir iken vücut görünümüne dair kaygı, 23-40 yaş aralığındaki kadınlar tarafından belirtilmiştir. Şiddete ve tacize uğrama korkusu ve endişesi ise farklı yaş aralıklarında olan kadınlar tarafından vurgulanmıştır.

4.3.2.2.1. Şiddete ve tacize uğrama korkusu

Şiddete ve tacize maruz kalabileceğini düşünen kadınlar, boş zamanlarını istedikleri gibi değerlendirememektedir (Delamere, 2000). Kadınlar, riskli olabileceğini düşündüğü durumlardan kaçınmak adına aktivite tercihlerini özgürce yaşayamamakta ve aktivitenin riskli olup olmamasından ziyade, aktivitenin yapıldığı ortamı değerlendirmektedirler. Riskli aktiviteler kapsamında sayılmayacak bir aktivite olan yürüyüş yapmak, şiddete ya da tacize uğrama ihtimalini taşıdığından kadınlar tarafından riskli bir aktivite olarak algılanmaktadır. Ormanlık alanlarda yürüyüş yapmayı sevdiğini belirten katılımcı 11, korktuğu için yürüyüş yapamadığını belirtmiştir. Benzer biçimde şehir parklarına rahatlıkla gidemediğini belirten katılımcı 48, *“Parkalara çok rahat gidemiyorum. Tedirgin oluyorum. Yanımda hep birileri olmalı. Ama her zaman yürümek için yanımda biri olmuyor. Ben de evde oturmak zorunda oluyorum.”* ifadelerinde bulunmuştur. Katılımcı 25, görüşme tarihinden bir gün önce sözlü tacize uğradığını, hava karardıktan sonra dışarıda olmaktan çekindiğini ve arkadaşları ile istedikleri gibi gezemediğini belirtmiştir. Erkek egemenliğinin onaylandığı bir toplumda yaşayan erkekler, kadınlara güç kullanma hakkına sahip olduklarını düşünmektedir (Lindseys, 1996). Katılımcı 29’un ve katılımcı 30’un şu sözleri, Lindseys’in (1996) ifadesini desteklemektedir:

“... Bir gün ablamla birlikte yürüyoruz. Ergen yaşta bir çocuk, annesinin yanında bize laf attı. Annesi de gülüyor, seviniyor buna. Hani böyle bir toplumsal yapısı var şehrin, oğlumsa yapar. Anne içten içe onaylamış, tasdiklemiş, erkek çocuğu.”

Katılımcı 29

“... Bütün erkekler, bunu kendinde hak olarak görüyor. Mesela kışın ortasında kabanını giymiş ama adam öyle bir bakıyor ki sanki seni soyuyor gibi hissediyorsun. Rahatsız oluyorsun.”

Katılımcı 30

Kadınlar, yaşadıkları bu tacizler sonucunda istediği aktiviteye istediği zaman katılamamaktadır. Hatta kadınlar, yaşadıkları bu korku nedeni ile boş zamanlarını evde geçirmek zorunda kalmaktadır. Katılımcı 27, tek başına yürümekten korktuğunu, arkadaş bulmaz ise çoğu zaman evde oturduğunu belirtmektedir. Katılımcı 17 ise genç yaşta otobüste uğradığı tacizi ve sonrasında yaşadığı korkuyu şöyle anlatmaktadır:

“Çok açık giyinen bir kadın değilim. Ama genç kızlık dönemimde çok tacize uğradım. Otobüse rahat binemezdim. Bir gün biri, otobüste kalçama dokundu. Sonra uzun süre hiç binemedim otobüse, sokaklardan geçerken tedirgin oldum.”

Katılımcı 17

Yapılan görüşmelerden hareketle sosyal yaşam içinde kadınların, boş zaman aktivitelerine katılmasının önündeki en büyük sorunlardan birinin, kadınların şiddete ve tacize uğrama korkusu olduğu söylenebilir. Kadınlar, şiddete ve tacize uğradıktan sonra uzun süre bu korkuyu yaşamakta ve boş zamanlarını ev dışında değerlendirmekten çekinmektedir. Kadınlar ekonomik engelleri, zaman kısıtlılığını, ailevi sorumluluklara dair engelleri aşsa bile yaşadıkları korku ve tedirginlikten dolayı boş zamanlarında katılmak istedikleri aktiviteler için özgür bir seçim yapamamaktadır. Hava karardıktan sonra sokaklarda ya da parklarda yürümek, ormanlık alanda koşu yapmak isteyen kadınlar, kendilerini eve kapatmakta ve boş zamanlarını evde değerlendirmek zorunda kalmaktadır. Açık havada yürüyüş yapmak yerine evde yapılabilecek bir aktiviteyle sınırlandırılan kadınların özgürce boş zamanlarını değerlendirebildiği söylenebilir mi?

Ya da katılmak istediği aktivite, evde yapılan bir aktivite olmamasına rağmen korku ve tedirginlik duygusu ile boş zamanlarını evde değerlendiren kadınlar tam anlamıyla rekreasyonun içinde yer almakta mıdır? Zira rekreasyon, bireyin özgür bir biçimde seçim yapabildiği (Horner ve Swarbrooke, 2005, s. 22) ve gönüllü olarak katıldığı aktivitelerdir (Cordes ve İbrahim, 1999, s. 7).

4.3.2.2.2. Suçluluk duygusu

Kadının çevresi tarafından kendisinden beklenen roller, kadının sosyal yaşamını doğrudan etkilemektedir. Kadından beklenen roller, kadının iyi bir eş ve anne olması, evinin işlerini yerine getirmesidir (Craig, 2006; Kay, 1998; Shaw, 1999). Bu roller ile sınırlandırılan kadınlar, kendilerine ait bir zaman yaratmakta isteksiz olabilmektedir. Alanyazında yer alan çalışmalarda çocuk sahibi olan kadınların kendilerine ait boş zamanları olduklarında suçluluk duygusu yaşadığı ortaya çıkarılmıştır (Katz, 1992; Wearing, 1998; Shaw, 1999). Bu tez çalışmasında ise kadınlar tarafından yaşanan suçluluk duygusu, yalnızca bir katılımcı tarafından belirtilmiştir. Katılımcı 26, kendisine ait yeterince boş zamanı olduğunu ifade etmiş ancak bu zamanı kendisi için değerlendirdiğinde suçluluk duygusu yaşadığını söylemiştir.

“... Çocuğum olduktan sonra hiç kurslara gitmedim. Çocuğu bırakıp gidince suçluluk hissediyorum. Bugün onun için hiçbir şey yapamadım diye. O yüzden kurs yerine evde el işi yapıyorum.”

Katılımcı 26

Suçluluk duygusu ile kendini sınırlandıran katılımcı 26, boş zamanlarını farklı bir biçimde değerlendirmek istediğini belirtmiş, ancak yaşadığı suçluluk duygusunun buna izin vermediği anlaşılmıştır. Katılımcı 26'nın aksine katılımcı 2 ve katılımcı 47, boş zamanın kendilerine ait bir zaman olması gerektiğinin üzerinde durmakta ve bu zaman diliminde, kendilerine yüklenen ebeveyn rolünden uzaklaşmak istediklerini belirtmektedir.

4.3.2.3. Vücut görünümüne ve dış görünüme dair kaygı

Kadınların vücut görünümüne dair yaşadıkları kaygıların, boş zaman aktivitelerine katılımı doğrudan etkilediği anlaşılmıştır (Ingledew ve Sullivan, 2002). Görüşme

kapsamında vücut görünümüne dair kaygı yaşayan kadınların, boş zamanlarında katıldıkları aktivitelerin yaşadıkları kaygı etrafında şekillendiği görülmektedir. Zira söz konusu kaygıyı yaşayan kadınlar, istedikleri aktivitelere katılmamakta, farklı aktivitelere yönelmektedir.

“... Vücut görünümüne dair kaygı yaşadığım oldu. Kendi öz benliğimle mutlu olmama rağmen yaşadım. Beni bu durum depresyona sokmadı ama katılmak istediğim aktivitelerden geri planda tuttu. Yüzme kursuna gitmek istedim, ancak kilolu olduğumu düşündüğüm için gidemedim.”

Katılımcı 43

Katılımcı 43’ün ifadesinden de hareketle, vücut görünümüne dair yaşanan kaygının boş zaman aktivite tercihi etkilendiği söylenebilir (Aydın ve Özel, 2016). Benzer biçimde katılımcı 12, vücut görünümüne dair yaşadığı kaygıdan dolayı boş zamanını istediği gibi değerlendiremediğini belirtmiştir.

“... Her gün söylüyorum ya şu özellikle selülitlerim arttı, göbeğim kaldı. Onları çok kafaya takan bir insanım. Kendimi rahatsız ediyorum. O yüzden bir an önce spora yazılayım ve geçsin. Hani güzel vücudun olsa her yerde çıkar gezersin. Ben gezmek istemiyorum.”

Katılımcı 12

Kadınların yaşadıkları bu kaygı, alanyazında “vücut görünümüne ilişkin sosyal kaygı” olarak ifade edilmiştir. Sosyal kaygı, kadının çevresindeki bireyler tarafından vücut görünümüne ilişkin değerlendirmeler yapması sonucunda oluşmaktadır (Marquez ve McAuley 2001, s. 1). Vücut görünümüne ilişkin sosyal kaygı yaşayan katılımcı 11, katılımcı 23 ve katılımcı 24, fiziksel aktivitelere sosyal ortamda katılmaktan çekindiklerini belirtmişlerdir (Crawford ve Eklund 1994, s. 71). Tanıdığı insanların yanında denize girmekten çekindiğini ifade eden katılımcı 23, denize girmek için uzak yerleri tercih ettiğini belirtmiştir. Benzer şekilde katılımcı 24, kendisini tanıyan insanların olmadığı yerlerde denize girdiğini şu şekilde aktarmıştır.

“... Hatta obezite sınırındasın vesaire diye beni uyaran kişiler olmuştı, doktorlar olmuştı. Diyet yapmaya başladığım bir dönem olmuştı ama nedense bir türlü kilo veremiyordum ve hep bir şekilde kilolu olmamdan dolayı tabii ki insanların yapmış olduğu baskıyı ve o şeye maruz kaldım yani, istismara. O işte nedense böyle o kadınlara yüklenen o şekil, itibar mesela beni çok etkiliyordu yani denize girerken hani böyle bir üstümde baskı hissediyordum. Tanıdığım insanların olmadığı yerlerde denize girmeye çalışıyordum.”

Katılımcı 24

Vücut görünümüne ilişkin eleştirilere maruz kalan kadınlar, sosyal çevre ve medya tarafından oluşturulan güzellik standartları (Benbow-Buitenhuis, 2014) ile kendilerini baskı altında hissetmektedir. İdeal vücut görünümüne sahip olmadığını düşen kadınlar, aktif boş zaman aktivitelerine katılmaktan çekinebilmektedir.

“... Bir de dediğim gibi yürüyüş parkına genelde bayanlar falan gittiği zaman buradaki birkaç kişiden falan duydum, onun tedirginliği oldu, şey olarak işte erkekler diyorlarmış ki işte ‘Yiyorlar yiyorlar zayıflamak için yürüyüş yapıyorlar’ falan diye o zamanlar böyle konuşmalar olmuş. O yüzden tedirginlik yaşıyorum.”

Katılımcı 11

Tez çalışmasında vücut görünümüne dair kaygı yaşayan kadınlar ile birlikte alanyazından farklı olarak dış görünümüne dair kaygı yaşayan kadınların olduğu anlaşılmıştır. Kıyafeti nedeni ile eleştirilere maruz kalacağını hisseden ve düşünen kadınlar, istedikleri aktivitelere katılmaktan çekindiklerini belirtmişlerdir. Diğer bireyler tarafından nasıl algılandığına ilişkin yaşanan bu kaygı, “dış görünüme ilişkin sosyal kaygı” olarak nitelendirilebilir. Katılımcı 26 ve katılımcı 45, muhafazakâr kadınlar olduğunu belirtmiş ve yaşadıkları kaygıyı şu şekilde anlatmışlardır:

“... Kapalı bir kadınum. Denize haşama ile giriyorum. Herkes bana bakıyormuş gibi hissediyorum. ‘Kapalı kadınsan denizde ne işin var’ der gibi insanlar bana bakıyor.”

Katılımcı 26

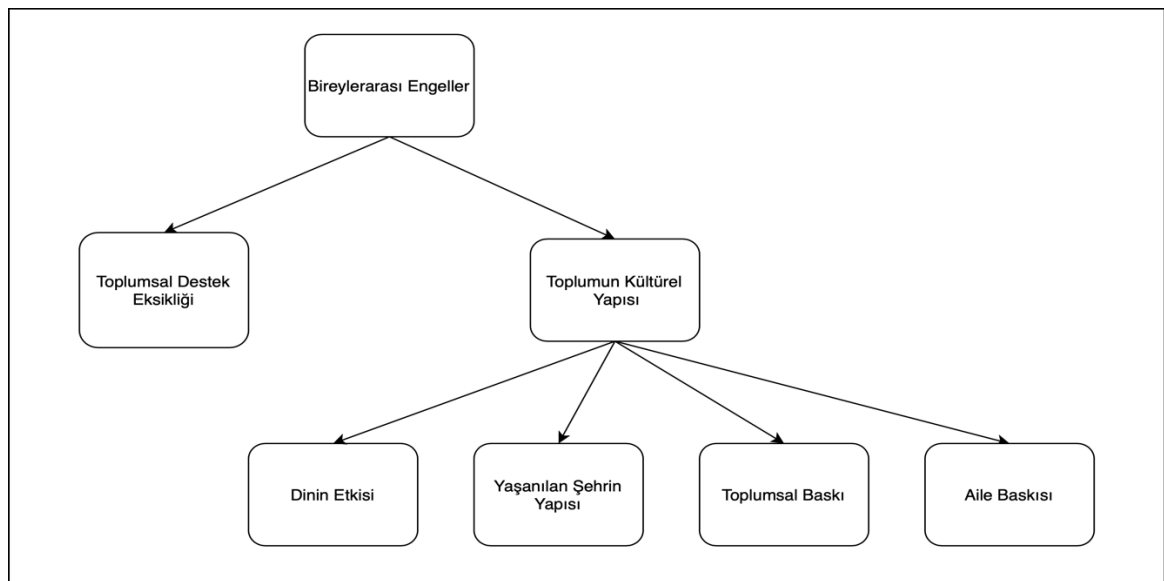
“... Benim biraz daha dini yapımdan kaynaklıdır, o anlamda belki katılmak istediğim şeyi dinim engellemiyordur ama benim ölçülerimle ben giremiyorumdur. Yapmak istediğim, girmek istediğim yerlere tesettürle girdiğiniz zaman mesela farklı bir algıyla bakılabiliyor. Yani gittiğim zaman böyle farklı bakışları üzerimde hissettiğim çok oldu. Çekiniyorum ben de.”

Katılımcı 45

Vücut ve dış görünümüne dair yaşanan kaygılar, kadınların istedikleri aktivitelere katılmada bir engel olarak dile getirilmiştir. Diğer bireyler tarafından nasıl görüldüğünü ve nasıl algılandığını düşünen kadınlar, özgür bir biçimde katılmak istediği aktivitelerin içinde yer almamakta veya aktivite esnasında tedirginlik duymaktadır.

4.3.3. Türk toplumunda yaşayan kadınların bireylerarası boş zaman engelleri

Bireylerarası engeller, bireyin sosyal ve kültürel kısıtlamalar çerçevesinde yaşadığı boş zaman engellerini ifade etmektedir (Tae, 2007, s. 13). Türk toplumunda yaşayan kadınların bireylerarası boş zaman engelleri, iki ana kategori altında toplanmıştır. Bireylerarası engellerin ilk kategorisinde “toplumsal destek eksikliği” yer almaktadır. Kadınların birçoğunun sıklıkla dile getirdiği bireylerarası engellerin başında ise “toplumun kültürel yapısı” gelmektedir. Toplumun kültürel yapısı başlığı altında “dinin etkisi”, “yaşanılan şehrin yapısı”, “toplumsal baskı” ve “aile baskısı” başlıklarına değinilmiştir.

Şekil 4.8. Kadınların Boş Zaman Aktivitelerine Katılımını Etkileyen Bireylerarası Engeller

4.3.3.1. Toplumsal destek eksikliği

Toplumsal destek, kadının boş zamanını istediği gibi değerlendirebilmesi için ailesinden ve yaşadığı çevreden destek görmesini ifade etmektedir. Çevresindeki bireylerden destek gören kadın, boş zamanın kendisine ait bir zaman olması gerektiği düşüncesini benimsemekte ve o zamanı kendisi için etkin bir biçimde değerlendirebilmektedir (Miller ve Brown, 2005; Morrison, 2008). Kadınların yaşamları çevre ve aile üyeleri tarafından kadına yüklenen roller ile sınırlandırılmakta ve kadınlar, boş zamanlarını özgür bir biçimde değerlendirememektedir. Katılımcı 15, boş zamanını değerlendirme şekli konusunda ailesinden ve çevresinden destek görmediğini aşağıdaki sözler ile aktarmıştır:

“... Çevrem ve eşim, ev işleri ile uğraşmam gerektiğini söyler durur. Benim görevim buymuş. Bisiklete binmeyi çok seviyorum. Arada sırada eşimi dinlemem, bisiklete binirim. Ama bunu ne eşim ne de komşular destekler.”

Katılımcı 15

Benzer biçimde katılımcı 52, yaşadığı çevrenin kadınlardan beklediği rolleri şu şekilde aktarmaktadır:

“... Buradaki insanlara göre kadınlar tamamen hayvan beslemeli, yani var, halen var. Mesela işte bahçelerde bir hayvan bulunuyor. En kötü kesinlikle bir tavuk, horoz kümesi var kesinlikle yani. Onlara sahip çıkmalı. Bahçesini sulamalı. Yemeğini hazırlamalı. Kadına ne yapmak istersin diye sorulmaz.”

Katılımcı 52

Yaşanılan toplumun ve aile bireylerinin kadınlardan beklediği roller ve kadının boş zamanlarını istediği şekilde değerlendirmesi noktasında çevresi ve ailesi tarafından destek görmemesi, boş zaman engeli olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınlara ve erkeklere toplum tarafından tanınan haklar, yaşanılan toplumun kültürel özelliklerinden ayrı olarak ele alınmamalıdır. Katılımcı 52, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin boş zaman davranışına etkisini şöyle aktarmıştır:

“... Tabii tabii erkek çocukları daha farklıydı ama kızlar, öyle değil, öyle çarşıya gidersin, gezersin, dolaşırsın mümkün değil.”

Katılımcı 52

Toplum, kadınların katılabileceği boş zaman aktivite türlerini de sınırlandırabilmektedir (Shaw, 1994). Bazı aktivitelerin yalnızca erkeklere uygun olduğu düşüncesi, toplum tarafından yaygın olarak benimsenir ise o noktada kadına gösterilen destek de azalmaktadır. Katılımcı 1, arkadaşları ile birlikte doğada vakit geçirmek ve kamp yapmak istediğini belirtmiştir. Ancak katılımcı 1, aile üyelerinin kamp yapmanın erkeklere uygun bir aktivite olduğunu düşündüğünü ve aile üyeleri tarafından kamp yapmanın, kadınlar için tehlikeli bir aktivite olarak algılandığını ifade etmiştir.

Katılımcı 32, ailesinin boş zaman aktivite tercihinine dair düşüncelerinin zamanla kendisini de etkilediğini belirterek, görüşme esnasında şu ifadelerle yer vermiştir:

“... Bisiklete binmeyi çok seviyorum. Bazen bisikletle bir yerlere gitmek istiyorum. Ailem sessiz, sakın yerlerde tek başıma olmamı istemiyor. Hep başıma kötü bir şeyler gelecekmiş gibi konuşuyorlar. Artık bu durum, beni de çok rahatsız etmeye başladı. Ben de kimsenin olmadığı yerlere gitmek istemiyorum. Bisiklete bindiğim zaman daha erkeksi giyiniyorum. Vücut hatlarımı ve göğüslerimi gizlemeye çalışıyorum. İstiyorum ki uzaktan birileri beni görünce kadın olduğumu anlamasınlar.”

Katılımcı 32

Katılımcı 32, görüşme esnasında önceleri ailesi gibi düşünmediğinin altını çizmiştir. Ancak ailesinin sürekli tek başına bisiklete binmesinin tehlikeli olabileceğini söylemesinin, kendisinde derin kaygılar yarattığını, uzun süre bisiklete binmekten vazgeçtiğini, sonraları bu kaygı ile başa çıkmak için farklı yöntemlere başvurduğunu belirtmiştir. Bu noktada katılımcı 32'nin sevdiği aktivitelere katılmak için davranışsal stratejiler geliştirdiği söylenebilir.

4.3.3.2. Toplumun kültürel yapısı

Toplumun sosyal ve kültürel yapısı, bireyin boş zaman davranışlarını, boş zaman aktivite tercihlerini ve boş zaman engellerini doğrudan etkilemektedir (Walker, Deng ve Dieser, 2001; Stodolska ve Yi, 2003). Kadınların boş zaman engellerinin arka sahnesinde

yatan hususları belirleyebilmek için toplumun sosyal ve kültürel yapısı birlikte ele alınmalıdır. Toplumun kültürel yapısı içinde dini inanışlar ve gelenek-görenekler yer almaktadır (Henderson ve Ainsworth, 2003). Gelenekler ve görenekler, kadın üzerinde toplum baskısı ve aile baskısı oluşturabilmektedir. Bu kapsamda “*toplumun kültürel yapısı*” kategorisi altında dinin etkisine, yaşanılan şehrin yapısına, toplum baskına ve aile baskına değinilmiştir.

4.3.3.2.1. *Dinin etkisi*

Alanyazında boş zaman davranışları ve boş zaman engelleri üzerine yapılan çalışmalar, toplumun kültürel analizi çerçevesinde daha fazla tartışılmalıdır (Shinew ve Floyd, 2005; Stodolska ve Yi-Kook, 2005). Zira birey, toplum ile özdeşir ve toplumun kültürel özellikleri boş zaman engelleri konusunda önemli ipuçları sunmaktadır (Walker vd., 2005). Kadınlar, her toplumda toplumsal cinsiyet rolü ile benzer konumdadır ancak, etnik köken, din, toplumun kültürel özellikleri, gelenek ve görenekler, göz önünde bulundurulması gereken ek hususlardır (Arab-Moghaddam, Henderson ve Sheikholeslami, 2007). Kültür ve din, birbirine bağlı iki unsurdur (Arab-Moghaddam, Henderson ve Sheikholeslami, 2007) ve din, kültürel yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır (Tarakeshwar, Stanton ve Pargament, 2003, s. 377).

Görüşme esnasında muhafazakâr kadınlar, katılmak istedikleri aktivitelere katılmaktan çekindiklerini ve yakın çevreleri tarafından söz konusu aktivitelerin muhafazakâr yapılarına uygun olmadığı eleştirileri ile karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcı 15, muhafazakâr yapısından kaynaklı kapalı giyinmeyi tercih ettiğini ifade etmiştir. Boş zamanlarında bisiklete binmeyi istediğini ancak kapalı giyinen bir kadın olduğu için çevresi tarafından hoş karşılanmadığını vurgulamıştır. Katılımcı 15’in çevresi tarafından katılmak istediği aktivite, inancı çerçevesinde değerlendirilmekte ve aktivitenin muhafazakâr yapısına uygun olmadığı gerekçesi ile katılımcı, çevresi tarafından kısıtlanmaktadır. Katılımcı 15 ile benzer durumu yaşayan katılımcı 50, yaşadığı bir olayı şu şekilde aktarmıştır:

“... Ya şöyle söyleyeyim evet, size çok güzel bir anekdot da verebilirim, ben şiir okudum ve şiir okuduğum, sunuculuk yaptığım dönemlerde örtülü olduğum için mesela şey dendi ‘Kadın sesi haram, sen çıkıp sunuculuk yapıyorsun, doğru yapmıyorsun’ denmişti.”

Katılımcı 50

Katılımcı 50 ve katılımcı 15, katılmak istedikleri aktiviteleri kendi inançlarının sınırları çerçevesinde değerlendirmiş ve seçtikleri aktivitelere katılabileceğini düşünmüşlerdir. Ancak, katılımcıların çevresi, söz konusu aktivitelere kendi pencerelerinden bakarak, kendi değerlerinden yola çıkmış ve katılımcılar üzerinde bir baskı oluşturmuştur. Katılımcı 37, baleye gitmek isteseydi ailesi tarafından onaylanmayacağını, aile büyüklerinin inancı gereği çocuklarını veya torunlarını bale kıyafeti içinde görmek istemeyeceklerini belirtmiştir. Katılımcı 49, yaşadığı şehirde muhafazakâr giyindiğini ve başını örttüğünü ifade etmiştir. Yaşadığı şehrin dışında başını açtığını ve denize girdiğini söyleyen katılımcı 49, komşuları ve çevresi tarafından denize girdiği için eleştirildiğini aktarmıştır.

Kendi inancı ölçüsünde bazı aktivitelere katılma konusunda ikilem yaşadığını belirten katılımcı 50, *“Ben çok iyi dans ederim çok da severim ama mesela başörtü ben başörtülü bir bireyim, başörtümden dolayı hem nasıl karşılanırım düşüncesi hem aslında biraz daha benim dini yapılanmamın verdiği doğru görmediğim şeyler de hissediyorum; yapınca o yüzden kendimi bu konuda frenliyorum. Kesinlikle bir ikilem yaşıyorum.”* söylemlerinde bulunmuştur.

4.3.3.2.2. Yaşanılan şehrin yapısı

Tez çalışması kapsamında görüşülen kadınların bahsettiği bir diğer boş zaman engeli, yaşanılan şehrin yapısıdır. Kadınlar boş zaman engellerini, yaşadıkları şehirler ile değerlendirmişlerdir. Yapısal ve bireysel boş zaman engellerini aşıya bile kadınlar, şehrin yapısının yarattığı engeller ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Tez çalışması kapsamında kadınların boş zaman engelleri, şehirler ve bölgeler arasında bir karşılaştırma yapılmadan ele alınmıştır. Farklı bölgelerde ve farklı şehirlerde yaşayan kadınların dile getirdiği boş zaman engelleri, ortak temalar altında incelenmiştir. Şehrin yapısına ilişkin engel yaşayan kadınların ortak olarak dile getirdiği bir husus, şehirde erkek egemenliğinin olduğuna dair yapılan çıkarımdır. Katılımcı 4 ve katılımcı 39, konuya dair düşüncelerini şu şekilde aktarmışlardır:

“... İş için gittiğim şehirde çok zorluklar yaşadım. Tüm yeme içme yerlerinde erkek egemenliği vardı. Bir gün iş arkadaşlarımla şehrin en iyi restoranına gitmek istedik. Restoranın kapısını açar açmaz gördük ki tamamen erkek var. Tüm bakışları üzerinizde hissediyorsunuz. Ne işiniz var? der gibi size bakıyorlar.”

Katılımcı 4

“... Burada içkili yerlere sadece erkekler gidebilir. Kadınlar asla gidemezler. Hemen laf söz olur.”

Katılımcı 39

Benzer biçimde katılımcı 52, yaşadığı şehirde erkeklerin rahatlıkla gezip dolaşabildiğini ancak kadınların dışarıda çok hoş karşılanmadığını belirtmiştir. Mahalle baskısının şehrin yapısını etkilediğini belirten katılımcı 47, akşamları yürüyüş yapmak istediğini ifade ederek yaşadığı engeli aşağıdaki gibi aktarmıştır.

“... Gerek kendi evim, çevrem, apartmanım, mahallem, şehrim, ülkem hani buna izin vermiyor maalesef, hani bakıyorsun diyorsun ki ben, bu saatte bir kulaklığımı takıp gece çıkmak istiyorsun ama çıkamıyorsun yani değil gece, saat dokuz gibi bir saatte bile asla çıkamazsınız burada.”

Katılımcı 47

Hava karardıktan sonra kadınların dışarıda olmasının hoş karşılanmadığını ifade eden bir diğer katılımcı, görüşme esnasında şu ifadelerle yer vermiştir.

“... Hava kararınca tek başına dışarı çıkamazsın. İki, üç kız bile çıksan şehir bunu kaldıramaz.”

Katılımcı 30

Kadınların şehirlere dair yaşadıkları boş zaman engelleri, şehrin kültürel yapısından ve mahalle baskısından kaynaklanmaktadır. Kadınlar, boş zaman aktivitesine katılırken şehirde yaşayan diğer bireylerin tepkisinden çekindiklerini ifade etmişlerdir. Şehrin kültürel yapısı, kadına hangi restorana gideceğini veya saat kaçta yürüyüş yapacağını söylemektedir. Bireylerarası engeller kapsamında değerlendirilen toplumsal baskı, diğer bir ifadeyle mahalle baskısı, şehrin kültürel yapısından ayrı olarak değerlendirilmemelidir.

4.3.3.2.3. Toplumsal baskı

Ataerkil toplumda yaşayan Türk kadını, erkek kadar özgür yaşamamaktadır. Kadın için en önemli görülen husus, ailesi ve çocuğudur. Kadın, ev kadınlığı görevini devam

ettirerek sosyal yaşama dahil olmak zorundadır (Arat, 1994, s. 45). Diğer bir ifadeyle kadının sosyal yaşama dahil olması, koşula bağlanmaktadır. Kadının sosyal yaşamının bir koşula bağlanması tartışılması gereken bir konu iken, kadın bu koşulu (!) sağlasa dahi sosyal yaşama toplumsal baskı nedeni ile dahil olmamaktadır. Katılımcı 47, evli ve çalışan bir kadındır. Kendisine zaman ayırabildiği tek zaman akşamdır. Akşamları yürüyüşe çıktığında, komşuları tarafından hoş karşılanmadığını dile getirmiştir. Akşamları parkta yürüyüş yaptığı sıralarda diğer insanların bakışlarından rahatsız olduğunu ve bir kadının tek başına akşam saatinde yürüyüş yapamayacağı düşüncesinin yaşadığı çevrede yaygın olduğunu şu ifadeler ile belirtmiştir.

“... Mesela ben bir örnek vereyim. Ben yürüyüş dediniz ya ben çalıştığım için her zaman yürüyüş yapmaya vaktim olmuyor ama ilk fırsatta çıkmak istiyorum. Ama işimi bitiriyorum, çocukların mesela karnını doyurduysam saat dokuzda bir yürüyüş yapayım diyorum mesela benim komşum ‘Aaa iyi, eşin bu saatte bırakıyor seni, ya benim eşim hiç bırakmaz’ diyor.”

Katılımcı 47

Katılımcı 24, mahalle kültürü içinde büyüdüğünü, mahallede yaşayan insanların bir aile üyesi gibi kendisine karışma hakkı gördüğünü ve kiminle nereye gittiğini sorgulayan ve eleştiren bir yapı içinde yaşadığını ifade etmiştir. Benzer biçimde katılımcı 43, yalnız yaşayan bir kadındır. Yaşadığı mahalle baskısını katılımcı 43, şöyle aktarmıştır.

“... Tek başıma yaşayan bir kadın olduğum için mahalle baskısı çok yaşıyorum. Herkes fikir yürütmeyi kendine bir hak görüyor. Akşam yürüyüşe çıksam, hemen laf, söz olur.”

Katılımcı 43

Katılımcı 43, yaşadığı mahalle baskısı nedeni ile başkaları tarafından kısıtlandığını hissettiğini belirtmiştir. Benzer biçimde tek başına yürüyüş yapmasının çevresi tarafından hoş karşılanmadığını söyleyen katılımcı 44, boş zamanını evde değerlendirmek zorunda kaldığını aktarmıştır.

“... Yaşadığım yer nedeni ile tek başıma dışarı çıkamıyorum. Burada çevre baskısı çok fazladır. Eşim olmadan dışarı çıkmam hoş karşılanmıyor. Tek başıma yürüyüş yapmam hoş karşılanmıyor. Ben de o yüzden hep evdeyim.”

Katılımcı 44

Katılımcı 13, çevre baskısının zamanla ebeveyn baskısına dönüştüğünü vurgulamıştır. Çevre baskısından ve söylemlerinden çekindiği için annesinin kendisine baskı uyguladığını ifade etmiş ve bu durumun kendisini oyun çağından genç kızlık dönemine kadar nasıl olumsuz etkilediğini anlatmıştır.

“... ‘Dul kadının genç kızı geziyor’, derlermiş. 16 yaşında beni istemeye geldiklerinde annem sordu ‘Kızım evlenmek istiyor musun?’ diye. Ben de ‘İstiyorum belki sinemaya giderim’ demiştim.”

Katılımcı 13

Sinemaya gitmek için evlenmesi gerektiğini düşünen genç kız, çevresinin ve ailesinin baskısı sonucunda bir karar vermek zorunda bırakılmıştır. Boş zamanlarını değerlendirmek isteyen kadın, ancak evlendiğinde bu zamanı hak edebileceğini düşünmüştür. Evlendiğinde ise eş ve çocuk bakımını üstelenen, daha kendisi çocuk olan bu genç kadın, boş zamanlarını ev işleri ile ilgilenererek geçirmiştir. Önce toplum baskısı ile boş zaman engeli yaşayan katılımcı 13, evlendikten sonra ailevi sorumluluklar ve zaman kısıtlılığı ile karşı karşıya kalmıştır.

4.3.3.2.4. Aile baskısı

Tez çalışması kapsamında kadınların bahsettiği bir diğer boş zaman engeli, aile baskısıdır. Aile baskısı, çalışmada bireylerarası boş zaman engelleri arasında sıklıkla dile getirilen husustur. Katılımcılar, karşılaştıkları aile baskısını ataerkil toplum yapısına, otoriter aile yapısına ve kadına yüklenen rollere bağlamıştır. Katılımcı 24, yaşamının farklı dönemlerinde farklı boş zaman aktivitelerine katılmak istediğini ancak, buna ailesi tarafından izin verilmediğini şu şekilde aktarmıştır.

“Baba baskısı hep vardı. Türk aile yapısında baba hep otoriterdir ya. Bende bunu hep hissettim. 14-15 yaşındayken orman kampına gitmek istemiştim. Ama ailem izin vermemişti. Sonra yaşım büyüdü Bursa Uludağ’a kayak yapmaya gitmek istedim, annem engelledi. Şehir dışında basketbol kursu vardı, ona katılmadım. Aile baskısı hep vardı.”

Katılımcı 24

Katılımcı 26, mahalle baskısından çekinen ailesinin kendisine baskı uyguladığını, arkadaşları ile vakit geçiremediğini ve mahalleli tarafından laf söz olmasından çekinen ailesinin onu evden çıkarmadığını aktarmıştır. Benzer biçimde katılımcı 5, yaşadığı aile baskısını aşağıdaki gibi anlatmıştır.

“... Ailem yaşadığım şehrin ilçelerine dahi gitmeme izin vermezdi. Toplum baskısı çok fazladır. O yüzden ailem de baskıcı davranırdı. Ailem dar görüşlüydü. Lise mezuniyetime dahi gitmeme izin vermediler. Evlenene kadar sinema nedir bilmezdim. Hiç sinemaya gitmemiştim. Ailem hiçbir şeye izin vermedi.”

Katılımcı 5

Yaşadığı aile baskısının eğitim hayatını sonrasında da sosyal yaşamını etkilediğini belirten katılımcı 15, ebeveynlerin erkek çocuklar ile kız çocuklarına olan yaklaşımlarının son derece farklı olduğunu vurgulamıştır. Boş zaman aktivitelerine katılmak bir yana eğitim ve öğretim sürecine dahil olması kısıtlanan kadınların, sosyal yaşamın içinde yer alabilmesi mümkün olamamaktadır. Katılımcı 18, oyun çağında yaşadığı aile baskını şu şekilde aktarmıştır.

“... Kız olduğum için sokakta oynayamazdım. Erkek kardeşlerim oynardı tabii. Küçükken benim de daha çok erkek arkadaşım vardı. Çünkü erkeklerle oynamaktan daha çok zevk alırdım işte. Babaannem ‘Kız çocukları oynamaz’ diye babamı doldururdu. Babam da kalkar sinirlenir ve benim kalbimi kırardı. Oyun çağımı yaşayamadım diyebilirim.”

Katılımcı 18

Kadınlar, boş zaman aktivitelerine katılmak için aile üyelerinin onayının olması gerektiğini belirtmiştir. Evli kadınlar, eşlerinin onayı ve izni olmadan boş zamanları için plan yapamadıklarını ifade etmişlerdir. Evli olmayan kadınlar ise mahalle baskısından çekinen anne ve babaların iznine gereksinim duyduklarının altını çizmişlerdir. “İçimde kalan şey, özgürlük” diyen katılımcı 49, eşinden izin almadan hiçbir yere gidemediğini, annesine gitmek için bile eşinden izin aldığını söylemiştir. Ev dışı boş zaman aktiviteleri bir yana ev içinde boş zamanını istediği gibi değerlendiremeyen katılımcı 52, yaşadığı bir olayı aktarmıştır.

“... Örgü mesela yapıyordum bir akşam böyle soba yanıyor. Kayınvalidem oturuyor. Geldi dedi ki ‘Ne yapıyorsun?’ dedi. ‘Hiç’ dedim ‘Örgü işi’. Dedi ‘Ver onu bana’, onu aldı. Sobanın içine attı ve yaktı. ‘Niye örgü örüyorsun, bana hizmet etmiyorsun?’ dedi. O oldu, bir daha yapmadım.”

Katılımcı 52

Kadın, anne, eş ve gelin rollerinin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirdikten sonra dahi kendisine zaman ayıramamaktadır. Kadının kendisine ait bir zamanı olması gerektiği düşüncesi, Türk toplumunda yaşayan bireyler tarafından tam olarak benimsenememektedir. Boş zamanını nasıl değerlendireceği konusunda eşine ve ailesine danışmak zorunda olan kadınlar, özgür bir biçimde istediklerini yapamamaktadır. Mahalle baskısı ve aile baskısı, kadını eve hapsetmekte, kadın sosyal yaşamın içinde kendisine yer edinmemektedir. Kendi yaşamı için söz hakkı olmadığını ifade eden katılımcı 49, kadın olduğu için tek başına kendisi ile ilgili bir konuda karar veremeyeceğini “... Bizim zamanımızda kadınlar kaç çocuk yapacağına karar veremezdi. Boş zaman ne demekmiş.” sözleri ile ifade etmiştir.

4.4. Kadınların Boş Zaman Engelleri ile Başa Çıkma Yöntemleri

Türk toplumunda yaşayan kadınlar, karşılaştıkları boş zaman engellerini davranışsal stratejiler geliştirerek aşmaya çalışmaktadır. Ancak aşırı aile baskısına maruz kalan kadınlar, davranışsal stratejilere başvuramamakta, kendilerine dayatılan yaşam şeklini yaşamaktadırlar. Davranışsal stratejilere başvuran kadınların ise boş zamanlarını pasif olarak geçirmektense, karşılaştıkları engeller ile uzlaşma yoluna gitmeyi tercih ettiği anlaşılmaktadır. Vücut görünümüne dair kaygı yaşayan katılımcı 24, yüzmeyi sevdiğini belirtmiş, ancak yaşadığı kaygı nedeni ile tanıdığı insanların olmayacağını düşündüğü yerlerde denize girdiğini ifade etmiştir. Muhafazakâr bir yapıya sahip olduğunu belirten katılımcı 45, spor yapmak istediğini, ancak karma spor salonlarını tercih etmediğini, yalnızca kadınların gittiği spor salonlarını araştırdığını söylemiştir. Şiddete ve tacize uğrama korkusu yaşayan katılımcı 47, akşamları yürüyüş yapmak için aydınlık ve güvenlik kamerası olan parkları tercih ettiğini, yürüyerek gideceği mesafelerde dahi araba kullanmayı tercih ettiğini vurgulamıştır. Katılımcı 37, şiddete ve tacize uğrama korkusu yaşadığını belirterek şu ifadelerde bulunmuştur.

“... Vücut görünümümle ilgili değil de kıyafetimle ilgili kaygı yaşıyorum. Etrafta erkek varsa acaba şu an çok dikkat çekiyor muyum diye düşünüyorum. Şık olmak istemiyorum, göze batmak istemiyorum. Ben belirli bir saatte dediğim gibi bir konserden, bir yerden dönerken dediğim gibi eğer mini etek gibi bir şey giyiyorsam daha huzursuz, rahatsız, hızlı adımlarla dönme gereği hissediyorum. Dolayısıyla bu bir stres oluşturuyor. Stresi yaşamamak için akşam vakti eve döneceksem eğer dikkat çekmeyen, salaş kıyafetler giyiyorum.”

Katılımcı 37

Benzer şekilde bisiklete binmeyi seven, ancak şiddete ve tacize uğrama korkusu yaşayan katılımcı 32, bisiklete binerken erkeksi şekilde giyindiğini, vücut hatlarını ve göğüslerini sakladığını aktarmıştır. Katılımcı 48 ise yaşadığı korku nedeni ile tek başına yürümeyi tercih etmediğini birlikte yürüyebileceği arkadaşlar bulmaya çalıştığını ifade etmiştir. Tüm bu ifadelerden hareketle, katılımcıların bireylerarası engellerden çok yapısal engellere ve bireysel engellere yönelik stratejiler geliştirdiği görülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Boş zaman engelleri, bireylerin aktivite katılımını etkilemekle birlikte, bireyin aktiviteden duyduğu deneyimi ve tatmini de etkilemektedir. Engeller ile karşılaşan birey, aktiviteye katılım sıklığını veya aktiviteye katılım süresini azaltmak zorunda kalabilir (Arnold ve Shiness, 1998) ya da aktiviteye hiç katılmayabilir. Doğrudan boş zaman davranışlarına etki eden engeller, bireyden bireye farklılık gösterebilmektedir (McCarville ve Smale, 1993). Birçok unsura bağlı olan boş zaman engelleri, bu çalışmada toplumsal cinsiyet yaklaşımı ile alınmış ve Türkiye’de farklı şehir ve bölgelerde yaşayan kadınların boş zaman engelleri, ortak temalar altında değerlendirilmiştir.

Kadınların boş zaman aktivitelerine katılırken karşılaştıkları engellerin belirlenebilmesi, kadınların boş zaman kavramına ilişkin algılarının ortaya çıkarılması ile mümkün olmaktadır. Bu kapsamda görüşme esnasında kadınlara boş zaman kavramının kendileri için ne ifade ettiği sorulmuştur. Toplumun kültürel özelliklerine göre şekillenen boş zaman (Walker, Deng ve Dieser, 2001; Stodolska ve Yi, 2003), bu çalışmada kadınların demografik özelliklerine göre farklılık göstermiştir. Diğer bir ifadeyle kadınların demografik özellikleri, boş zaman kavramına ilişkin algılarını etkilemiştir. Evli ve çalışmayan kadınlar, boş zamanı sahip olunması gerekli olan bir zaman dilimi olarak düşünmemektedirler. Kadınların boş zaman haklarından haberdar olmamaları, alanyazında yer alan çalışmalarla (Hunter ve Whitson, 1992; Shaw, 1992) benzerlik göstermektedir. Boş zamanı kendisine ait bir zaman olarak algılamayan kadınlar, boş zamanlarında bir aktiviteye katılmaktan çok ailevi sorumluluklarıyla ilgilendiklerini ifade etmişlerdir. Evli ve çalışmayan kadınların önceliğinin, aile bireylerinin bakımı olduğu ve boş zamanlarında aile bireylerinin bakımını ve gereksinimlerini karşıladıkları anlaşılmıştır. Ekonomik açıdan bağımsız olan kadınların ise boş zamanın kendilerine ait bir zaman olması gerektiği bilincini taşıdıkları görülmüştür.

Tez çalışmasında elde edilen bir diğer sonuç kadınların boş zamanlarını özgürce değerlendiremediğidir. Kadınların toplumsal baskıdan, aile baskısından ve şiddete-tacize uğrama korkusundan dolayı, istediği zaman istediği boş zaman aktivitesine katılamadığı anlaşılmıştır. Kadınların boş zaman özgürlüğünü etkileyen en önemli unsurun, toplum baskısı olduğu belirlenmiştir. Toplum baskısını sırasıyla aile baskısı ve şiddete ve tacize uğrama korkusu izlemektedir. Bu noktada, kadınların boş zaman özgürlük algısını

etkileyen en önemli iki faktörün (toplumsal baskı ve aile baskısı) bireylerarası engeller kapsamında değerlendirildiğinin belirtilmesi gerekmektedir.

Görüşme kapsamında kadınlara yöneltilen bir diğer soru, kadınların katılmak istediği aktivitelerin ve katıldığı aktivitelerin neler olduğudur. Elde edilen bulgulara göre kadınların katılmak istedikleri aktiviteler ile katıldıkları aktiviteler birbiri ile örtüşmemektedir. Türk toplumunda yaşayan kadınların daha çok açık alan aktivitelerine ve konaklama içeren turizm hareketlerine katılmak istediği belirlenmiştir. Ancak kadınların, karşılaştıkları engeller nedeniyle evde yapılan aktivitelere ve sosyal içeriği yüksek olan aktivitelere katıldığı ortaya çıkarılmıştır. Açık alan aktivitelerine katılmak isteyen kadınlar, toplum ve aile üyeleri tarafından desteklenmediğini ve onaylanmadığını belirtmiştir. Bu sonuç, alanyazında yer alan çalışmaların (Warren, 1985; Mitten, 1992) sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Toplum ve aile baskısı ile boş zamanlarını evde geçirmek zorunda kalan kadınların, sosyal içeriği yüksek olan aktiviteler kapsamında en fazla arkadaş-akraba ziyaretine gittikleri ve düğünlere katıldıkları anlaşılmıştır. Türk toplumunda yaşayan kadının tarihsel süreç içindeki sosyal yaşamını değerlendiren ve eleştiren araştırmacılar (Caporal, 1982; Doğramacı, 1997; Jenkins, 2014) sekizinci yüzyıldan beri ataerkil toplum yapısının hâkim olduğunu ve kadının, çoğu zamanını evde geçirdiğini belirtmiştir. Bu nedenle, Türk toplumunda yaşayan kadınların boş zaman değerlendirme davranışlarının sekizinci yüzyıldan beri aynı şekilde devam ettiği söylenebilir. Ancak, bu durum, kadının tercihi dışında yaşanmaktadır. Ataerkil toplum yapısı, kadını sosyal yaşamın birçok noktasından yoksun bırakmakta ve kadının boş zaman özgürlüğünü çoğunlukla elinden almaktadır. Sorumluluklarından kurtulamayan kadının, istediği zaman istediği boş zaman aktivitesine katılamadığı belirlenmiştir. Özgür iradesi ile boş zaman aktivite tercihinde bulunamayan kadınlar, aile onayı ile hareket etmekte ve aile üyeleri tarafından onaylanmayan aktivitelere katılamamaktadır.

Türk toplumunda yaşayan kadınların boş zaman engelleri, üç ana tema (Crawford ve Godbey 1987) altında ele alınmıştır. Bunlar, yapısal, bireysel ve bireylerarası engellerdir. Bu çalışmanın katılımcıları olan kadınların yapısal boş zaman engelleri, alanyazınla (Romsa ve Hoffman, 1980; Crawford ve Godbey, 1987; Henderson vd., 1988; Hultsman, 1995) benzer biçimde ortaya çıkmıştır. Kadınların yapısal boş zaman engellerinin başında rekreasyon olanaklarının yetersizliği gelmektedir. Bu engeli sırasıyla, zaman kısıtlılığı ve ekonomik engeller takip etmektedir. Kadınların karşılaştıkları yapısal engellerin cinsiyetleri ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bu durum, alanyazında yer alan çalışmaların sonuçları (Henderson vd., 1988; Deem, 1986; Arab-

Moghaddam, Henderson ve Sheikholeslami, 2007) ile örtüşmektedir. Ancak alanyazında yer alan çalışmalarda (Burdge, 1969; Kelly, 1996) ekonomik yetersizliğe sahip olan bireylerin rekreasyon olanaklarının yetersizliğini daha çok yaşadıkları belirtilmektedir. Bu tez çalışmasının sonuçları ise kadının, ekonomik gücünden bağımsız olarak toplumun kültürel yapısından ve yaşanılan şehrin yapısından hareketle, rekreasyon tesisleri mevcut olsa da bundan yararlanamadığını, bu olanakların eksikliğini yaşadığını göstermektedir. Daha açık bir ifade ile sosyal yaşamda ve rekreasyon alanlarında erkek egemenliğinin olması ve kadınların sosyal yaşamda yaşadığı toplumsal baskılar, var olan rekreasyon olanaklarının yalnızca erkekler için olduğu düşüncesine neden olmaktadır.

Yapısal engeller kapsamında ele alınan ve kadınlar tarafından sıklıkla dile getirilen bir diğer engel, zaman kısıtlılığıdır. Kadınların ailevi sorumluluklar nedeni ile zaman kısıtlılığı yaşadığı görülmüştür. Zira kadınlar, ev içi sorumlulukları erkeklerin paylaşmadığını ve ev ile ilgili tüm işlerin kendilerinde olduğunu belirtmişlerdir. Evin tüm sorumlulukları ile beraber çocukların bakımını da üstlenen kadınlardan, aynı zamanda aile büyükleri hizmet beklemektedir. Kadına yüklenen bu sorumlulukların, kadının boş zamana ilişkin beklentilerini ve boş zaman davranışlarını etkilediği görülmüştür. Hatta kadınlar, boş zaman kavramını, ailesinin gereksinimlerini karşıladığı ve evin işleri ile ilgilendiği zaman olarak tanımlamaktadır. Bu noktada toplumsal değerlerin, geleneklerin-göreneklerin ve toplumun değer yargılarının boş zaman kavramının tanımını etkilediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Kadınların üzerinde durduğu bir diğer yapısal engel, ekonomik engellerdir. Tez çalışması kapsamında 26 bölgeden çalışan ve çalışmayan kadınlarla görüşmeler yapılmıştır. Çalışmayan kadınlar, eğitim ve çalışma hayatında kendilerine yer bulmakta zorlandıklarını, aile üyeleri tarafından yeterince desteklenmediklerini belirtmişlerdir. Boş zamanlarında evde olmayı tercih etmeyen kadınların, ekonomik yetersizliklerden dolayı istediği aktivitelere katılamadığı görülmektedir. Kadınların ekonomik gücünün olması, farklı aktivitelere katılma olanağı sunmaktadır.

Kadınların bireysel boş zaman engelleri, üç ana kategori altında toplanmıştır. Bunlar, ailevi sorumluluklar, psikolojik faktörler ve vücut görünümüne ve dış görünümüne dair kaygıdır. Ailevi sorumlulukları, evli ve çocuk sahibi olan kadınların daha fazla yaşadığı belirlenmiştir. Bu durum, alanyazında yer alan çalışmalarla (Harrington, Dawson ve Bolla, 1992; Rogers, 1997) benzerlik göstermektedir. Ailevi sorumlulukları tek başına üstlenmesi beklenen kadınların, boş zamanı bir hak olarak görmedikleri anlaşılmıştır. Kadınların kendi gereksinimlerinden vazgeçip aile üyelerinin

gereksinimlerini ön planda tutması, toplum tarafından kadınlara biçilen rolün etkisiyle olmaktadır. Ailevi sorumluluklar alanyazında, kadının hissettiği sorumluluk duygusu ile aktarılmıştır (Jackson, 2005). Ancak bu çalışmada, kadınların ailevi sorumluluklara bakış açısı sorumluluk duygusunun ötesinde algılanmaktadır. Kadınlar, ailevi sorumlulukları bir zorunluluk ya da toplum tarafından dayatılan bir rol olarak algılamaktadır. Kadınlar bu sorumlulukları bilinçli bir şekilde üstlenmiş değil, zorunlu bir şekilde yerine getirmek zorunda kalmıştır.

Kadınların bireysel boş zaman engelleri kapsamında ikinci tema, psikolojik faktörler olarak belirlenmiştir. Bu tema altında iki kategori ortaya çıkarılmıştır. Bunlar, şiddete-tacize uğrama korkusu ve suçluluk duygusudur. Alanyazında yer alan çalışmalar (Katz, 1992; Wearing 1998; Shaw, 1999), kadınların kendilerine özel bir boş zaman yarattıklarında suçluluk duygusu hissettiğini belirtmektedir. Özellikle çocuklu kadınların boş zamanlarını yenilenme, canlanma amacıyla değerlendirdiklerinde kendilerini suçlu hissettikleri çalışmalarda ifade edilmektedir. Bu tez çalışmasında ise suçluluk duygusu yalnızca bir katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Suçluluk duygusunun aksine çalışan, evli ve çocuk sahibi olan kadınların, boş zamanlarında bütün sorumluluklarından kurtulmak istediği ortaya çıkmıştır.

Şiddete ve tacize uğrama korkusu ise Türk toplumunda kadınların en sık dile getirdiği boş zaman engellerinden biridir. Çalışmanın bu sonucu, Kadir Has Üniversitesi'nin 2018 yılında yaptığı araştırmanın sonucu ile benzerdir. Söz konusu araştırmaya göre Türkiye'de kadınların en büyük sorunu, şiddet olarak belirlenmiştir. Şiddete ve tacize uğrama korkusu, kadınların boş zamanlarını istedikleri gibi değerlendirememesine neden olmaktadır. Riskli aktiviteler kapsamında yer almayan aktivitelerin kadınların yaşadığı bu korku nedeni ile kadınlar tarafından riskli aktiviteler olarak değerlendirildiği de belirlenmiştir. Açık alan aktivitelerine katılmak isteyen kadınların şiddete ve tacize uğrama korkusu ile kendilerini ev içinde yapılabilecek aktivitelere yönelttiği görülmüştür. Kadınların tek başlarına yürüyüş yapmaktan çekindikleri, araştırmanın bir diğer sonucudur. Bu durum, 2017 yılında TÜİK tarafından gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir (http-3). Kadına yönelik şiddetin, kadınların boş zaman davranışlarını olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir. Kendisine uygulanabilecek bir şiddetin veya tacizin ihtimalini düşünen kadınlar, boş zamanlarını özgür bir biçimde değerlendirememektedir. Türkiye'de kadınlar ekonomik, sosyal ve cinsiyet rollerinden kaynaklı birtakım engelleri aşıya bile şiddete ve tacize uğrama korkusu yüzünden boş zamanlarını özgürce değerlendirmekten çekinmektedir.

Çalışmada kadınların bireysel boş zaman engelleri kapsamında ortaya çıkarılan bir diğer kategori, vücut görünümüne ve dış görünüme dair kaygıdır. Vücut görünümüne dair kaygının kadının boş zaman aktivite tercihini ve boş zaman davranışını etkilediği belirlenmiştir. Bu durum, alanyazında yer alan çalışmaların sonuçları (Ingledew ve Sullivan, 2002; Liechty, Freeman ve Zabriskie, 2006) ile benzerlik göstermektedir. Vücut görünümüne dair kaygı yaşayan kadınların yüzmek ve yürümek gibi aktif boş zaman aktivitelerine katılmaktan çekindiği anlaşılmıştır.

Çalışmada Türk toplumunda yaşayan kadınlara özgü, farklı bir boş zaman engeli daha ortaya çıkarılmıştır. Söz konusu engel, kendini muhafazakâr olarak niteleyen kadınlar tarafından dile getirilmiştir. Bu engel, dış görünüme dair kaygı olarak ifade edilebilir. Dış görünüme ilişkin kaygı, muhafazakâr kadınların kıyafetlerine dair yaşadıkları kaygıdır. Kıyafeti nedeni ile katıldığı aktivitelerde eleştirilere maruz kalacağını düşünen ve bu duruma dair kaygı yaşayan kadınların olduğu anlaşılmıştır. Katıldığı aktivitenin muhafazakâr yapısına ve kıyafetine uygun olmadığı eleştirileri ile karşı karşıya kalabileceğini düşünen kadınların, katılmak istedikleri aktivitelerden kendilerini geri planda tuttuğu görülmüştür.

Çalışmanın bir diğer önemli sonucu, Türk toplumunda yaşayan kadınların yapısal ve bireysel engellerden çok bireylerarası engeller yaşadığı sonucudur. Bu durum, Jackson ve arkadaşlarının 1990 yılında yaptığı çalışma ile benzerlik göstermektedir. Bireylerarası engeller, iki ana tema altında ele alınmıştır. Bu temalar, toplumsal destek eksikliği ve toplumun kültürel yapısıdır.

Toplumsal destek, kadının boş zaman aktivitesine katılmasında önemli bir faktördür. Kadının boş zamanlarını özgür bir biçimde değerlendirebilmesi, çevresi ve ailesinden gördüğü desteğe bağlıdır. Kadına biçilen rollerle, kadının yaşamının sınırlandırılması ve o rollerin dışında kendine ait özel bir zamanı olabileceğinin düşünülmemesi, toplumsal destek eksikliğini ifade etmektedir. Toplumun kadınlardan beklediği rollerin, kadınların boş zaman davranışlarını etkilediği görülmüştür. Kadınların görev ve sorumlulukları, başka bir ifadeyle, toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal ve kültürel olarak inşa edilmektedir (Günindi Ersöz, 2016). Türk toplumunda kadınlardan beklenen roller, aile büyüklerine hizmet etmesi ve ev içi sorumlulukları üstlenmesidir. Kadınların eşlerinden, aile üyelerinden ve komşularından boş zaman aktivitelerine katılma konusunda destek görmedikleri belirlenmiştir. Culp'ın (1998) çalışmasına benzer biçimde bu çalışmada da özellikle açık alan aktivitelerinin kadınlara uygun olmadığı düşüncesinin yaygın olduğu görülmüştür.

Kadınların bireylerarası engelleri kapsamında orta çıkan bir diğer tema, toplumun kültürel yapısıdır. Toplumun kültürel özelliklerinin doğrudan kadınların boş zaman davranışlarını şekillendirdiği belirlenmiştir. Toplumun kültürel yapısı altında dört kategori ortaya çıkmıştır. Bunlar, dinin etkisi, yaşanılan şehrin yapısı, toplumsal baskı ve aile baskısıdır. Din ve boş zaman davranışları üzerinde alanyazında birçok çalışma (Stodolska ve Livengood, 2006; Pacheco, 2015; Arab-Moghaddam, Henderson ve Sheikholeslami, 2007) mevcuttur. Alanyazında yer alan çalışmalara benzer şekilde bu çalışmada da toplumun dini inanışlarının, kadının boş zaman davranışlarını şekillendirdiği belirlenmiştir. Muhafazakâr kadınların kendi inançları ölçüsünde katılabileceğini düşündüğü bir boş zaman aktivitesine dahi katılamadığı anlaşılmıştır. Kadının katılmak istediği aktiviteler, kendi inançları ölçülerinde yer alsa da çevresindeki bireylerin dini açıdan aktiviteyi hoş karşılamaması, kadının önünde bir engel oluşturmaktadır.

Yaşanılan şehrin yapısı, toplumsal baskı ve aile baskısı ile ilgili sonuçlar, bu çalışmayı alanyazından ayıran özgün sonuçlardır. Diğer bir ifadeyle Türk toplumunda yaşayan kadınlara özgü boş zaman engelleridir. Çalışmada şehirler ya da bölgeler arasında bir karşılaştırma yapılmamıştır. Ancak, kadınlar, yaşadıkları şehirlere dair karşılaştıkları engelleri dile getirmişlerdir. Hava karardıktan sonra kadınların yürüyüş yapamaması, parka gidememesi ve şehirde bulunan rekreasyon olanaklarında erkeklerin çoğunlukta olması, yaşanılan şehrin yapısı ile açıklanmıştır. Kadınların gezmesinin hoş karşılanmaması ya da kadının gittiği bir restoranda garip karşılanması, tam olarak yaşanılan şehrin yapısını ortaya koymaktadır. Şehirlerdeki rekreasyon olanakları, elbette ki yalnızca erkekler için planlanmamaktadır. Ancak, rekreasyon olanaklarından erkeklerin daha çok yararlanması, toplumda bu olanakların yalnızca erkekler için sunulduğu düşüncesinin benimsenmesine neden olmaktadır. Erkek egemenliğinin yoğun olduğu alanlardan kendini geri planda tutmak zorunda olan kadınlar, yaşadıkları şehir tarafından engellendiğini düşünmektedir.

Toplumsal baskı ve aile baskısı, kadınlar tarafından bireylerarası engeller kapsamında en çok dile getirilen iki engeldir. Kadınlar, toplumsal baskı nedeni ile boş zaman aktivitelerine katılamadıklarını belirtmişlerdir. Toplumsal baskı ile anlatılmak istenen kadının yaşadığı mahalle baskısıdır. Bu durum, yaşanılan şehrin yapısı ile birlikte değerlendirilebilir. Akşam vakti bir kadının tek başına yürüyüş yapamayacağı düşüncesinin yaygın olması ve tek başına yürüyüş yapan bir kadına gösterilen tepki, toplumsal baskıyı anlatmaktadır. Kadınlar, yaşadıkları mahallelerde bu baskılara maruz

kaldıklarını ifade etmişlerdir. Laf, söz olur düşüncesi ile evlere kapatılan kadınların boş zamanlarını özgür bir biçimde yaşayamadıkları orta çıkmıştır. Toplumsal baskının aynı zamanda aile baskısına dönüştüğü anlaşılmıştır. Toplumun tepkisinden çekinen aile üyeleri, kadınlar üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Bu baskının, kadının çocukluk döneminde başladığı ve oyun çağını şekillendirdiği görülmüştür. Cinsiyeti nedeniyle aile baskısı ile karşı karşıya kalan kadınların, çocuk yaşta dahi oyun çağını doya doya yaşayamadığı belirlenmiştir. Ev dışı boş zaman aktiviteleri bir yana ev içinde de kadınların boş zamanlarını istediği gibi değerlendiremediği anlaşılmaktadır. Anne, eş ve gelin rollerini yerine getiren kadınların, kendine ait bir zaman dilimi olması gerektiği, aile üyeleri tarafından düşünülmemektedir.

Bu tez çalışmasında Türk toplumunda yaşayan kadınların kabuk bağlamış yaraları, gün yüzüne çıkmıştır. Özgürlüğünün elinden alındığını düşünen kadınlar, kendi yaşamlarına dair söz hakkına sahip olmadıklarını, kendileri yerine aile büyüklerinin ya da eşlerinin karar verdiğini belirtmişlerdir. Çocukluğunu ve gençliğini salt “kadın” olduğu için yaşayamayan kadınlar, erkeklerin kendileri kadar şansız olmadığını ve toplum tarafından sosyal yaşamda erkeklere tanınan hakların, kadınlara tanınan haklardan daha fazla olduğunu belirtmişlerdir.

Alanyazında yapısal, bireysel ve bireylerarası engeller, ayrı başlıklar halinde ele alınmıştır. Bu tez çalışmasında alanyazına benzer şekilde kadınların boş zaman engelleri ayrı başlıklar halinde tartışılmıştır. Ancak çalışmada, yapısal ve bireysel engellerin büyük oranda toplumun kültürel yapısı sonucunda ortaya çıktığı görülmüştür. Diğer bir ifadeyle bireylerarası engeller, yapısal ve bireysel engellerin oluşmasına neden olan temel unsurdur.

Kadınlar, karşılaştıkları yapısal ve bireysel boş zaman engellerini bireylerarası engeller ile açıklamışlardır. Toplumun kültürel özellikleri, kadından beklenen rolleri oluşturmakta ve oluşturulan roller, kadının yapısal ve bireysel engeller yaşamasına neden olmaktadır. Boş zaman engelleri konusunda ortaya çıkan bu yeni yaklaşım, kadınların boş zaman engellerinin farklı bir bakış açısıyla ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Kadınlar, rekreasyon olanaklarının yetersizliğinden dış görünüme dair yaşanan kaygıya kadar karşılaştıkları engelleri büyük oranda toplumun kültürel özellikleri ve toplumun kadına olan bakış açısıyla aktarmışlardır. Türk toplumunda yaşayan kadınların boş zaman engellerini belirlemeye yönelik ortaya çıkan bu durum, çalışmanın en önemli ve özgün sonucudur.

Araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak uygulayıcılara yönelik birtakım öneriler sunulabilir. İlk olarak kadınların şiddete ve tacize uğrama korkusu, göz ardı edilmemeli ve kadının yaşadığı bu korkuyu hafifletmek adına merkezi ve yerel yönetimler tarafından sıkı önlemler alınmalıdır. Özellikle karanlıkta parkta yürümekten çekindiğini ifade eden kadın sayısı, oldukça fazladır. Bu nedenle, şehir parkları daha fazla aydınlatılabilir; kadınların güvenlik endişesini ortadan kaldırmak için parkların belli noktalarına güvenlik kameraları yerleştirilebilir; parklardaki görevli sayısı arttırılabilir. Şehirlerde kadınların sosyalleşebileceği alanların sayısı arttırılabilir, kadınların sosyal ortamlara katılımının artması için yerel yönetimler tarafından teşvik edici uygulamalar geliştirilebilir. Ekonomik engeller yaşayan kadınlar için halk eğitim gibi kursların sayısı arttırılabilir ve kadınların bu kurslara ulaşımı, haftanın belirli günleri ücretsiz toplu taşıma ile sağlanabilir.

Bulgularda sıkça ifade edilen çocuk bakımı konusunda da birtakım önlemler alınabilir. Okul öncesi yaş grubunda çocuğu olan kadınlar, çocukları ile ilgilendikleri için boş zaman aktivitelerine katılamadığını belirtmiştir. Çocuk sahibi olan kadınların çocukları ile birlikte katılabileceği ortak etkinlikler düzenlenebilir ve böylece hem çocukların hem de kadınların sosyal yaşama dahil olması sağlanabilir. Benzer şekilde, çocuk sahibi olan kadınların aktivitelere katılabilmesi için aktivitelerin düzenlendiği noktalarda kreş hizmeti verilebilir. Görüşme esnasında kadınlar, şehir merkezlerinde olanakların olduğunu, ancak köy ve kasabalarda boş zaman etkinliklerinin fazla olmadığını vurgulamışlardır. Bu noktada, boş zaman aktivitesi olanaklarının sayısının arttırılması, merkezi yerlerden ilçe, kasaba ve köylere doğru yaygınlaştırılması önerilebilir. Yaşanılan bölgenin kültürüne özgü aktivitelerin sunulması, bölgede yaşayan kadınların aktiviteye katılımını olumlu yönde etkileyebilir. Devlet kurumları tarafından boş zaman aktivitelerinin bireylerin beden ve ruh sağlığı için önemi ve yararları vurgulanmalı, kadınların boş zaman aktivitelerine katılımı teşvik edilmelidir.

Bu çalışmada, Türk toplumunda yaşayan kadınların boş zaman engelleri konusunda önemli ipuçları elde edilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yönteminden yararlanılmış, TÜİK tarafından belirlenen ve Türkiye'yi temsil eden 26 bölgeden veri toplanmıştır. Gelecek çalışmalarda Türk toplumunda yaşayan kadınların boş zaman engellerini belirlemeye yönelik geniş çaplı nicel bir araştırma gerçekleştirilebilir. Böylece, şehir merkezleri ile köy ve kasabada yaşayan kadınların boş zaman engelleri karşılaştırılabilir. Zira zaman ve maliyet kısıtlılığı nedeni ile bu çalışmada yalnızca il merkezlerinde yaşayan kadınlar ile görüşülmüştür. Köy ve kasabada yaşayan kadınların da içinde olduğu

bir araştırmanın yapılması, toplumsal yarar sağlanması konusunda bir değer yaratacaktır. Alanyazından farklı olarak bu çalışmada bireylerarası engellerin, yapısal ve bireysel engelleri doğurduğu anlaşılmıştır. Türk toplumunda yaşayan kadınlara özgü olarak ortaya çıkan bu durum, farklı araştırmacılar tarafından ele alınabilir ve doğruluğu test edilebilir. Farklı kültürel özelliklere sahip toplumlarda yaşayan kadınların boş zaman engelleri, karşılaştırmalı olarak değerlendirilebilir ve bir toplumda geçerli olan boş zaman engelleri modelinin farklı toplumlardaki geçerliliği sorgulanabilir. Türk toplumunda yaşayan kadınların kendilerine özgü olarak ortaya çıkan dış görünüme dair kaygı, toplumsal baskı, aile baskısı ve yaşanılan şehrin yapısına dair engeller, farklı araştırmacılar tarafından incelenebilir ve Türk toplumunda yaşayan kadınların boş zaman engellerini belirlemeye yönelik ölçek geliştirme çalışmaları yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Aitchison, C. (2000). Poststructural feminist theories of representing others: A response to the 'crisis' in leisure studies discourse. *Leisure Studies*, 19, 127–144.
- Akyıldız, M. (2013). Boş zamana "ciddi" bir bakış: boş zaman araştırmalarında ciddi boş zaman teorisi. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*. 4 (2), 46-59.
- Alexandris, K., Barkoukis, V., Tsorbatzoudis, H. ve Grouios, G. (2003). A study of perceived constraints on a community-based physical activity program for the elderly in Greece. *Journal of aging and physical activity*, 11(3), 305-318.
- Alexandris, K., Tsorbatzoudis, C. ve Grouios, G. (2002). Perceived constraints on recreational sport participation: Investigating their relationship with intrinsic motivation, extrinsic motivation and Amotivation. *Journal of Leisure Research*, 34 (3), 233-252.
- Alexandris, K. ve Carroll, B. (1997). An analysis of leisure constraints based on different recreational sport participation levels: Results from a study in Greece. *Leisure Sciences*, 19 (1), 1-15.
- Allport, G. W. (1968). *Social psychology*. Boston: Houghton Mifflin.
- Amini, D. A., Kannenberg, K., Bodison, S., Chang, P., Colaianni, D., Goodrich, B. ve Lieberman, D. (2014). Occupational therapy practice framework: Domain & process 3rd edition. *American journal of occupational therapy*, 68, 1-48.
- Annesi, J. J. ve Marti, C. N. (2011). Path analysis of exercise treatment-induced changes in psychological factors leading to weight loss, *Psychology & Health*, 26 (8), 1081-1098.
- Anselmi, D. L. ve Law, A. L. (1998). *Questions of gender: perspectives and paradoxes. mcgraw-hill humanities*. Social Sciences & World Languages.
- Arab-Moghaddam, N., Henderson, K. A. ve Sheikholeslami, R. (2007). Women's leisure and constraints to participation: Iranian perspectives. *Journal of leisure research*, 39 (1), 109-126.
- Arat, N. (1994). *Türkiye'de kadın olmak*. İstanbul: Say Yayınları.
- Ardahan, F., Turgut, T. ve Kaplan Kalkan, A. (2016). *Her yönüyle rekreasyon*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Argyle, M. (1996). *The Social psychology of leisure*. UK: Penguin.
- Arold, M. ve Shinew, K. (1998). The relationship of gender, race, and income on park use constraints. *Journal of Park and Recreation Administration*, 16, 39-56.
- Aronson, E. (2008). *The social animal*. New York: Worth.

- Augoustinos, M., Walker, I. ve Donaghue, N. (2006). *Social cognition: An integrated introduction*. California: Sage.
- Auster, C. J. (2001). Transcending potential antecedent leisure constraints: The case of women motorcycle operators. *Journal of Leisure Research*, 55(3), 272-298.
- Aydın, C. ve Özel, Ç. H. (2016). Kadınların vücut görünümlerine ilişkin düşünceleri ile boş zaman engelleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. 8. *Lisansüstü Turizm Öğrencileri Kongresi*, 29- 30 Nisan 2016. Türkiye: Nevşehir.
- Barnett, L. A. (1991). Developmental benefits of play for children. B. L. Driver, P. J. Brown ve G. L. Peterson (Editörler), *Benefits of Leisure* (s. 215- 247). State College: Venture.
- Barnett, L. A. (1995). *Research about leisure: past, present and future*. Champaign: Sagamore Publishing.
- Baud-Bovy, M., ve Lawson, F. (2002). *Tourism and recreation: handbook of planning and design*. New York: Architectural Press.
- Bedini, L. A. ve Anderson, D. M. (2005). I'm nice, I'm smart, I like karate: Girls with physical disabilities perceptions of physical recreation. *Therapeutic Recreation Journal*, 39 (2), 316–344.
- Bedini, L. A. ve Guinan, D. M. (1996). The leisure of caregivers of older adults: Implications for CTRS's in non-traditional settings. *Therapeutic Recreation Journal*, 30, 274-288.
- Bem, S. L. (1993). *The lenses of gender: Transforming the debate on sexual inequality*. London: Yale University Press.
- Benbow-Buitenhuis, A. (2014). A feminine double-bind? Towards understanding the commercialisation of beauty through examining anti-ageing culture. *Social Alternatives*, 33 (2), 43.
- Bialeschki, M. D. ve Pearce, K. D. (1997). "I don't want a lifestyle—I want a life": The effect of role negotiations on the leisure of lesbian mothers. *Journal of Leisure Research*, 29 (1), 113-131.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojiye giriş*. İzmir: İzmir Kitaplığı.
- Bishop, D. W. ve Witt, P. A. (1970). Sources of Behavioral Variance During Leisure Time. *Journal of Personality and Social Psychology*, 16 (2), 352.
- Bogdan, R., C. ve Biklen, S., K. (2007). *Qualitative research for education: an introduction to theory and methods*. Boston: Pearson Education.

- Boothby, J., Tungatt, M. F. ve Townsend, A. R. (1981). Ceasing participation in sports activity: Reported reasons and their implications. *Journal of Leisure Research*, 13 (1), 1-14.
- Böke, K. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (4. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Brown, C. (2016). Empower me! don't abuse me": an occupational therapy approach to violence prevention. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kentucky: Eastern Kentucky Üniversitesi.
- Brown, P. R., Brown, W. J., Miller, Y. D. ve Hansen, V. (2001). Perceived constraints and social support for active leisure among mothers with young children. *Leisure Sciences*, 23, 131-144.
- Brown, P. J. (1970). Sentiment changes and recreation participation. *Journal of Leisure Research*, 2 (4), 264-268.
- Brown, P. R., Brown, W. J., Miller, Y. D. ve Hansen, V. (2001). Perceived constraints and social support for active leisure among mothers with young children. *Leisure Sciences*, 23, 131-144.
- Bultena, G. L. ve Klessig, L. L. (1969). Satisfaction in camping: a conceptualization and guide to social research. *Journal of Leisure Research*, 1(4), 348-354.
- Bultena, G. L. ve Taves, M. J. (1961). Changing wilderness images and forestry policy. *Journal of Forestry*, 59 (3), 167-171.
- Burch, W. R. (1969). The social circles of leisure: competing explanations. *Journal of Leisure Research*, 1(2), 125-147.
- Burch, W. R. (1965). The play world of camping: research into the social meaning of outdoor recreation. *American Journal of Sociology*, 70 (5), 604-612.
- Burdge, R. (1969). Levels of occupational prestige and leisure activity. *Journal of Leisure Research*, 1, 262-274.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K., E., Akgün, E., Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cage, A. (2007). Occupational therapy with women and children survivors of domestic violence: Are we fulfilling our activist heritage? A review of the literature. *British Journal of Occupational Therapy*, 70 (5), 192-198.
- Caporal, B. (1982). *Kemalizmde ve Kemalizm sonrasında Türk kadını:(1919-1970)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Carr, N. (2000). An exploratory study of young women's use of leisure spaces and times: constrained, negotiated, or unconstrained behaviour?. *World Leisure Journal*, 42 (3), 25-32.
- Carroll, B. ve Alexandris, K. (1997). Perception of constraints and strength of motivation: Their relationship to recreational sport participation in Greece. *Journal of Leisure Research*, 29 (3), 279-299.
- Cash, T. F. (1990). The psychology of physical appearance: aesthetics, attributes, and images. F. Cash ve T. Pruzinsky (Editörler), *Body Images: Development, Deviance, and Change* (s. 51-79). New York: Guilford Press.
- Cash, T. F., Theriault, J. ve Annis, N. M. (2004). Body image in an interpersonal context: adult attachment, fear of intimacy and social anxiety. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 23(1), 89-103.
- Chambers, D. A. (1986). The constraints of work and domestic schedules on women's leisure. *Leisure Studies*, 5, 309-325.
- Chick, G. E (1995). The anthropology of leisure: past, present and future. L. A. Barnett (Editör), *Research about Leisure: Past, Present And Future* (s.43-64). Champaign: Sagamore Publishing.
- Clark, A. (1956). The use of leisure and its relation to levels of occupational prestige. *American Sociological Review*, 21, 301-307.
- Collins, A. B. (1999). *A case study of instructional supervision at a private school*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Corbin, J. ve Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory*. California: Sage Publications.
- Cordes, K. A., ve Ibrahim, H. M. (1999). *Applications in recreation and leisure: for today and the future*. McGraw-Hill Book Company Europe.
- Craig, L. (2006). Does father care mean fathers share? A comparison of how mothers and fathers in intact families spend time with children. *Gender & Society*, 20, 259-281.
- Crawford, S. ve Eklund, R. C. (1994). Social physique anxiety, reasons for exercise, and attitudes toward exercise settings. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 16, 70-70.
- Crawford, D. W. ve Godbey, G. C. (1987). Reconceptualizing barriers to family leisure. *Leisure Sciences*, 9, 119-127.

- Crawford, D. W., Jackson, E. L. ve Godbey, G. C. (1991). A hierarchical model of leisure constraints. *Leisure Sciences*, 13, 309-320.
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. CA. Sage publications.
- Creswell, J., W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri: beş yaklaşıma göre nitel araştırma deseni*. (Çev: Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Culp, R. H. (1998). Adolescent girls and outdoor recreation: A case study examining constraints and effective programming. *Journal of Leisure Research*, 30 (3), 356-379.
- Dattilo, J. ve Kleiber, D. A. (1993). Psychological perspectives for therapeutic recreation research: the psychology of enjoyment. M. J. Malkin ve C. Z. Howe (Editörler), *Research in Therapeutic Recreation: Concepts And Methods* (s. 57-76). State College: Venture.
- Dattilo, J., Dattilo, A. M., Samdahl, D. M. ve Kleiber, D. A. (1994). Leisure orientations and self-esteem in women with low incomes who are overweight, *Journal of Leisure Research*, 26 (1), 23.
- Deaux, K. (1985). Sex and gender. *Annual Review of Psychology*, 36 (1), 49-81.
- Decrop, A. (1999). Triangulation in qualitative tourism research, *Tourism Management*, 20: 157- 161.
- Deem, R. (1986). *All work and no play? The sociology of women and leisure*. Philadelphia: Open University Press.
- Delamere, F. M. (2000). *A critical examination of fear of violence as a form of social control and the impact of this fear on women's leisure experience*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Halifax, Nova Scotia: Dalhousie Üniversitesi.
- Devers, K. J. (1999). How will we know “good” qualitative research when we see it? beginning the dialogue in health services research, *HSR: Health Services Research*, 34 (5): 1153- 1188.
- Dittmar, H. (2009). How do “body perfect” ideals in the media have a negative impact on body image and behaviors? factors and processes related to self and identity. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 28 (1), 1-8.
- Dionigi, R. (2006). Competitive sport as leisure in later life: Negotiations, discourses, and aging. *Leisure Sciences*, 28, 181-196.

- Doğramacı, E. (1997). Türkiye’de kadının dünü ve bugünü. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Dökmen, Z. Y. (2010). *Toplumsal cinsiyet, sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Driver, B. L. (1976). Quantification of outdoor recreationists' preferences. B. Van Der Smissen (Editör), *Research Camping and Environmental Education* (s. 165-187). University Park, PA: Pennsylvania State University Department of Health.
- Driver, B. L. ve Brown, P. J. (1975). Social psychological definition of recreation demand, with implications for recreation Resource Planning. *Assessing demand for outdoor recreation* (s. 62-88). Washington: National Academy of Sciences.
- Driver, B. L. ve Toucher, R. C. (1970). Toward a behavioral of recreational environments with implication for planning. B. L. Driver (Editör), *Elements of outdoor recreation planning* (s. 9-31). Ann Arbor: Michigan University.
- Ecevit, Y. (2003). Toplumsal cinsiyetle yoksulluk ilişkisi nasıl kurulabilir? Bu ilişki nasıl çalışılabilir?. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25 (4), 83-88.
- Eckes, T. ve Trautner, H. M. (2000). *The developmental social psychology of gender*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Edginton, C. R., Hudson, S. D., Dieser, R. B. ve Edginton, S. R. (2004). *Leisure programming: A service-centered and benefits approach*. International Edition: New York: Mc Graw Hill Companies.
- Erlandson, D. A., Harris, E. L., Skipper, B. L. ve Allen, S. T. (1993). *Doing naturalistic inquiry: a guide to methods*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Facione, N. C. (1994). Role overload and health: The married mother in the waged labour force. *Health Carefor Women International*, 15, 157-167.
- Feltz, D. L. ve Magyar, T. M. (2006). Self-efficacy and adolescents in sport and physical activity, *Self-Efficacy Beliefs of Adolescents*, 4, 161-179.
- Field, D. R. ve O'leary, J. T. (1973). Social groups as a basis for assessing participation in selected water activities. *Journal of Leisure Research*, 5 (2), 16-25.
- Fisher, G. S. ve Hotchkiss, A. (2008). A model of occupational empowerment for marginalized populations in community environments. *Occupational Therapy in Health Care*, 22(1), 55-71.
- Franzoi, S. L. (1996). *Social Psychology*. Dubuque, IA: Brown ve Benchmark.

- Frederick, C. J. ve Shaw, S. M. (1993). *An exploration of body image as a constraint to participation in aerobics*. K. Fox (Editör), 7th Canadian Congress on Leisure Research, Winnipeg, Manitoba.
- Gao, Z., Lochbaum, M. ve Podlog, L. (2011). Self-efficacy as a mediator of children's achievement motivation and inclass physical activity, *Perceptual and Motor Skills*, 113 (3), 969–981.
- Gillespie, D. L., Leffler, A. ve Lerner, E. (2002). If it weren't for my hobby, I'd have a life: Dog sports, serious leisure, and boundary negotiations. *Leisure Studies*, 21, 285–304.
- Gilligan, C. (1986). *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş* (2. Baskı). Çev: Ali Ersoy-Pelin Yalçınoglu. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Godbey, G. C. (2005). Time as a constraint to leisure. E.L. Jackson (Editör), *Constraints to leisure* (s. 185-200). State College, PA: Venture Publishing.
- Golley, N. A. H. (2004). Is feminism relevant to Arab women?. *Third World Quarterly*, 25 (3), 521-536.
- Golombok, S., Fivush, R. ve Fivush, G. (1994). *Gender development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gorde, M. W., Helfrich, C. A. ve Finlayson, M. L. (2004). Trauma symptoms and life skill needs of domestic violence victims. *Journal of interpersonal violence*, 19 (6), 691-708.
- Gough, B., McFadden, M. ve McDonald, M. (2013). *critical social psychology: an introduction*. New York: Macmillan International Higher Education.
- Green, E. (1998). 'Women doing friendship': An analysis of women's leisure as a site of identity construction, empowerment and resistance. *Leisure studies*, 17 (3), 171-185.
- Green, E. ve Hebron, S. (1988). Leisure and male partners. E. Wimbush ve M. Talbot (Editörler), *Relative Freedoms: Women and Leisure* (s. 75- 92). Milton Keynes: Ooen University Press.
- Green, S., Hebron, S. ve Woodward, D. (1989). Women, leisure and social control. Hanmer J. ve Maynard M (Editörler). *women violence and social control*. Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press International.

- Green, E., Woodward, D. ve Hebron, S. (1990). *Women's leisure, what leisure? A feminist analysis*. Hampshire: Macmillan.
- Guba, E. G. (1981). Criteria for assessing the trustworthiness of naturalistic inquiries. *Educational Communication and Technology Journal*, 29 (2): 75-91.
- Guba, E. G. ve Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth generation evaluation*. Newbury Park: Oxford University Press.
- Guszkowska, M. ve Sionek, S. (2011). Changes of body ratings and mood among women participating in three-month programme of aerobic exercise, *Turystyka iRekreacja*, 7, 121-126.
- Günindi Ersöz, A. (2016). *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayınevi.
- Haney, C., Banks, C. ve Zimbardo, P. (1973). Interpersonal dynamics in a simulated prison. *International Journal of Criminology and Penology*, 1, 96-97.
- Harrington, M., Dawson, D. ve Bolla, P. (1992). Objective and subjective constraints on women's enjoyment of leisure. *Loisir et société/Society and Leisure*, 15 (1), 203-221.
- Hawkins, B. A., Peng, J., Hsieh, C. M. ve Eklund, S. J. (1999). Leisure constraints: a replication and extension of construct development. *Leisure Sciences*, 21 (3), 179-192.
- Hazar, A. (2009). *Rekreasyon ve animasyon*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Heberlein, T. A. (1973). Social psychological assumptions of user attitude surveys: the case of the wilderness scale. *Journal of Leisure Research*, 5 (3), 18-33.
- Heijens, T., Janssens, W. ve Streukens, S. (2011). The effect of history of teasing on body dissatisfaction and intention to eat healthy in overweight and obese subjects, *The European Journal of Public Health*, 22 (1):121-126.
- Henderson, K. A. (1991). The contribution of feminism to an understanding of leisure constraints. *Journal of Leisure Research*, 23(4), 363–377.
- Henderson, K. A. (1997). A critique of constraints theory: A response. *Journal of Leisure Research*, 29 (A), 453-457.
- Henderson, K. A. ve Ainsworth, B. E. (2000). Enablers and constraints to walking for older African American and American Indian women: The cultural activity participation study. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 71(4), 313-321.
- Henderson, K. A. ve Ainsworth, B. E. (2003). A synthesis of perceptions about physical activity among older African American and American Indian women. *American Journal of Public Health*, 93 (2), 313-317.

- Henderson, K. A. ve Allen, K. (1991). The ethic of care: Leisure possibilities and constraints for women. *Society and Leisure*, 14, 97-113.
- Henderson, K. A., Bedini, L. A., Hecht, L. ve Schuler, R. (1995). Women with physical disabilities and the negotiation of leisure constraints. *Leisure Studies*, 14, 17-31.
- Henderson, K. A. ve Bialeschki, M. D. (1991). A sense of entitlement to leisure as constraint and empowerment for women. *Leisure Sciences*, 13, 51-65.
- Henderson, K. A. ve Bialeschki, M. D. (1993). Exploring an expanded model of women's leisure constraints. *Journal of Applied Recreation Research*, 18, 229-252.
- Henderson, K.A. (1994). Broadening an understanding of women, gender, and leisure. *Journal of Leisure Research*. 26 (1), 2-7.
- Henderson, K. A., Bialeschki, M. D., Shaw, S. M. ve Freysinger, V. J. (1996). *Both gains and gaps: Feminist perspectives on women's leisure*. State College, PA: Venture Publishing.
- Henderson, K. A., Hodges, S. ve Kivel, B. D. (2002). Context and dialogue in research on women and leisure. *Journal of Leisure Research*, 34 (3), 253-271.
- Henderson, K. A. ve King, K. (1998). Recreation programming for adolescent girls: rationale and foundations. *Journal of Park and Recreation Administration*, 16 (2), 1-14.
- Henderson, K.A., Stalnaker, D. ve Taylor, G. (1988). The relationship between barriers to recreation and gender-role personality traits for women. *Journal of Leisure Research*, 20, 69-80.
- Henry, R. N., Anshel, M. H. ve Michael, T. (2006). Effects of aerobic and circuit training on fitness and body image among women. *Journal of Sport Behavior*, 29 (4), 281.
- Hochschild, A. (1989). *The second shift*. New York: Avon Books.
- Hogg, M. A. ve Vaughan, G. M. (1995). *Social psychology: An introduction*. Harvester Wheatsheaf.
- Horner, S. ve Swarbrooke, J. (2012). *Leisure marketing*. Londra: Routledge.
- Howe, C. Z., ve Carpenter, G. M. (1985). *Programming leisure experiences. A cyclical approach*. Amerika: Prentice-Hall Inc.
- Huang, J. S., Norman, G. J., Zabinski, M. F., Calfas, K. ve Patrick, K. (2007). Body image and self-esteem among adolescents undergoing an intervention targeting dietary and physical activity behaviors, *Journal of Adolescent Health*, 40 (3), 245-251.
- Hultsman, W. Z. (1995). Recognizing patterns of leisure constraints: An extension of the exploration of dimensionality. *Journal of Leisure Research*, 27 (3), 228-244.

- Hunter, P. L. ve Whitson, D. J. (1992). Women's leisure in a resource industry town: Problems and issues. *Loisir et Société/Society and Leisure*, 15 (1), 223-243.
- Ingledeu, D. K. ve Sullivan, G. (2002). Effects of body mass and body image on exercise motives in adolescence. *Psychology of Sport and Exercise*, 3(4), 323-338.
- Iso-Ahola, S. E. (1980). *The social psychology of Leisure and Recreation*. Dubuque: William C. Brown.
- Iso-Ahola, S. E. (1989). Motivation for leisure. E. L. Jackson ve T. L. Burton (Editörler), *Understanding leisure and recreation: state college, venture publishing* (s. 247-279). State Collage: Venture Publishing.
- Iso-Ahola, S. E. (1995). The social psychology of leisure past, present and future research. L. A. Barnett (Editör), *Research about leisure: past, present and future* (s.65-96). Champaign: Sagamore Publishing.
- Jackson, E.L. (1990). Variations in the desire to begin a leisure activity: Evidence of antecedent constraints?. *Journal of Leisure Research*, 22, 55-70.
- Jackson, E. L. (1990). Trends in leisure preferences: Alternative constraints-related explanations. *Journal of Applied Recreation Research*, 15 (3), 129-145.
- Jackson, E. L. (1993). Recognizing patterns of leisure constraints: Results from alternative analyses. *Journal of leisure research*, 25 (2), 129-149.
- Jackson, E. L. (2000). Will research on leisure constraints still be relevant in the twentyfirst century?. *Journal of Leisure Research*, 32 (1), 62-68.
- Jackson, E. L. (2005). Leisure constraints research: overview of a developing theme in leisure studies. E. L. Jackson (Editör), *Constraints to leisure* (s. 3-19). State Collage: Venture Publishing.
- Jackson, E. L., Crawford, D. W. ve Godbey, G. C. (1993). Negotiation of leisure constraints. *Leisure Sciences*, 15, 1-11.
- Jackson, E. L. ve Henderson, K. A. (1995). Gender-Based Analysis of Leisure Constraints. *Leisure Sciences*, 17 (1), 31-51.
- Jackson, E. L. ve Rucks, V. C. (1995). Negotiation of leisure constraints by junior-high and highschool students: An exploratory study. *Journal of Leisure Research*, 27 (1), 85-105.
- Jackson, E. L. ve Scott, D. (1999). Constraints to leisure. E. L. Jackson ve T. L. Burton (Editörler), *Leisure studies: Prospectsfor the twenty-first century* (s. 271-281). State College, PA: Venture Publishing.

- Jafary, F., Farahbakhsh, K., Shafiabadi, A. ve Delavar, A. (2011). Quality of life and menopause: developing a theoretical model based on meaning in life, self-efficacy beliefs, and body image. *Aging & Mental Health*, 15 (5), 630-637.
- James, K. (2000). "You can feel them looking at you": The experiences of adolescent girls at swimming pools. *Journal of leisure research*, 32 (2), 262-280.
- Jenkins, H. D. (2014). *Kafesin ardındaki Türk kadını* (Çev: E. Kaçmaz). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar: sosyal psikolojiye giriş*. İstanbul: Evrim.
- Karaküçük, S., ve Gürbüz, B. (2007). *Rekreasyon ve kent (li)leşme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Katz, A. (1992). *The juggling act: Working mothers share their experiences*. London: Bloomsbury Publishing Ltd.
- Kay, T. (1998). Having it all or doing it all? The construction of women's lifestyles in time-crunched households. *Society and Leisure*, 21 (2), 435-454.
- Kay, T. ve Jackson, G. (1991). Leisure despite constraint: The impact of leisure constraints on leisure participation. *Journal of Leisure Research*, 23(4), 301-313.
- Kelly, J. R. (1974). Socialization toward leisure: a developmental approach. *Journal of Leisure Research*, 6 (3), 181-193.
- Kelly, J. (1996). *Leisure* (3. Baskı). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Kleiber, D. A., Mannell, R. C. ve Walker, G. J. (2011). *A social psychology of leisure*. State College, PA: Venture Pub.
- Knopp, T. B. (1972). Environmental determinants of recreation behavior. *Journal of Leisure Research*, 4(2), 129-138.
- Koçak, S. (2005). Perceived barriers to exercise among university members. International council for health, physical education. *Recreation, Sport and Dance*, 41 (1), 34-36.
- Kozak, M. (2014). *Bilimsel araştırma: tasarım, yazım ve yayım teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Krefting, L. (1991). Rigor in qualitative research: the assessment of trustworthiness. *The American Journal of Occupational Therapy*, 45 (3), 214- 222.
- Kümbetoğlu, B. (2015). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

- LaPage, W. F. ve Ragain, D. P. (1974). Family camping trends an eight-year panel study. *Journal of Leisure Research*, 6 (2), 101-112.
- Lee, S. ve Scott, D. (2009). The process of celebrity fan's constraint negotiation. *Journal of Leisure Research*, 41(2), 137-155.
- Liechty, T., Freeman, P. A. ve Zabriskie, R. B. (2006). Body image and beliefs about appearance: constraints on the leisure of college-age and middle-age women. *Leisure Sciences*, 28 (4): 311-330.
- Lincoln, Y. S. ve Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Beverly Hills: Sage Yayınları.
- Lindsay, J. ve Ogle, R. (1972). Socioeconomic patterns of outdoor recreation use near urban areas. *Journal of Leisure Research*, 21 (2), 106-123.
- Lindsey, L.L. (1996). *Gender roles. a sociological perspective*. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.
- Lips, H. M. (2001). *Sex and gender: An introduction*. Mountain View: California Mayfield Publishing Company.
- Little, D. E. (1997). *Self, circumstance and society: Women negotiating participation in adventure recreation*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Australia: Griffith Üniversitesi.
- Little, D. E. (2000). Negotiating adventure recreation: How women can access satisfying adventure experiences throughout their lives. *Loisir et societe/ Society and Leisure*, 23, 171-195.
- Little, D. E. (2002). Women and adventure recreation: Reconstructing leisure constraints and adventure experiences to negotiate continuing participation. *Journal of Leisure Research*, 34(2), 157-177.
- Little, D. E. (2007). Conceptions of leisure constraints negotiation: A response to the Schneider and Wilhelm Stanis coping model. *Leisure Sciences*, 29 (4), 403-408.
- Lyu, S. O. ve Oh, C. O. (2014). Recreationists' constraints negotiation process for continual leisure engagement. *Leisure Sciences*, 36 (5), 479-497.
- Maddux, J. E. (1993). Social cognitive models of health and exercise behavior: An introduction and review of conceptual issues. *Journal of Applied Sport Psychology*, 5(2), 116-140.
- Mannell, R. C. (1999). Leisure Experience and satisfaction. E. L. Jackson ve T. L. Burton (Editörler), *Leisure studies: Prospects for the Twenty-First Century* (s. 235-252). State College: Venture Publishing.

- Mannell, R. C. ve Dupuis, S. L. (1994). Leisure and productive activity. M. P. Lawton ve J. Teresi (Editörler), *Annual Review of Gerontology and Geriatrics* (s. 125-141). New York. Springer.
- Mannell, R. C. ve Iso-Ahola, S. E. (1987). Psychological nature of leisure and tourism experience. *Annals of Tourism Research*, 14 (3), 314-331.
- Mannell, R. C. ve Iwasaki, Y. (2005). Advancing quantitative research on social cognitive theories of the constraint negotiation process. E. L. Jackson (Editör), *Constraints to leisure* (s. 279-293). State College, PA: Venture Publishing.
- Mannell, R. C. ve Kleiber, D. A. (1997). *A social psychology of leisure*. State College, PA: Venture.
- Mannell, R. C., Kleiber, D. A. ve Staempfli, M. (2006). Psychology and social psychology and the study of leisure. C. Rojek, S. Shaw, A. Veal, A (Editörler), *A handbook of leisure studies* (s. 109-124). London: Palgrave Macmillan.
- Mannell, R. C. ve Loucks-Atkinson, A. (2005). Why don't people do what's "good" for them? Cross-fertilization among the psychologies of nonparticipation in leisure, health, and exercise behaviors. E. L. Jackson (Editör), *Constraints to leisure* (s. 221-232). State College, PA: Venture.
- Mannell, R. C. ve Zuzanek, J. (1991). The nature and variability of leisure constraints in daily life: The case of the physically active leisure of older adults. *Leisure Sciences*, 13, 337-351.
- Manning, R. E. (1999). *Studies in outdoor recreation-a review and synthesis of the social science literature in outdoor recreation*. Covallis: Oregon University.
- Manstead, A. S., Hewstone, M. E., Fiske, S. T., Hogg, M. A., Reis, H. T. ve Semin, G. R. (1995). *The Blackwell encyclopedia of social psychology*. Blackwell Publishers.
- Markides, K., Liang, J. ve Jackson, J. (1990). Race, ethnicity, and aging: Conceptual and methodological issues. R. H. Binstock ve L. K. Geoge (Editörler), *Handbook of aging and the social sciences* (s. 112-129). San Diego, CA: Academic Press.
- Martin, K. A. ve Lichtenberger, C. M. (2002). Fitness enhancement and changes in body image. T. Cash ve T. Pruzinsky (Editörler), *Body Image: a Handbook of Theory, Research, and Clinical Practice* (s. 414-421). New York: Guilford Press.
- Marquez, D. X. ve McAuley, E. (2001). Physique anxiety and self-efficacy influences on perceptions of physical evaluation. *Social Behavior and Personality: and International Journal*, 29 (7), 649-659.

- Maxwell, J. A. (2002). *Understanding and validity in qualitative research*. London: Sage Publications.
- Maxwell, J. A. (2013). *Qualitative research design: an interactive approach*. California: Sage Publications.
- Mayring, P. (2011). Nitel sosyal arařtırmaya giriř. *Nitel dūřūnce için bir rehber* (ev: A, Gūmūř ve Sezai Durgun). Ankara: Bilgesu Yayınevi.
- Messner, M. A. ve Sabo, D. F. (1990). *Sport, men, and the gender order: Critical feminist perspectives*. Champaign: Human Kinetics.
- McCarville, R. E. ve Smale, B. J. (1993). Perceived constraints to leisure participation within five activity domains. *Journal o f Park and Recreation Administration*, 11(2), 40-59.
- McGarty, C. E. ve Haslam, S. (1997). *The message of social psychology: perspectives on mind in society*. Cambridge: Blackwell Publishing.
- McGuire, F. A., Dottavio, D. ve O'Leary, J. T. (1986). Constraints to participation in outdoor recreation across the life span: A nationwide study of limitors and prohibitors. *The Gerontologist*, 26 (5), 538-544.
- McMillan, J. H. (2000). *Educational research: Fundamentals for the consumer*. New York: Longman.
- McLean, D., Hurd, A. ve Rogers, N. (2011). *Kraus' recreation and leisure in modern society*. MA: Jones & BartlettPublisher
- Mercer, D. (1973). The concept of recreational need. *Journal of Leisure Research*, 5(1), 37-50.
- Merriam S. B. (2013). *Nitel araştırma* (ev. S. Turan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Metheny, E. (1965). *Connotations of movementi in sport and dance*. Dubuque: William C.
- Metheny, E. (1976). Symbolic forms of movement: The feminine image in sport. M. Hart (Editör), *Sport in the Sociocultural Process* (s. 227- 290). Dubuque: William C.
- Miller, Y. D. ve Brown, W. J. (2005). Determinants of active leisure for women with young children: An "ethic of care" prevails. *Leisure Sciences*, 27, 405-420.
- Minichiello, V., Brown, J. ve Kendig, H. (2000). Perceptions and consequences of ageism: Views of older people. *Ageing and Society*, 20, 253–278.
- Mitten, D. (1992). Empowering girls and women in the outdoors. *Journal o f Physical Education, Recreation & Dance*, 63 (2), 56-60.

- Morrison, K. S. (2008). *Moving beyond constraints: Understanding how and why physically active women make leisure a priority*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of New Brunswick, Faculty of Kinesiology.
- Myers, D. G. (2015). *Social psychology* (Çev: S. Akfırat). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Neulinger, J. (1974). *The psychology of leisure: research approaches to the study of leisure*. Springfield: Charles C. Thomas.
- Neulinger, J. ve Breit, M. (1971). Attitude dimensions of leisure: a replication study. *Journal of Leisure Research*, 3(2), 108-115.
- Neuman, W., L. (2016). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar*. (2. Cilt). (Çev: Sedef Özge). Ankara: Yayın Odası.
- Neumeyer, M. H. ve Neumeyer, E. S. (1958). *Leisure and recreation: a study of leisure and recreation in their sociological aspects*. NY: Ronald Press.
- Nisbett, R. E. ve Ross, L. (1991). *Person and the Situation: Perspectives of Social Psychology*. New York: McGraw Hill Publishing.
- Ouellet, G. (1984). *Society and leisure*. Sillery: Quebec Press.
- Pacheco, A. C. (2015). *Culture and religion: the sports and recreation experiences of Muslim women*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. California, Long Beach: California State University.
- Parker, S. R. (1971). *Future of work and leisure*. London: Mac Gibben and Kee.
- Patton, M., Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods*. California: Sage Publications.
- Patton, M., Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (Çev: Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir). Ankara: Pegem Akademi.
- Payton, O. D. (1979). *Research: the validation of clinical practice*. Philadelphia: F. A. Davis.
- Pearce, P. L. (1982). *The social psychology of tourist behaviour*. Oxford: Pergamon.
- Peterson, G. L., Driver, B. L. ve Gregory, R. (1988). *Amenity resource valuation: integrating economics with other disciplines*. State Collage: Venture Publishing.
- Raisborough, J. (2006). Getting onboard: Women, access and serious leisure. *Sociological Review*, 54, 242–262.
- Rapport, F., Clement, C., Doel, M. A. ve Hutchings, H. A. (2015). Qualitative research and its methods in epilepsy: contributing to an understanding of patients' lived experiences of the disease. *Epilepsy & Behavior*, 45, 94- 100.

- Raymore, L. A., Godbey, G. C. ve Crawford, D. W. (1994). Self-esteem, gender, and socioeconomic status: their relation to perceptions of constraint on leisure among adolescents, *Journal of Leisure Research*, 26 (2), 99.
- Ricard, N. C., Beaudry, S. G. ve Pelletier, L. G. (2012). Lovers with happy feet: the interdependence of relationship and activity factors for individuals dancing with a romantic partner. *Journal of Applied Social Psychology*, 42 (4), 939-963.
- Robinson, J. P. ve Godbey, G. (1993). Sport, fitness, and the gender gap. *Leisure Sciences*, 15 (4), 291-307.
- Rogers, N. B. (1997). Centrality of the caregiving role and integration of leisure in everyday life: a naturalistic study of older wife caregivers. *Therapeutic Recreation Journal*, 31(4), 230-243.
- Romsa, G., ve Hoffman, W. (1980). An application of non-participation data in recreation research: testing the opportunity theory. *Journal of Leisure Research*, 12, 321-328.
- Samdahl, D. M. (2005). Making room for the "silly" debate: Critical reflections on leisure constraints research. E. L. Jackson (Editör), *Constraints to leisure* (s. 337-349). State College, PA: Venture Publishing.
- Samdahl, D. M., Hutchinson, S. L. ve Jacobson, S. (1999). Navigating constraints? A critical commentary on negotiation in leisure studies. *9th Canadian Congress on Leisure Research*, Wolfville, Nova Scotia.
- Scruton, S. (1994). The changing world of women and leisure: Feminism, 'postfeminism' and leisure. *Leisure Studies*, 13, 249-261.
- Schneider, I. E. ve Wilhelm Stanis, S. W. (2007). Coping: An alternative conceptualization for constraint negotiation and accommodation. *Leisure Sciences*, 29, 391-401.
- Schmalz, D. L. ve Kerstetter, D. L. (2006). Girlie girls and manly men: children's stigma consciousness of gender in sports and physical activities. *Journal of Leisure Research*, 38 (4), 536-557.
- Scott, D. (1991). The problematic nature of participation in contract bridge: A qualitative study of group-related constraints. *Leisure Sciences*, 13, 321-336.
- Scott, D. (2005). The relevance of constraints research to leisure service delivery. E. L. Jackson (Editör), *Constraints to leisure* (s. 279-293). State College, PA: Venture Publishing.

- Scott, D. ve Jackson, E. L. (1996). Factors that limit and strategies that might encourage people's use of public parks. *Journal of Park and Recreation Administration*, 14 (1), 1-17.
- Searle, M. S. ve Jackson, E. L. (1985). Socioeconomic variations in perceived barriers to recreation participation among would-be participants. *Leisure sciences*, 7 (2), 227-249.
- Seggie, F. N ve Bayyurt, Y. (2015). *Nitel araştırma: Yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sekaran, U. (2003). *Research methods for business a skill building approach*. John Wiley & Sons.
- Shank, J. W. (1986). An exploration of leisure in the lives of dual career women. *Journal of Leisure Research*, 18 (4), 300-319.
- Shaw, S. M. (1988). Leisure in the contemporary family: the effect of female employment on the leisure of Canadian wives and husbands. *International Review of Modern Sociology*, 18 (1) 1-15.
- Shaw, S. M. (1992). Dereifying family leisure: An examination of women's and men's everyday experiences and perceptions of family time. *Leisure sciences*, 14 (4), 271-286.
- Shaw, S. M. (1994). Gender, leisure, and constraint: Towards a framework for the analysis of women's leisure. *Journal of Leisure Research*, 26, 8-22.
- Shaw, S. M. (1996) The Gendered nature of leisure: individual and societal outcomes of leisure practice. *Leisure and Recreation*. 38, 4-6.
- Shaw, S. M. (1999). Gender and leisure. E. L. Jackson ve T. L. Burton (Editörler), *Leisure studies: Prospects for the twenty-first century* (s. 271-281). State College, PA: Venture Publishing.
- Shaw, S. M. ve Dawson, D. (2003/2004). Contradictory aspects of family leisure: Idealization versus experience. *Leisure/Loisir*, 28(3-4), 179-201.
- Shaw, S. M. ve Henderson, K. A. (2005). Gender analysis and leisure constraints: An uneasy alliance. E. L. Jackson (Editör), *Constraints to leisure* (s. 73-84). State College, PA: Venture Publishing.
- Shelton, B. A. (1992). *Women, men and time: Gender differences in paid work, housework and leisure*. New York: Greenwood Press.
- Shenton, A., K. (2004). Strategies for Ensuring Trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information*. 22, 63-75.

- Shinew, K. J. ve Floyd, M. F. (2005). Racial inequality and constraints to leisure in the post-civil rights era: Toward an alternative framework. *Constraints to leisure*, 35151.
- Silah, M. (2000). *Sosyal psikoloji: davranış bilimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sinkovics, R. R., Penz, E. ve Ghauri, P. N. (2008). Enhancing the trustworthiness of qualitative research in international business, *Management International Review*, 48 (6), 689- 714.
- Smith, P. B. (2005). Is there an indigenous european social psychology?. *International Journal of Psychology*, 40 (4), 254-262.
- Stalp, M. C. (2006). Negotiating time and space for serious leisure: quilting in the modern U.S. home. *Journal of Leisure Research*, 38, 104–132.
- Stebbins, R. A. (1999). Educating for serious leisure: Leisure education in theory and practice. *World Leisure & Recreation*, 41 (4), 14-19.
- Stebbins, R. A. (2005). project-based leisure: theoretical neglect of a common use of free time. *Leisure Studies*. 24 (1), 1-11.
- Stebbins, R. A. (2008). Right leisure: serious, casual, or project-based?. *NeuroRehabilitation*. 23 (4), 335-341.
- Stebbins, R. A. (2013). *Planning your time in retirement: how to cultivate a leisure lifestyle to suit your needs and interests*. USA: Rowman & Littlefield.
- Stinnett, N., Stinnett, N., De Genova, M. K. ve Rice, F. P. (2017). *Intimate relationships, marriages et families*. Oxford University Press.
- Stodolska, M. ve Livengood, J. S. (2006). The influence of religion on the leisure behavior of immigrant Muslims in the United States. *Journal of Leisure Research*, 38 (3), 293-320.
- Stodolska, M. ve Yi, J. (2003). Impacts of immigration on ethnic identity and leisure behavior of adolescent immigrants from Korea, Mexico and Poland. *Journal of Leisure research*, 35 (1), 49-79.
- Stodolska, M. ve Yi-Kook, J. (2005). Ethnicity, immigration, and constraints. L.Jackson (Editörler), *Constraints to leisure* (s. 53-73). State College, PA: Venture Publishing.
- Stokols, D. (1992). Establishing and maintaining healthy environments. *American Psychologist*, 47 (6), 6-22.

- Şener, S., Bahçeci, V., Doğru, H., Sel, Z., G., Ertaş, M., Songür, S. ve Tütüncü, Ö. (2017). Turizm alanındaki nitel araştırmaların güvenilirlik ve geçerlik ölçütleri kapsamında değerlendirilmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 28 (1), 7-26.
- Tae, Y. (2007). *Leisure constraints: Multiple hierarchy stratification perspectives*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Clemson: Clemson Üniversitesi.
- Tarakeshwar, N., Stanton, J. ve Pargament, K. I. (2003). Religion: An overlooked dimension in cross-cultural psychology. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 34 (4), 377-394.
- Tinsley, H. E. ve Kass, R. A. (1980). The construct validity of the leisure activities questionnaire and of the paragraphs about leisure. *Educational And Psychological Measurement*, 40 (1), 219-226.
- Tinsley, H. E., Tinsley, D. J. ve Croskeys, C. E. (2002). Park usage, social milieu, and psychosocial benefits of park use reported by older urban park users from four ethnic groups. *Leisure Sciences*, 24(2), 199-218.
- Trew, K. J. ve Kremer, J. M. (Editör). (1998). *Gender and psychology*. London: Arnold.
- Usher, L. E. ve Gómez, E. (2018). Female surfers' perceptions of regulatory constraints and negotiation strategies. *Journal of Park & Recreation Administration*, 36 (1).
- Verhoef, M. J. ve Love, E. J. (1993). Women and exercise participation: The mixed blessings of motherhood. *Health Carefor Women International*, 15, 297-306.
- Virden, R. J. (2006). Outdoor and adventure recreation. *Introduction to recreation and leisure*. USA: Human Kinetics.
- Wade, M. G. (1985). *Constraints on Leisure*. Springfield: Charles C. Thomas.
- Walker, G. J., Deng, J. ve Dieser, R. B. (2001). Ethnicity, acculturation, self-construal, and motivations for outdoor recreation. *Leisure Sciences*, 23 (4), 263-283.
- Walker, G. J., Deng, J. ve Dieser, R. B. (2005). Culture, self-construal, and leisure theory and practice. *Journal of Leisure Research*, 37, 77-99.
- Warren, K. (1985). Women's outdoor adventures: Myths and realities. *Journal of Experiential Education*, 8 (2), 10-14.
- Wearing, B. (1998). *Leisure and feminist theory*. London: Sage publications.
- West, P. C. ve Merriam, L. C. (1970). outdoor recreation and family cohesiveness: a research approach. *Journal of Leisure Research*, 2 (4), 251-259.
- Wheaton, B. ve Tomlinson, A. (1998). The changing gender order in sport? The case of windsurfing subculture. *Journal of Sport and Social Issues*, 22, 252-274.

- Whyte, L. B. ve Shaw, S. M. (1994). Women's leisure: An exploratory study of fear of violence as a leisure constraint. *Journal of Applied Recreation Research*, 19, 5-21.
- Whiteford, G. (2000). Occupational deprivation: global challenge in the new millennium. *British Journal of Occupational Therapy*, 63 (5), 200-204.
- Wilcock, A. ve Townsend, E. (2000). Occupational terminology interactive dialogue. *Journal of Occupational Science*, 7 (2), 84-86.
- Wilson, T. P. (1970). Normative and interpretive paradigms in sociology. D. Douglas (Editör), *Everyday Life* (s. 57-79). Londra: Routledge.
- Wimbush, E ve Talbot, M. (1988). Relative freedoms: women and leisure. Milton Keynes: Open University Press.
- Witt, P. A. ve Bishop, D. W. (1970). Situational antecedents to leisure behavior. *Journal of Leisure Research*, 2 (1), 64-77.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2010). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e kadın kimliğinin biçimlendirilmesi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9 (20), 191-212.
- http-1: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2018> (Erişim tarihi: 10.09.2019).
- http-2: <http://www.khas.edu.tr/kadin/134> (Erişim tarihi: 03.04.2019).
- http-3: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27594> (Erişim tarihi: 28.03.2019).
- http-4: <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/2018-de-kadin-istatistikleri> (Erişim tarihi: 28.03.2019).
- http-5: <https://www.worldbank.org/tr/country/turkey> (Erişim tarihi: 28.03.2019).
- http-6 : <http://sgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/175/105/Istatistikler> (Erişim tarihi: 28.03.2019).
- http-7 : <https://tuikweb.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim tarihi: 28.03.2019).
- http-8 : https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018 (Erişim tarihi: 28.03.2019).

EK

Görüşme Formu

Bu görüşme “**kadınların boş zaman aktivitelerinde karşılaştıkları engellerin belirlenmesi**” amacıyla hazırlanmakta olan doktora tez çalışması kapsamında yapılmaktadır. Aşağıda size yöneltilen soruları deneyimleriniz ışığında yanıtlamanız araştırma için büyük önem arz etmektedir.

1. Kendinizden bahseder misiniz? Nasıl bir çevrede büyüdünüz?

- Kaç yaşındasınız?
- Çalışıyor musunuz? Evet ise mesleğiniz nedir?
- Medeni durumunuz nedir?
- Çocuğunuz var mı? Kaç tane?
- Son mezun olduğunuz okul nedir?

2. Boş zaman sizin için neyi ifade etmektedir?

- Boş zamanlarınızda sorumluluklarınız dahilinde olan işlerinizi de yürütüyor musunuz? (Ev temizliği, alışveriş gibi)
- Yaşamınız boyunca boş zaman eğilimlerinizde bir değişiklik oldu mu? (Evlilik veya iş gibi faktörler boş zaman alışkanlığınızı değiştirdi mi?)

3. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

4. Boş zamanlarınızı özgürce değerlendirebiliyor musunuz?

- Yanıtınız hayır ise boş zamanlarınızı özgürce değerlendirememeniz nedenleriniz nelerdir?

5. Ne tür boş zaman aktivitelerine katılmayı tercih ediyorsunuz?

- Evde yapılan aktiviteler
- Sosyal içeriği yüksek olan aktiviteler
- Kültürel, eğitimsel ve sanatsal aktiviteler

- Aktif katılımın gerçekleştiği sportif faaliyetler
 - Sportif aktivitelere seyirci olarak katılım
 - Açık alan aktiviteleri
 - Konaklama içeren turizm hareketleri
 - Günübirlik turlar
 - Diğer
6. Boş zaman aktivitelerinden katılmak isteyip de katılma olanağı bulamadığınız bir aktivite var mı?
- Yanıtınız evet ise bu aktiviteye katılamama nedeniniz nedir?
7. Kadın olarak (cinsiyetinizden dolayı) boş zamanınızı değerlendirmede toplum baskısı ile karşılaştığınız oldu mu?
- Evet ise bu durum sizi nasıl etkiledi? Yaşadığınız bu baskı, sosyal yaşamınızdaki davranışlarınızı nasıl etkiledi?
8. Katılmak isteyip de kadın olduğunuz için katılamadığınız bir boş zaman aktivitesi var mı?
9. Gün içinde bir boş zaman aktivitesine katılmak için yeterince zamanınız oluyor mu?
10. Bir boş zaman aktivitesine katılırken kimin onayına gereksinim duyuyorsunuz?
11. Aile bireyleri tarafından onaylanmayan ancak, sizin katılmak istediğiniz bir boş zaman aktivitesi oldu mu?
- Yanıtınız evet ise hangi boş zaman aktivitesi için bu durum yaşandı?
 - Aile bireylerinin istememesinin gerekçesi nedir?
12. Bir boş zaman aktivitesine katılırken kendinizi huzursuz veya rahatsız hissediyor musunuz?
- Yanıtınız evet ise bu durumun neden(ler)i nedir?

13. Bir boş zaman aktivitesine katılırken karşılaştığınız engeller nelerdir?

- Zaman kısıtlılığı
- Ailevi sorumluluklar (çocuk bakımı gibi)
- Katılmak istediğim aktivitenin ailem tarafından onaylanmaması
- Ekonomik kısıtlar
- Katılman aktivite ile ilgili kısıtlar (diğer katılımcılar vb)
- Bir bölgeye gidiliyorsa, gidilen bölgeyle ilgili kısıtlar
- Başkalarının benim hakkımda ne düşündüklerine dair kaygı yaşamam
- Vücut görünümüme ilişkin bir kaygı yaşamam

14. Bir boş zaman aktivitesine katılırken diğer bireyler tarafından nasıl algılandığınıza ilişkin bir kaygı yaşıyor musunuz?

- Yanıtınız evet ise bu kaygının nedenini açıklar mısınız?

15. Aktiviteye katılırken beden görünümünüze ilişkin bir kaygı yaşıyor musunuz?

16. Sizin günlük yaşamınızda daha fazla ve daha kaliteli boş zaman geçirebilmeniz için çevreniz ve kurumlar tarafından neler yapılabilir?

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Ceren Aydın
Yabancı Dil : İngilizce
Doğum Yeri ve Yılı :
E-Posta :

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2013, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Seyahat İşletmeciliği
- 2016, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilim Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans
- 2020, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilim Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı Doktora

Yayınları ve Bilimsel Faaliyetleri:

1. Makaleler:

- Aydın, C. ve Özel, Ç. H. (2017). A ve B Kişilik Tiplerinin Boş Zaman Davranışlarının Kıyaslanması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (2): 21-41.
- Akoğlan Kozak, M., Aydın, Ç. ve Aydın, C. (2017). Rekreasyon Faaliyetlerine Katılan Kişilerin (rekreasyonistlerin) Örtük Liderlik Algıları. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 28 (2): 227- 243.
- Aydın, Ç. Aydın ve Aydın, C. (2016). Turizmde GÜDÜLENME Kuramları Kapsamında Seyahat Acentalarının Reklam Görsellerinin Analizi. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 5 (2): 65-78.
- Aydın, C. ve Aydın, C. (2018). Turizm Yayıncılığının Unutulan Yüzü: Hayri Benli. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 29(2), 275-277.
- Aydın, Ç. ve Aydın, C. (2019). Türkiye Turizminin Tanıtılmasında Öncü Bir Süreli Yayın: Turizm Mecmuası (1957-1987). *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Hasan Olalı Özel Sayısı, 30(2), 35-44.

- Aydın, Ç. ve Aydın, C. (2020). Bir Destinasyon Olarak Eskişehir'in Turistik Çekiciliğinin Eskişehir Yerel Basınındaki Sunumu. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7 (1): 107-122.
- Aydın, C. ve Aydın, Ç. (2020). Akman Boza Markasının Marka Kimliği Prizması Modeli ile İncelenmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7 (4): 2536-2549.

2. Kitap Bölümleri:

- Aydın, C. Aydın ve Aydın, Ç. (2018). Uluslararası Eskişehir Film Festivali. N. Kozak [Editör], *Dünden Bugüne Eskişehir ve Yöresindeki 16 Etkinliğin Öyküsü (Festivaller, Şenlikler, Özel Günler)* İçinde (ss. 121 -132), Eskişehir: Tepebaşı Belediyesi Yayınları.
- Aydın, Ç. ve Aydın C. (2018). Nazım Hikmet ve Kuva-i Milliye Şehitleri Anma Kültür ve Sanat Etkinlikleri. N. Kozak [Editör], *Dünden Bugüne Eskişehir ve Yöresindeki 16 Etkinliğin Öyküsü (Festivaller, Şenlikler, Özel Günler)* İçinde (ss. 47 -60), Eskişehir: Tepebaşı Belediyesi Yayınları.
- Aydın, Ç. ve Aydın, C. (2018). Turizm Yayıncılığının Unutulmaya Unutulan Yüzü: Hayri Benli. M. Kozak ve N. Kozak [Editörler], *Türk Turizmine Kanat Gerenler Cilt I : Öncü Turizm Eğitimci ve Araştırmacıları* içinde (ss. 191-202), Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aydın, C. (2019). Bir yudumda 80 yıllık tarih: Akman Boza. N. Kozak, [Editör], *Dünden Bugüne Ankara'daki Tarihi İşletmelerin Öyküsü* içinde (ss. 235-244). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aydın, C. ve Aydın, Ç. (2020). Sultanahmet'te Başlayan bir Hikaye: Remzi Erbaş. M. Kozak ve N. Kozak [Editörler], *Türk Turizmine Kanat Gerenler Cilt II : Öncü Turizm Eğitimci ve Araştırmacıları* içinde (ss. 389-396), Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aydın, Ç. ve Aydın, C. (2020). Fehmi Köfteoğlu: Turizm, Ekonominin Belkemiği Olmaya Aday. M. Kozak ve N. Kozak [Editörler], *Türk Turizmine Kanat Gerenler Cilt VI: Öncü Turizm Eğitimci ve Araştırmacıları* içinde (ss. 129-140), Ankara: Detay Yayıncılık.

- Aydın, C. (2020). Asuman Tariman: Kaleiçi'nden Uluslararası Bir Arenaya. M. Kozak ve N. Kozak [Editörler], *Türk Turizmine Kanat Gerenler Cilt V: Kadın Turizmciler* içinde (ss. 15-24), Ankara: Detay Yayıncılık.

3. Bildiriler:

- Aydın, C. ve Aydın, Ç. (2016). Konaklama Sektöründe Enerji Kullanımı ve Sıfır Enerjili Binalar Kavramı, Tam Metin Bildiri, 8. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Konferansı, 29-30 Nisan 2016.
- Aydın, C. ve Özel, Ç. H. (2016). Kadınların Vücut Görünümlerine İlişkin Düşünceleri ile Boş Zaman Engelleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Tam Metin Bildiri, 8. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Kongresi, 29- 30 Nisan 2016. En iyi Bildiri Ödülü.
- Aydın, C. ve Aydın, Ç. (2017). Boş Zaman Aktivitelerinin Akış, Öz Yeterlilik ve Telik - Paratelik Kuramları Kapsamında Değerlendirilmesi, Tam Metin Bildiri, 4. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi, 9-12 Kasım 2017.
- Aydın, Ç. ve Aydın, C. (2018). Türkiye Turizm Yayıncılığı Tarihinden Bir Süreli Yayın: Turizm Mecmuası (1957-1987), Sözlü Sunum, Prof. Dr. Hasan Olalı Turizm Sempozyumu, 18-21 Ekim 2018.

4. Kongre Yürütme Kurulu Üyeliği:

- Prof. Dr. Hasan Olalı Turizm Sempozyumu (2018), Yürütme Kurulu Üyeliği.

5. Diğer Bilimsel Faaliyetler:

- Gastronomi Eğitimi Arama Konferansı (2015), Düzenleyenler: Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi – Türkiye Aşçılar Federasyonu. Davetli Katılımcı.
- Turizmde Personel İstihdamı Akademi-Sektör İş Birliği (Seyahat Acentacılığı) (2015), Düzenleyenler, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi – TÜRSAB Orta Anadolu Bölgesel Yürütme Kurulu. Davetli Katılımcı.

- Turist Rehberliği Eğitimi Arama Konferansı (2016), Düzenleyenler: Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi – Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi. Davetli Katılımcı.
- Turizm Sektöründeki Krizin Kapadokya Eksenindeki Yönetimi Arama Konferansı (2016), Düzenleyenler: Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi – Kapadokya Meslek Yüksekokulu. Davetli Katılımcı.
- Örgün ve Yaygın Eğitimde Eko-Turizm Bilincinin Geliştirilmesi Arama Konferansı (2016), Düzenleyenler: Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi – Sinop Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu. Davetli Katılımcı.
- Doğa Turizmi Arama Konferansı ve Pınarbaşı  alıştayı (2019), Düzenleyenler: Düzenleyenler: Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi – Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi. Davetli Katılımcı.

6.  d lleri:

En İyi Araştırma Bildirisi  d l , Kadınların Vücut Görünümlerine İlişkin Düşünceleri ile Boş Zaman Engelleri Arasındaki İlişkinin incelenmesi,  d l Alınan Kurum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli  niversitesi ve Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, TÜRKİYE, 29 Nisan 2016.